

శ్రీరస్తు:

శ్రీకాళీదాసప్రణీత - మేఘసందేశాఖ్యమిదం -
మహాకావ్యం -

కాలచల - మల్లినాథపండితవరచిరచిత -
శుజీవన్యాఖ్య - తద్వ్యాఖ్యానేన - సంయోజ్య -
సంస్కృతభాషాభ్యేత్యజనానాం -
అత్యంతోపకారాయ -

శ్రీనీదేశానీకలేఖితశాలాపండితేన -
క || పురాణం || హయగ్రీవశాస్త్రిణా -
తద్విత్రేణ - నే - వేంకటసుబ్బాశాస్త్రిణాచ -
సూత్ర - వార్తక - నిఘంటూదీనాం -
తత్తదాద్యక్షరవిన్యాసపూర్వకతయాపరిష్కృత్య -
వివేకాదశాఖ్యముద్రాక్షరశాలాయాం -

శిద్ధాధీశం || ఔరబహుళచతుదశ్యాం ||
ముద్రాక్షరైస్సమప్రకాశితం -

శ్రీమద్భగవద్గీతాసారము

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

జ్ఞానానందమయందేవనిమలస్ఫటికాకృతిమ్ |

అథారంసర్వపిద్యానాం హయగ్రీవముపాన్తృహే ||

శరదించువికాసమందహాసాంస్ఫురదించీవరలోచనాభిరామాం ||

అరవిందసమానసుందరాస్యామరవిందాననసుందరీముపాసే ||

మేఘసందేశే- సవ్యాఖ్యానే-ప్రథమసర్గప్రారంభః.

మూలం || కశ్చిత్కాంతావిరహగుగుణాస్వాధికారాత్ప్రమత్త

శ్మపెనాస్తంగమితమహిమావహభోగ్యణభతుః ||

యక్షశ్చక్రేజనకతనయాస్నానపుణ్యోదకేషుస్నిగ్ధ

చ్ఛాయాతరుషువసతింరామగిర్యాశ్రమేషు |

వ్యాఖ్యానపీఠికా.

మాతాపితృభ్యాంజగతోనమోవామాధాజానయే | సద్యోదక్షిణ
దృక్పాతసంకుచద్వామదృష్టయే | అంతరాయతిమిరోపశాంతయశాం
తపాపనమచింత్యవైభవమ్ | తన్నరంవపుషికుంజరంముఖేమన్తహేక్షి
మపితుందిలంమహాః || శరణంకరవాణిశ్రమదంతేచరణంవాణిచరాచ
రోపజీవ్యం | కరుణామస్మణైఃకటాక్షపాతైఃకురుమామంబకృతార్థ
సాధనవాహం || భారతీకాళిదాసస్యకువ్యాఖ్యానిషమాధితా | ఏ
షాసంజీవనసీతీకాతామద్యోజ్జీవయిష్యతి | ఇహాన్వయముభేదైవసర్వం
వ్యాఖ్యాయతేమయా | నామూలంలిఖ్యతేకించిన్నానపేక్షితముచ్యతే ||
అథతత్త్వవాణికాళిదాసోనామకవిః || శ్లో || కావ్యంయశసేకాకృతే
వ్యవహారికదేశేవేతరక్షతయే | సద్యఃపరనివృత్తయోకాంతాసమ్మిత

తయోచదేశయజే || ఇశ్యాద్యాలంకారిక వచనప్రామాణ్యాత్కావ్య
స్యానేకశ్రేయస్సాధనతాంకావ్యా లాపాంశ్చవజ్జయేదితినిషేధశా
స్త్రుస్యా సతావ్యవిషయతాంచపశ్యకామేఘసందేశాఖ్యంకావ్యం
చికిషుకాన్చి కీషికతావిఘ్నపరిసమాప్తిసంప్రదాయావిచ్ఛేదలక్షణఫ
లసాధనత్వాత్ || శ్లో || ఆశీనకమసిక్రయావస్తునిదేశోవాపితస్తుఖం
ఇతిశాస్త్రాదాశీరాద్యన్యతమస్య ప్రబంధముఖలక్షణత్వాత్కావ్యా
దాయత్వస్యగిరినివాసరూపంవస్తునిదేశతీ.....

వ్యాఖ్యానప్రారంభః.

- కశ్చిదితి || స్వాధికారాత్ - ప్రమత్తః అనవహితః - నిప్రమాదోనవ
వధానతేత్యమరః || వా || జగుఘ్నవిరామప్రమాదాథానాముపసం
ఖ్యానమిత్యపాదానత్వాత్పంచమీ - అతపవాపరాధాద్భేతోః - కాంతా
విరహేణగురుణాదుభకరేణుస్తరేణేత్యథాః || ని || గురుస్తుగీష్పతా
శ్రేష్ఠేగురొపితరిదుభకరభృతి శబ్దాణావే - వషణం సంవత్సరంభోగ్యేన
వషణభోగ్యేణ || సూ || కాలాధ్వమోరత్యంతసంయోగభిద్వితియా - అ
త్యంతసంయోగేదేతిసమాసః || సూ || కుమతీతేజిణత్వం - భటుః స్వామి
నఃకుబేరస్యశాపేనలస్తంనాశంగమితోప్రాపితఃమహిమాసామర్థ్యం
యస్యసోస్తంగమితమహిమా - అస్తమితిమకారాంతమవ్యంయం - త
స్య || సూ || ద్విలేయేతియోగవిభాగాత్సమాసః - కశ్చిద్యత్తోదేవయో
నివిశేషః || ని || విద్యాధరోష్నరోయక్షరతోగంధవళిన్నరాః - పిశాచోగు
హ్యకస్సిచ్ఛోభాతోమీదేవయోనయిత్యమరః - జనకతనయాయాస్సీ
తాయాః - స్నానైరవగాహనైః - పుణ్యానిపవిత్రాణి - ఉదకానియో
ముతేషు - పావనేష్విత్యథాః - ఛాయాప్రధానాస్తరవశ్చాయాతరవః
శాకపాథికవాదిత్వాత్సమాసః - స్నిగ్ధాస్సంధ్రాః ఛాయాతరవోనమే
రువృత్తోయేషుతేషునివాసయోగ్యేష్విత్యథాః || ని || స్నిగ్ధంతుమస్స
జేసాంధ్రే - ఛాయావృత్తోనమేరుస్సృద్వితిభయత్రాపితేబ్దాణావః ||
రానుగిరిరితిచిత్రమూఃతస్యాశ్రమేషువసంతింస్థితి - చక్రేకృతవాక - ఆ
త్రతేతతఃతత్రతత్రఅద్వినగరనదీసముద్రాదివణానసంభవాత్ - మహా
కావ్యత్వం - రసశ్చాత్రవిప్రలంభశృంగారః - తత్రాప్యన్తాదావస్థా - అ
తపవైకత్రానవస్థానంసూచితం - ఆశ్రమేష్విబహువచనేన - స్థితాం

అతస్మిన్న ద్రోకతివిదబలావిప్రయుక్తస్సకామీనీత్వామాసాన్క
సకస్థలయభ్యంతరిక్తప్రకోష్ఠః। ఆషాఢస్యప్రథమదివసేమేఘమాన్లిప్త
సానుంవప్రక్రీడాపరిణతగజప్రేక్షణీయందదశః॥

ప్రతిరామస్యహనూమత్సందేశంననీనిధాయమేఘసందేశంకపిక్కు
తవానిత్యాహుః - అత్రకావ్యేసవత్రమందాక్రాంతావృత్తం॥ శ్లో॥
మందాక్రాంతాజలధిపతగైమోఽభనోతౌగురూచేలిలక్షణాత్ -

తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్నద్రోచితమాటాదౌ - అబలావిప్రయుక్తఃఅబల
యాకాంతయావిప్రయుక్తఃవిరహితః- కనకస్యవలయః- కటకం॥ని॥క
టకం- వలయోన్మ్రీయామిత్యమరః- తస్యభ్యంతరేనపాలేన- రిక్తఃకూ
న్యః-ప్రకోష్ఠఃకూర్పరాధఃప్రదేశోయస్యసతథోక్తః॥ని॥కత్యైంతరం
ప్రకోష్ఠంస్యాత్ప్రకోష్ఠఃకూర్పరాదధితీశాశ్వతః- విరహమఃఖాత్త
శత్రుత్వర్థః- కామీకాముకః- సయక్షః- కతిచిన్తానాకలప్టేమాసానిత్యర్థః
శ్లో॥ శేషాన్తాసాన్కగమయచతురోలోచనేమీలయిత్వేతివత్సమాణ
త్వాత్-నీత్వాయాపయిత్వా-ఆషాఢానక్షత్రేణయక్తాపార్థమాస్యా
మాధీ॥సూ॥ సత్త్రేణయక్తః-కాలభిత్వన్- ఆమాధీపార్థమాస్యస్మిన్తాస
త్త్యామాధోమాసః॥సూ॥ సాన్తికపాణమాసీతిసంజ్ఞాయామిత్యన్-
తస్యఆషాఢమాసస్యప్రథమదివసేఆద్యవాసరభిత్వర్థః- ఆశ్లిష్టసా
నుమాక్రాంతతటం - వప్రక్రీడాడౌత్థాతకేళయః॥ని॥ఉత్థాతకేళిశ్చ
గాదేవప్రక్రీడానిగద్యతభిశ్చబ్దాణవే-తానుపరిణతస్త్రిగ్ధంతప్ర
హరీతుగజఃపరిణతోమతభిహలాయథః- సచాసాగజశ్చసభవప్రే
క్షణీయోదశశనీయః- తంమేఘందదశః- గజప్రేక్షణీయమిత్యత్రభివ
బ్బలోపాల్లిప్తోపమా- కేచిదాషాఢస్యప్రథమదివసభిత్వత్రప్రత్యాస
న్నేనభసేతివత్సమాణనభోమాసప్రత్యాసత్వర్థంప్రథమదివస
భితిచాతంకల్పయంతి- తదసంగతం - ప్రథమాతిక్రమణాకారణాభా
వాత్- సభోమాసప్రత్యాసత్వర్థమిత్యక్తమితిచెన్న- ప్రత్యాస
త్తిమాత్రస్యస్వమాసప్రత్యాసత్వైవదివసస్యాప్యచపత్రైత్యం
త్వప్రత్యాసత్వైవయోగాభావేనావివక్షితత్వాత్- వివక్షితత్వేవా

౩। తస్యస్థిత్యాకథమపిపురఃకా తుకాథాన హేతోరంత బాఘ్మశ్చిరమ
నచరోరాజరాజస్యదధౌ॥ మేఘాలోకేభవతిసుఖి నోప్యన్యథావృత్తి
చేతఃకంతా శ్లేషప్రణయినిజ నెకింపుననూరసంస్థే॥ ౪॥ ప్రత్యాసన్నే

స్వపక్షేపప్రశమదివసాంతిచుక్షణే మేఘదశనకల్పనాయాం ప్రమా
ణాభావేనతదసంభవాత్ - ప్రత్యుత్తాస్త్వక్షుపవకుశలః - సందేశ
స్య భావ్యనథప్రతీకారాథాస్య పురతపవానుప్తానంయుక్తంభవేది
త్యుపయోగసిద్ధిః-సమాన్యత్తస్యనాయంవివేకభృతిచెన్న - ఉన్నత్తస్య
నానథప్రతీకారారంభప్రతిపత్తిరపీతిసం దేశపవమాభూత్ - తథా
చ-కావ్యా రంభపవప్రతిబద్ధస్సాన్వదిత్యహూమూలచ్ఛేదీతవపాండి
త్యప్రకషణః-కథంతహి॥ శ్లో॥ శాపాంతోమేభుజగళయనాదుతితేశా
న్ద్రాపాణావిత్వాదినాభగవత్ప్రబోధావధికస్యశాపస్యమాసచతుష్ట
యావశేష్తతోష్ఠిః - శయనైకాదశిమారభ్యౌత్థానైకాదశీపర్యంతం
మాసచతుష్టయంభవతి॥ దశదివసానిక్యాదితీచెన్న - స్వపక్షేపకథం
సా-విశతిదివసన్యూ నత్వాదితిసంతోష్టవ్యం - తస్మాదీషదైవమ్య
వ-వివక్షితమితినుష్టాక్తంప్రథమదివసభృతి.

౩। తస్యేతి॥ రాజానోయత్యే॥ ని॥ రాజాప్రభాన్యపేచంధ్రేయక్షేక్ష
త్రియశక్రయోరితివిశ్వః - రాజ్ఞాంరాజారాజరాజఃకుషేరః॥ ని॥ రాజ
రాజోధనాధిపతిత్యమరః॥ సూ॥ రాజాహస్నిభిభ్యష్టజితిటక్ - తస్యాను
చరోయక్షః - అంతబాఘ్మఃధీరోదా త్తత్వాదంతస్తంభితాశ్రుస్సక-
కౌతుకాథాన హేతోరభిలాషోత్పాదనకారణస్య॥ ని॥ కౌతుకంచాభిలా
షేస్యాదుత్సవేనమహామహయోరితివిశ్వః - తస్యమేఘస్య- పురఃఅ
గ్రైకథమపిగరియసాప్రయత్నే నేత్యథః॥ ని॥ జాత హేతువీవత్యాయా
మాప్యాదికథమవ్యయం - కథమాదితథాప్యంతంయత్నగౌరవబాధ
యోరిత్యుత్పలమాలాయాం - స్థిత్యాచిరందధౌచింతయామాస - మ
నోవికారోపశమనపర్యంతమిత్యథః - వికార హేతుమాహ- మేఘే
తి - తథాహిమేఘాలోకేమేఘదశనెసతి-సుఖినోపప్రియాజనసంగ
తస్యాపి - చేతశ్చిత్తం - అన్యథాభూతావృత్తివ్యాపారోయస్యతద
న్యథావృత్తి - భవతి - వికృతినూపద్యతత్యథః - కంతాశ్లేషప్రణయి

సభసిదయితాజీవితాలంబనాధీ- జీమూతేనస్వకుశలమయ్యాంహారయ
వ్యక్తప్రవృత్తిం సప్రత్యగై కుటజకుసుమైః కల్పితాఘాతయతస్యై ప్రీ
తిః ప్రీతిప్రముఖవచనంస్వాగతంవ్యాజహరః

నికం తాలింగనాధీని- జనే- దూరేసంస్థాస్థితీర్వస్యజన్మీయూరసంస్థ
దూరస్థేసతి - కింపునఃసుఖమోష్యేవంకిల - విరహీణస్తుకింవక్తవ్యమి
త్యథః - విరహీణాం మేఘదశ-నంకామాదివికారోద్దీపనమితిభావః -
అత్రాథాంతరన్యాసాలుకారః - తదుక్తందండినాః శ్లో॥ జ్యేష్ఠస్సన్ధా
తరన్యాసోవస్తుప్రస్తుత్యకించన-తత్సాధనసమర్థస్యన్యాసోయోగ్య
స్యవస్తునభితి॥౪॥ అథసమాహితాంతఃకరణకింకృతవానిత్యత్రాహా
ప్రత్యాసన్నభితి॥ సయతఃయశ్చిరందధ్యోసభ్యర్థః - సభసేత్రావ
ణమాసే॥ ని॥ సభఃఖం త్రావణోనభాభ్యత్యమరః - ప్రత్యాసన్నైరహ
ధానంతర్యాత్సన్నికృష్టేసతి-దయితాజీవితాలంబనాధీసక- వహ్నాకాల
స్యవిరహేదుస్సహత్వాత్ - ఉత్పన్నప్రతీకారాదన్తర్థస్యోత్పత్తిప్రతి
బంధవీవవరమితిన్యాసేన-ప్రాగేవప్రియాప్రాణధారణోపాయం
చికిత్సాస్సన్నిత్యర్థః- జీవస్యజీవనస్యమూతఃపుటబంధోజీమూతః-పు
షోదరాదిత్వాణ్నాధుః - తేనజీమూతేనజలధరేణ-ప్రయోజ్యేన - స్వ
కుశలమయ్యాంస్వయేనప్రధానాం - ప్రవృత్తివార్తాం॥ ని॥ వార్తాప్ర
వృత్తివ్యత్రాంతభ్యత్యమరః - హారయిష్యక్ ప్రాపయిష్యక్॥ సూ॥బృ
హ్మేషేచేతిచకాగాత్క్రియారక్రియోపపదేత్యాదిసాల్పట్ప్రత్య
యః - జీవనాగ్ధంకర్మజీవనప్రదేనైవకారయితవ్యమితిభావః॥సూ॥హృ
క్రోరన్యతరస్యామితకర్మసంజ్ఞావికల్పాన్నయేకర్తృత్వతీయా - ప్ర
త్యగైరభినవైః - కుటజకుసుమైః గిరిమల్లికాభిః॥ని॥కుటజోగిరిమల్లికేతి
హాలాయథః - కల్పితాఘాతయకల్పితోనుష్ఠితోఽర్హఃపూజావిధిర్యస్య
తస్యైకల్పితాఘాతయ॥ ని॥ మూల్యేపూజావిధావఘాతభ్యత్యమరః - త
స్యైజీమూతాయ - వా॥క్రియాగ్రహణంకర్తవ్యమితిసంప్రదానత్వాచ్చ
తుర్థి-ప్రీతిప్రముఖానిప్రీతిపూర్వకాణివచనానియన్తికర్మణితత్ప్రీతిప్ర
ముఖవచనంయథాతథా - శోభనమాగతంస్వాగతం-వచనం-ప్రీతిస్సక

౩॥ తస్యస్థిత్యాకథమపిపురఃకాతుకాధానహేతోరంతబాఘ్మశ్చిరమ
నుచరోరాజరాజస్యదగ్ధౌ॥ మేఘాలాకేభవతిసుఖసోమ్యన్యథావృత్తి
చేతఃకంతాశ్లేషప్రణయినిజనెకింపునరూరసంధ్ధి॥ ౪॥ ప్రత్యాసన్నే

స్వపత్యైషప్రశమదివనాంతిమతుణేమేఘదశనకల్పనాయాంప్రమా
ణాభావేనతదసంభవాత్ - ప్రత్యుజాన్మృత్యువవకుశలః - సందేశ
స్య భావ్యనథప్రతీకారాథస్య పురతపవానుష్ఠానంయూక్తంభవేసి
త్యుపయోగసిద్ధిః-నమాన్తత్తస్యనాయంవివేకబ్రతిచెన్న - ఉన్నతస్య
సాధికప్రతీకారారంభప్రతిపత్తిరపీతిసం దేశపవమాభూత్ - తథా
చ-కావ్యా రంభపవప్రతిబద్ధస్సాన్వదిత్యహూమూలచ్ఛేదీతవపాండి
త్యప్రకమః-కథంతహి॥ శ్లో॥ శాపాంతోమేభుజగళయనాడుత్థితేశా
బ్దపాణావిత్వాదినాభగవత్ప్రబోధావధికస్యశాపస్యమాసచతుష్ట
యావశేషతోష్ఠిః - శయనైకాదశిమారభ్యౌత్థానైకాదశీపర్యం తం
మాసచతుష్టయంభవతి॥ దశదివసానిక్యాదితచెన్న - స్వపత్యైషకథం
సా-వింశతిదివసన్యూ నత్వాదితిసంతోష్టవ్యం - తస్మాదీషదైవమ్య
వవివక్షితమితిసుష్మాక్తంప్రథమదివసబ్రతి.

౩॥ తస్యేతి॥ రాజానోయత్యైః॥ ౧॥ రాజాప్రభాన్యపేచందేయత్యేతు
త్రియశక్రయోరితివిశ్వః - రాజాంరాజారాజరాజఃకుబేరః॥ ౧॥ రాజ
రాజోధనాధిపత్యమరః॥ సూ॥ రాజాహస్సఖిభ్యష్టజితిటచ్ - తస్యాను
చరోయతుః - అంతబాఘ్మఃధీరోదాత్తత్వాదంతస్తంభితాశ్రుస్స-
కౌతుకాధానహేతోరభిలాషోత్పాదనకారణస్య॥ ౧॥ కౌతుకంచాభిలా
షేస్యాదుత్సవేనమహామహయోరితివిశ్వః - తస్యమేఘస్య- పురఃఅ
గ్రైకథమపిగరియసాప్రయత్నేనేత్యథః॥ ౧॥ జాతహేతువీవత్యాయా
మాప్యాదికథమవ్యయం - కథమాదితథాప్యంతంయత్నగౌరవబాధ
యోరిత్యుత్పలమాలాయాం - స్థిత్యాచిరందగ్ధౌచింతయామాస - మ
నోవికారోపశమనపర్యంతమిత్యథః - వికారహేతుమాహ - మేఘ
తి - తథాహిమేఘాలాకేమేఘదశనెసతి-సుఖసోపప్రియాజనసంగ
తస్యాపి - చేతశ్చిత్తం - అన్యథాభూతావృత్తివ్యాపారోయస్యతద
న్యథావృత్తి - భవతి - వికృతమాపద్యత్యత్యథః - కంతాశ్లేషప్రణయి

నభసిదయితాజీవితాలంబనాధీ- జీమూతేనస్వకుశలమయీంహరయ
వ్యక్తప్రవృత్తిం సప్రత్యగై గ్రీకుటజకుసుమైః కల్పితాఘాతయతస్మై ప్రీ
తః ప్రీతిప్రముఖవచనంస్వాగతంవ్యాజహర!

నికంతాలింగనాధీని- జనే- దూరేసంస్థాస్థితీర్వస్యజన్మీ- మూరసంస్థే
మూరస్థేసతి - కింపునఃసుఖమోష్యేవంకిల - విరహీణస్తుకింవక్తవ్యమి
త్యథః - విరహీణాం మేఘదశనంకామాదివికారోద్దీపనమితిభావః -
ఘత్రాథాంతరన్యాసాలంకారః - తదుక్తందండినాః శ్లో॥ జ్ఞేయస్సోద్ధాం
తరన్యాసోవస్తుప్రస్తుత్యకించన-తత్సాధనసమర్థస్యవ్యాసోయోగ్య
స్యవస్తునభితి॥౪॥ అథసమాహితాంతఃకరణకింకృతవానిత్యత్రాహా
ప్రత్యాసన్నభితి॥ సయతుఃయశ్చిరందధౌసభిశ్యర్థః - నభసి శ్రావ
ణమాసే॥ ని॥ నభఃఖం శ్రావణోనభాభిత్వమరః - ప్రత్యాసన్నేచిహ
ధానంతర్యాత్సన్నికృష్టేసతి-దయితాజీవితాలంబనాధీస్థ- వర్తాకాల
స్యవిరహీదుస్సహత్వాత్ - ఉత్పన్నప్రతీకారాదనర్థస్యోష్ణత్వప్రతి
బంధవవరమితిన్యాసేన - ప్రాగేవప్రియా ప్రాణధారణోపాయం
చికింశస్సన్నిత్యర్థః - జీవస్యజీవనస్యమూతఃపుటబంధోజీమూతః - పృ
షోదరాదిత్వాణ్సాధుః - తేనజీమూతేనజలధరేణ-ప్రయోజ్యేన - స్వ
కుశలమయీంస్వతేనప్రధానాం - ప్రవృత్తివార్తాం॥ ౧॥ వార్తాప్ర
వృత్తివృత్తాంతభిత్వమరః - హరయవ్యక్తప్రావయవ్యక్త॥ సూ॥బృ
హ్స్పేషేచేతిచకాగాత్క్రియారక్రియోపపదత్యాదినాల్పబృత్య
యః - జీవనాగ్ధంకర్తజీవనప్రజేనైవకారయితవ్యమితిభావః॥సూ॥హృ
క్రోరస్యతరస్యామితకర్తృసంజ్ఞావికల్పాశ్చతేకరరిత్యతీయా - ప్ర
త్యగైగ్రభినవైః - కుటజకుసుమైఃగిరిమల్లికాభిః॥ని॥కుటజోగిరిమల్లికేతి
హాలాయథః - కల్పితాఘాతయకల్పితోనుష్ఠితోర్ధ్వపూజావిధిర్యస్య
తస్మైకల్పితాఘాతయ॥ ని॥ మూల్యేపూజావిధావఘాత్యమరః - త
స్మైజీమూతాయ - వా॥క్రియాగ్రహణంకర్తవ్యమితిసంప్రదానత్వాచ్చ
తుర్థీ-ప్రీతిప్రముఖానిప్రీతిపూర్వకాణివచనానియన్మీకర్తృణితత్ప్రీతిప్ర
ముఖవచనంయథాతథా - శోభనమాగతంస్వాగతం-వచనం-ప్రీతస్సక్త

౫ || ధూమశ్చోతిస్సలిలమరుతాంసంనిపాతఃక్వమేఘస్సందేశాథాః
 క్వపటుకరణైఃప్రాణిభిఃప్రాపణీయాః | ఇత్యేత్సుక్యాదపరిగణయన్
 గుహ్యాకస్త్తంయయాచెకామాతాహి ప్రకృతికృపణాశ్చేతనాచేత
 వేషః || జాతంవంశేభవనవిదితేపుష్కలావతకానాంజానామిత్యాం

వ్యాజహర-మశలాగమనంపప్రచ్ఛేద్యర్థః-నాభేనత్వత్ర-ప్రత్యాసన్నే
 మనసీతిసాధీయానేపపాతఃకల్పితఃప్రత్యాసన్నేప్రకృతిమాపన్నేస
 తేత్యర్థః-యస్తుతేనైవపూర్వపాతేవిరోధఃప్రదశితఃసోన్మాభిరాషాఢ
 స్యప్రభమదివసత్తేతత్పాతవిప్లవసమాధానేనైవసమాధాయ.

౬ || ననుచేతనసాధ్యంకర్తృకథమచేతనేనకారయితంప్రవృత్తిత్యా
 త్మేచంకవిస్సమాధత్తే || ధూమేతి || ధూమశ్చోతిశ్చసలిలంచమరు
 తాయుశ్చతేషాంసన్నిపాతఃసంఘాతోమేఘః-క్వ-అచేతనత్వాత్సం
 దేశహరణానహ-ఇత్యర్థః-పటుకరణైస్సమథేంద్రియైః || నికర
 ణసాధకతమయేత్రగాత్రేంద్రియేష్వపీత్యమరః-ప్రాణిభిశ్చేతనైః
 వి || ప్రాణీతుచేతమోజన్తిత్యమరః-ప్రాపణీయాఃప్రాపయితంయో
 గ్యాః-సందేశ్యంతఇతిసందేశాః-తపవాద్ధాః-క్వ-ఇత్యేవమాత్సుక్యాత్-
 ఇష్టాశ్చ-ద్యుక్తత్వాత్ | ని | ఇష్టాశ్చ-ద్యుక్తత్వాత్ఇత్యమరః-అపరిగణ
 యః-అవిచారయః-గుహ్యాకఃయతః-తంమేఘం-యయాచె-తాథాహి
 ధూమతాః-చేతనాశ్చఅచేతనాశ్చచేతనాచేతనాఃతేషువిషయేప్ర
 కృతికృపణాఃస్వభావదీనాహి-కామాంధానాంయుక్తాయుక్తవివేకసూ
 చ్యత్వాదచేతనయాచానవిరుద్ధతత్వత్వర్థః-అత్రమేఘసందేశయోః
 విరుద్ధయోఃసంబంధాద్విరుద్ధాపఘటనానాపాపిషమాంబంకారః-తదుక్తం
 జ్ఞావిరుద్ధకార్యస్యోన్నతిర్యత్రానధఃస్యనాభవేత్-విరుద్ధఘటనా
 చాసోషమాంబంకృతిస్త్రిధేతి-సచాథాంతరన్యాసానుప్రాణితఇతిత
 త్సమర్థఃకల్పేనైవచతుర్థపాదేతస్యోపన్యాసాత్.

౭ || సంప్రతియాచాప్రకారమాహ-జాతమితి-హేమేఘత్వాం
 భవనేషువిదితేప్రసిద్ధభవనవిదితే || సూ || నిష్ఠేతిభూతాథేక్తప్రత్య
 యః || సూ || మతి-బుద్ధిత్యాదినావతకమానార్థత్వే || సూ || క్తస్యచవర్తమా
 నఇతిభవనశబ్దస్యప్రత్యంతనియమాత్సమాసోపన్యాత్-కేచనపూజా

ప్రథమ స్కంధః.

ప్రకృతీశ్రుతుషంకామరూపం మహేనః । తేనాస్థిగ్నం స్వయవిధివశాన్త
రబంధు గణతోహంయాన్నా మోఘావరవధిగుణేనాథనేలబధకామా

2 | సంతప్తానాం త్వమసి శరణంతత్ప్రయోగప్రియా యాస్సందేశం
మేహరథనపతి క్రోధవిశ్లేషితస్య । గంతవ్యా తేవ సతీరలదానామయ

యామిలనమే సత్యపుష్కలాశ్చ వర్తకాశ్చ - కంచిస్తే మానాం మూలస్థాః
పుష్కలావర్తకాశ్చ త్వచ్యుతేతేమాం - నం శేషతజాతం - మహాపలద్రవ్యత
మిత్యక్షణః - కామరూపం యిచ్ఛాశ్చీరవిగ్రహం - దుర్గాదిసంచాగక్షు
మిత్యక్షణః - మహానః ఇంద్రస్య - ప్రకృతిపురుషం ప్రధానపురుషం - జానా
మి - తేన తవ - ప్రభుత్వాభిజాత్యాదిగుణయోగితేన హేతునా - విధివశా
ద్దేవాయ తత్త్వాత్ నిధివిధానేదై వేపిత్యమరః ॥ ని ॥ వశత్యైతా
యాంచవశిత్యాప్రభేదయోరితివిశ్వః - దూరేబంధుయశ్చ సః కూర
బంధుః - వియ కృతార్థోహం - త్వయ్యధిత్వంగతః - ననుయాచకస్య
యాచ్యగుణోత్కర్షమత్రోపయజ్యతత్త్వశంక్య - దేవాద్యాచ్ఛాభం
గేపిలాఘవదోషాభావవివక్షాపయోగిత్యాహ - యాప్తేతి - తథాహ
అధిగుణేప్రసేవిషయే - యాచ్ఛామోఘాః ఫలాపి - వరంతుషత్ప్రియం
దాతుగుణాభ్యత్వాత్ - ప్రియత్వం యాచ్ఛాక్షేప్ర్యాదీపత్ప్రియశ్చ
మితిభావః - అథ మేనిగుణే - యాచ్ఛాతులబ్ధకామాపి - నవరంతుషత్ప్రి
యమపినభవతీత్యక్షణః ॥ ని ॥ దైవాద్వైతేవరశ్చేష్టేతిమక్ష్మీబం మనా
శ్చేష్టియత్యమరః - అథాంతరవ్యాపానుప్రాణిః ప్రేయోబంకారః - త
దుక్తందండినా ॥ శ్లో ॥ ప్రేయఃప్రియతరాభ్యానమితి - పతచ్ఛాద్యపాదత్ర
యే - చతుక్షణపాదస్థేనాస్థాంతరన్యాసే మోపజీవితమితిమవ్యక్తమేవ.

2 | సంతప్తానామితి ॥ హేపయోదబలద - త్వం - సంతప్తానామా
తపేనప్రవాసవిరహేణతాపేనచ సంజ్వరితానాం సంతాపితానాం ని
సంతాపస్సంజ్వరస్సమావిత్యమరః - శరణంతతపజ్జ్నానాం పయో
దానేన ప్రోషితానాం స్వస్థానప్రణయనేన చరక్షితాపి ॥ ని ॥ శరణంగృ
హరక్షితోరీత్యమరః - తత్తస్మాత్కారణాత్ - ధనవతేకుపేరస్య - క్రో
ధేనవిశ్లేషితస్య ప్రియా యావియోజితస్య - మమమ - సందేశంవాగ్దాం

యైశ్వరాణాంబాహుల్యాద్యానస్థితహరశిరశ్చంద్రికాభౌతహర్త్యాః
 ౮॥ త్వామారూఢంపవనపదవీముద్గ్రహితాలకాంతాఃప్రేక్షిష్యం
 తేపథికవనితాఃప్రత్యయాదాశ్చసంత్యఃకస్సన్నధేవిరహవిధురాంత్య
 య్యుపేయజాయాంసస్యాదన్యౌప్యహమివజనోయఃపరాధీనవృత్తిః

ప్రియాయాఃహర - ప్రియాంప్రతినయేత్యర్థః - సంబంధసామాన్యేష
 థ - సందేశహరణేనావయోస్సం తాపంనుదేత్యర్థఃకుత్రస్థానేసూక్తి
 తాతత్స్థానస్యవాక్పివ్యావతకంతత్రాహ - గంతవ్యేతి - బహిభా
 వంబాహ్యం॥వా॥సహిదేవపంచజనేభ్య శ్చైతివత్తవ్యమితిశ్చప్రత్య
 యః - బాహుల్యాద్యానేస్థితస్య హరస్య శిరసియాచంద్రికాతయాభౌ
 తానినిమలూనిహమ్యాణి ధనికభవనాని యస్యాంసాతభోక్తా - ని॥
 హర్త్యాదిధర్మనినాంవాసిత్యమరః - అనేనవ్యావతకము క్తం - అల
 కానామ అలకేతిప్రసిద్ధా - యయైశ్వరాణాంవసతిఃస్థానం - తేతవగం
 తవ్యాత్వయాగంతవ్యేత్యర్థః॥సూ॥కృత్యానాంకతారివేతిషష్ఠీ

౮ ॥ మదభాంప్రవృత్తస్యతవపథికాంగనాసమాశ్వాసనమాను
 మంగికఫలమిత్యాహ - త్వామితి ॥పవనపదవీమాకాశంఆరూఢంత్వాం
 పంథానంగచ్ఛంతీతిపథికాః ॥ సూ ॥ పథస్థన్నితివృత్త్యయః - తేషాం
 వనితాఃప్రేషిత భర్తృకాః - ప్రత్యయాత్ప్రియాగమనవిశ్వాసాత్
 ప్రత్యయోధీనశపథజ్ఞానవిశ్వాసహేతుష్యైత్యమరః - ఆశ్వసంత్యఃప్ర
 ణయవత్యః - హాఆశ్వసత్యఃప్రీణంత్యః - శ్వసిథాతోశ్చత్రంతత్వాత్
 ఉగితశ్చైతిజీవ - తథాఉద్గ్రహితాలకాంతాఃదృష్టిప్రసారాధము
 న్నుమయ్యవృతాలకాగ్రాస్యః - ప్రేక్షిష్యంతేతిత్యుత్కృతతయా
 ద్రక్ష్యంతీత్యర్థః - మదాగమనేనపథికాకథమాగమిష్యంతీత్యత్రాహ
 తథాహిత్వయిసన్నధేవ్యావృతేసతి-విరహవిధురాంవివశాం - జా
 యాంకఃఉపేయేత - సకోపుప్రేక్షతత్త్యర్థః - అన్యోపిమద్వ్యతితి
 క్రోపియోజనఃఅహమివపరాధీనవృత్తిఃపగాయ త్తజీవికోనస్యాత్ - స్వ
 తంత్రస్తునకోపుప్రేక్షతత్త్యర్థః - ఇత్యథాంతరన్యాసాలంకారః -
 తదుక్తం॥ శ్లో॥ కార్యకారణనామాన్యవిశేషాణాంచరస్పరం - సమభా
 నంయత్రసోథాంతరన్యాసఉదాహృతౌచితీ.....

౯. మందమందనుదలిపవనశ్చాను కూఁగో యథాశ్చాంతాసురైః
యంధదతిమధురంచాతక సేనగంధః | గభాః ధావతుః సరిచయాచ్ఛా
నమాబద్ధ మాలాస్యే విష్యం తేనయంసు భగ-భైరవం త-బలాకాః |
౧౦. తాంచావశ్యంవివ నగణనాం పురామేకపత్నినువ్యాపన్నామ

[illegible]

విహతగతిద్రవ్యత్వసిద్ధాంత జాయాం॥ ఆశాబంధః కుసుమసదృశం ప్రా
యశోహ్యంగనానాం సదృశః పాతిప్రణయిహృదయం విప్రయోగే గుణధి
౧౧ | కర్తుంయచ్చ ప్రభవతి మహీముచ్చిలీంధ్రామవంధ్యాంతఃస్థుత్వా
తే శ్రవణసుభగంగర్జితమానసోత్కాః | ఆశైలాసాద్భి సకిసలయచ్చ

ఖ్యా నెతత్పరామాసక్తాం || ని || తత్పరే ప్రసీతా సక్తా విత్యమరః - అతపవ
అవ్యాపనామమృతాంశాపావసానే మదాగమనం ప్రత్యా శయాజీ
వంతీమిత్యథః | ఏకః పతిర్వస్యాస్తామేకపత్నీం పతిప్రతామిత్యథః ||

సూ || నిత్యం సపత్నీ దిష్టితీజీవనకారశ్చ - భ్రాతృమేజాయాం
భ్రాతృజాయాం - మాతృవన్నిశ్శంకయాదశః నీయామిత్యాశయః -
తాం మత్ప్రియాం . అవిహతగతిః సఫలగమనస్స - ద్రవ్యసింహాక
యవ్యసితభాహి - ఆశాంతిత్వస్థా || ని || అశాదిగతిత్వస్థయారితి విశ్వః - బ
ధ్యతే నేనేతి బంధః బంధనం వృంతమితి యావత్ - సైవ బంధః - ఆశా
బంధః కతాప్రణయిప్రేమయుక్తం - అతపవ - కుసుమసదృశం కుసుమ
సుకుమారమిత్యథః - అతపవ - విప్రయోగే వియోగే - సదృశః పాతి స
ద్యో భ్రంశనశీలయంగనానాం హృదయం జీవితం || ని || హృదయం జీవితే
చిత్రే వక్షస్య పితృమాతృగీతశ్చ బ్దాణావే - ప్రాయశః ప్రాయోగ - రుణధి
ప్రతిబధ్నాతి త్యథాంతరన్యాసః.....

౧౧ | సంప్రతితే సహాయసంపత్తిశ్చ అస్తీత్యాహ - కతుమితి || యద్ద
జితం కత్వ - మహీముచ్చిలీంధ్రాముద్భూతకందలీం || ని || కందళ్యాం
చ శిలీంధ్రాస్యాదితీశ్చ బ్దాణావే - అతపవావంధ్యాం సఫలాం చ కతుం
ప్రభవతి శక్తి - శిలీంధ్రాణాం భావిసస్య సంపత్తిమాచకత్వాదితి
భావః - తదుక్తం నిమిత్తనిదానే || శ్లో || కాలాబ్ధయోగాదుదితాశ్శిలీంధ్రా
స్సంపన్న సస్యాంకథయంతి ధాత్రిమితి - తత్ శ్రవణసుభగంగ్రోత్రమ
సుఖం - లోకస్యేతి శేషః - తే తవ - గజితం శ్రుత్వా - మావసోత్తామాన
సే సరస్వత్సనసః ఉత్పాకాతియావత్ || సూ || ఉత్కరణేనా ఇతిని
పాతనాత్సాధుః - కాలాంతరే మానసస్య హిమదుష్టత్వాత్ హిమస్య చ
హంసానాం రోగహేతుత్వాత్ అన్యత్ర గతాః హంసాః పునవహాసు
మానసమేవగచ్ఛంతీప్రసిద్ధిః విసకిసలయానాం మృతాం గ్రాణాం .

దపాథేయవంతస్సంపన్నస్యంతేరభసిభవతోరాజహంసాస్సహాయాః

౧౨ | ఆపృచ్ఛస్వప్రియ సఖిమముత్తుంగమాలింగ్యశైలం వద్యైః
పుంసాంరఘుపతిపదైరంకితం మేఖలాను | కాలేకాలే భవతిభవతాయ
స్య సంయోగ మేత్య స్నేహవ్యక్తిశ్చిరవిరహజంముచతో బాష్పముష్ణం
౧౩ | మార్గంతావచ్ఛ్రయకథయత స్త్వత్ప్రయాణానుకూపం

భేదైఃశకలైఃఖండైః-పాథేయవంతఃపథిసాధుపాథేయంపథిభావ్యం
సూ || పథ్యతిథివసతిస్వపతేభఃశ్చిభావ్యత్యయః-తన్నంతఃసంబళ
వంశిత్యర్థః-రాజహంసాహంసవిశేషాః || ౧ || రాజహంసాస్తుతేచంచు
చరణైర్గోహతైస్సితాతిత్యమరః-నభసివోమ్ని-భవతస్తవ-ఆకైలాసాత్,
కైలాసపర్యంతం - పదద్వయంచతత్ - సహాయాఃసయాత్రాః || ౧ ||
సహాయస్తుసయాత్రస్సాన్యదితిశబ్దాణామే-సంపన్న్యంతేభవిష్యంతి

౧౨ || ఆపృచ్ఛ స్వేతి-ప్రియంసఖాయప్రియసఖి || సూ || రాజా
హంససఖిభ్యవజితిటచ్ - తుంగమున్నతం-పుంసాంవంద్యైఃరఘుపతిప
దైఃశ్రీరామపాదన్యానైఃమేఖలానుకటకేషు || ౧ || అథమేఖలా-శ్రోణి
స్థానేద్రికటకేకటిబంధనఇతియాదవః - అంకితంచహితం-ఇశ్థంప్రియ
సఖిత్యాత్పవిత్రత్వాచ్చ సంభావనాహామముంశైలంచిత్రకూటాద్రి
మాలింగ్య-ఆపృచ్ఛస్వసాధయామీత్యానంత్రణేరసభాజయ || ౧ || ఆ
మంత్రణసభాజనేఆపృచ్ఛనమిత్యమరః || వా || వాతజీనుపృచ్ఛ్యిరు
శసంఖ్యానమిత్యాన్యనేపదం-సఖిత్వంనివహతి-కాలేకాలే ప్రతిప్రా
వృత్కాలం-సుహృత్సమాగమనకాలశ్చగమ్యతే-వీఘ్నయాంద్విరుక్తిః
భవతాసంయోగంసంపకం - ఏత్యప్రాప్య-చిరవిరహజముష్ణం-బా
ష్పంఊష్మాణం నేత్రజలంచ || ౧ || బాష్పం నేత్రజలోష్మహోరితివిశ్వః-ముం
చతోయస్యశైలస్య - స్నేహవ్యక్తిఃప్రేమావిభావోభవతి-స్నేహా
నాంహిచిరసంగతానాంబాష్పపాతోభవతీతిభావః
౧౩ || సంప్రతితస్యమార్గంకథయతి-మార్గమితి - హేజలద-తావదిదా
నీం - కథయతోమత్తఇతిశేషః - త్వత్ప్రయాణస్యానుమామనుకూలం
మార్గమథ్వానం || ౧ || మార్గోమృగమదేమాసే-సౌమ్యతే-నైషణే
భృగీతియాదవః-శృణు-తదనుమార్గప్రవణానంతరం-శ్రీత్రాభ్యాం

దేశం మేతదనుజలద శ్రోవ్యసి శ్రోత్రపేయం | ఖర్మఃఖన్నశ్చిఖరిషుపదం
 వ్యస్యగంతాసియత్రక్షీణఃక్షీణఃపరిలఘుశయస్సోతసాంవాశయాజ్య
 ౧౪ | అద్రేశ్యైంగంహరతిపవనకింస్వి దితుస్తుభిభిద్యుష్టోహ్నానా
 శ్చకితచకితంముగ్ధసిద్ధాంగనాభిః | స్థానాదస్తాత్సరసనిచుళామతప్తతో

పేయంవానార్హ-చితృష్టయా శ్రోతవ్య మిత్యర్థః-పేయగ్రహణాత్సం
 దేశస్యామృతసామ్యం గమ్య తే-మేఘమ-సం దేశంవాచికం || ని || సం
 దేశవాగ్దౌచికంస్యాదిత్యమరః-శ్రోవ్యసి-యత్రమార్గే-ఖర్మఃఖన్న
 తే-ఖిత్తుంక్షీణబలస్సక్ || సూ || నిత్యపీష్య యోరితినిత్యాధేద్వి ర్భావః-శి
 ఖరిషుపదృతేషు-పదంవ్యస్య నిక్షిప్య పునర్బలలాభార్థంవచిద్విశ్రా
 మ్యేష్య ర్థః-క్షీణఃక్షీణఃలభ్యేత్తుంకృ శాంగస్సన్-అత్రాపకృదంతత్వా
 త్పుర్వవద్వి రుక్తిః-ప్రోతసాంపరిలఘుగురుత్వ దోషరహితం-ఉపలా
 స్థాలనభేదితత్వాత్పథ్యమిత్యర్థః-యథాహ బాహుటః || శ్లో || ఉపలాస్థా
 లనోత్త్రేపవిత్తేపైఃభేదితోదకాః-హిమవన్తలయోక్తు తాఃపథ్యా
 నద్యోభవంత్య మూరితి-పయఃపానీయముపయాజ్య శరీరపోషణార్థమ
 భ్యవహృత్యచ-గంతాసిగమిష్యసి-గమేగ్లుట్
 ౧౫ | అద్రేరితి | పవనోవాయః-అద్రేశ్యైశ్చకూటస్య-శృంగంహరతికిం
 స్పిత-కింస్విచ్చబ్ధోవితర్జాన్దేచాదిషుపత్యతే-కృతిశంకియా ఉన్ముఖిభిరు
 శ్చైతముఖిభిః || సూ || స్వాంగాచోచ్చ పునర్జనాదసంయోగోపధాతిజీవ-
 ముగ్ధాధిర్మాచాభిః || ని || ముగ్ధస్సుందరమూఢయోరిత్యమరః-సిద్ధానాం దే
 వయోనివిశేషాణాం-అంగనాభిః-చకితచకితంచకిత ప్రకారంయథాభవ
 త్తిథాప్రకారేగుణవచనస్యేతిద్వి ర్భావః-దృష్టోత్సాహవాదృష్టసం
 రంభస్సన్-సరసాఃసాంద్రాఃనిచుళాస్థలవేతసాఃయస్మిన్తస్మాత్ || ని ||
 వానీరేకవిభేదేస్యాన్నిచుళాస్థలవేతసకృతీబాగ్ధవే-అస్మాత్ స్థానాదా
 త్రమాశ్చఫినభోమార్గే-దిశ్నాగానాందిగ్దజానాం-స్థూలాయేహస్తాఃక
 రాః-తేషామవలేషానామైషా-పరిహరక || ని || హస్తోనక్షత్రభేదేస్యా
 త్త రేభకరయోరపీతివిశ్వః-ఉదజ్ముఖస్సన్-అలకాయాఉదీచ్యత్వాది
 త్యాశయః-ఖిషాకాశంప్రత్యుత్పతఉద్గచ్ఛ-అత్రేదమగ్ధాంతరంధ్వనయ
 తి-సరసోరసికఃనిచుళోనామకవిః-కాళిదాసశహాధ్యాయాపరాపా

ఉద్భుఖిఃఖండిక్షాగానాం శధిపరిహరణ్మూలహస్తావలేపాః॥
 ౧౫ | రత్నచ్ఛాయావ్యతికరక్వప్రేక్ష్య మేతత్పురస్తాన్నస్త్రీకాగ్రా
 త్వృభవతిథనుఃఖండమాంఖండలస్య | యోనశ్చ ముంవపురతితరా
 కాంతిమాపత్యతేలేబహాణెవస్ఫురితరుచినాగోపవేషస్య విష్ణోః॥
 ౧౬ | త్వయా యత్తంకృషిభువతి గ్రూవికారానభిజ్ఞేః ప్రీతిస్స

దితానాంకాళిదాస ప్రబంధహాసణానాంపరిహరాయస్త్రీస్థానేత
 స్తాత్ స్థానాత్ - ఉదభుఖోనిర్దోషత్వాదున్నతముఖస్స - పథిదిక్షా
 గాచార్యస్య కాళిదాసప్రతిపక్షస్య - హస్తావలేపాః హస్తవిన్యాస
 పూర్వకాణిమాషణానిపరిహరన్ || ని | అవలేపయగవేస్త్యాల్లేపవేదూష
 జేషచేతివిశ్వః - అదేరదికల్పస్యదిక్షాగాచార్యస్య || కృంగంప్రాధా
 న్యసామోశ్చైత్యమరః - హరతిహేతునాముగ్ధేస్సందరైః సిద్ధైః
 సాగస్వలసిద్ధైః హాకవిభిరంగనాభిశ్చ (స్త్రీ) భిశ్చ - దృష్ట్యాహ
 స్స - ఖముత్పతడిచైర్భవేతిస్వప్రబంధమాత్మానంవాప్రతిక
 జేరుక్తిరితి || శ్లో || సంసగజాదోషగుణాభవత్తే తన్నప్రమాయేనజలా
 శ్రయోపిస్థితా నుమాలంనిమళశ్చలుతమాత్మానమారతుతిసింధువే
 గాదిత్యేతద్దోషానిమాతాత్మస్యకవేనిచురసంజ్ఞేత్యావేయః

౧౫ | రత్నేతి || రత్నచ్ఛాయానాంశద్దురాగాదిమణిప్రభాణాంవ్య
 వ్యతికరోమిశ్రేణణమివ - ప్రేక్ష్యందశనీయం - ఆఖండలస్యేంద్రస్య -
 ఏతద్ధనుఃఖండం - ఏతదితిహస్తనిదేశోవివక్షితః - పురస్తాదగ్ర - వత్స్
 కాగ్రాత్ వామలూరువివరాత్ || ని || వామలూరుశ్చనామశ్చవత్త్రికం
 పుంసపుంసకమిత్యమరః - ప్రభవత్యావిభావతి యేనకనుఃఖండేన - తేత
 వశ్చామంవపుఃస్ఫురితరుచినాడిజ్వలకాంతినా - బహాణపింఛన || ని ||
 పింఛబహానపుంసకఇత్యమరః - గోపవేషస్యవిష్ణోః గోపాలకృష్ణస్య
 శ్యామంవపురివ - లతితరాంకాంతిమాపత్యతేప్రాప్నోతి

౧౬ | త్వయాతి || కృషేహాలకమణఃఫలంసస్యం - త్వయి - అధి
 కరణవివక్షాయాంసప్తమి - ఆయత్తం అధీనం || ని || అధీమోనిఘ్నాయ
 త్తఇత్యమరః - ఇతి హేతోః - ప్రీత్యాస్మిన్దేః - అకృత్రిమప్రేమాద్యైః

ద్వైజానపదవధూలోచనైఃపీయమానః | సద్య స్సీరోత్కషణసురభిక్షే
త్రేమారుహ్యమాలంకించిత్పశ్చాద్వ జలఘుగతిభూయవోత్తరేణ |
౧౭ | త్వా మాసారప్రశమితవ మోపప్లవంసాధుమూర్ధ్నా వక్ష్యత్య
ధ్వశ్రమపరిగతంసానుమానామ్రకూటః | సత్సుద్రోపప్రథమసుకృతాపే

త్యథః - భూవికారాణాంభువోవిలాసానాం - అనభిజ్ఞైః - పామర
త్వాదితి శేషః - జనపదవధూనాంపల్లీవధూనాం - లోచనైః పీయమాన
స్సన్ - అతితృప్తయానిరీక్ష్యమాణస్సన్నిత్యథః - మాలం మాలాఖ్యం
క్షేత్రంశైలప్రాయమున్నతస్థలం || ని || మాలమున్నతభూతలమిత్పుత్పల
మాలాయాం - సద్యస్తతా-లపవ - నీరైహాలైరుత్కషణేన-సురభి
క్షాణతపణంయథాతథా ఆరుహ్య-తత్రాభివృద్ధ్యేత్యథః || ని || సు
రభిక్షాణతపణ ఇత్యమరః - కించిత్పశ్చాద్వజగచ్ఛ-లఘుగతిః
తత్రనివృష్టత్వాత్ క్షిప్రగమనస్సన్ || ని || లఘుక్షిప్రమరంధ్రుతమిత్య
మరః - భూయఃపునరప్యత్తరేణైవఉత్తరమాగేణైవ - వ్రజగచ్ఛ-
త్పతీయావిధానే || వా || ప్రకృత్యాదిభ్యఉ పసంఖ్యానమిత్యతీయా-య
థాకశ్చిద్వ హువల్లభఃకుత్రచిత్క్షేత్రేకశత్రేగూఢంవిహృత్య || ని || క్షే
త్రంశరీరేకదారేసిద్ధస్థానకశ త్రయోరితిత్వః - స్వ దాక్షిణ్యభంగభ
యాన్నీచమార్జేణనిర్గత్యపునస్సర్వాధ్యక్షభవసంచరతితద్వదితిధ్వనిః.

౧౮ | త్వామితి | ఆరూఃచూతాఃకూటేషుశిఖరేషుయస్యసఃఆమ్ర
కూటోనామసానుమాన్పర్వతః || ని || ఆమ్రశూచితోరసాలోసావిత్యమ
రః - కూటోస్త్రీశిఖరంశృంగమిత్య మరః - ఆసారోధారావృష్టిః || ని || ధా
రాసంపాతఆసారఇత్య మరః - తేన ప్రశమితోవనానాముపప్లవౌద
వాన్నిర్యేనతంకృతోపకారమిత్య ర్థః - అధ్వశ్రమేణమాగ్ధాయాసేన-
పరిగతంవ్యాప్తం-త్వాంత్వా- సాధుసమ్యక్-మూర్ధ్నావక్ష్యతివోధా
వహతేర్లబ్-తదాహి-క్షుద్రఃకృపణోపి || ని || క్షుద్రోదరిద్రేకృపణేన్య
శంసత్తితియాదవః - సంశ్రయాయసంశ్రయణాయ-మిత్రేనుహృది || ని || అ
థమిత్రంసఖానుహృదిత్య మరః - ప్రాప్తే ఆగతే సతి - ప్రథమసుకృతాపే
క్షయాపూర్వోపకారపర్యాలోచనయా - విముఖోనభవతి - యస్తథా
తేన ప్రకారేణఉచ్చైరున్నతస్స అమ్రకూటఃకింపునః - విముఖోనభవతి

క్షయః సంక్రయాయత్రా ప్రియత్రేభవతివిముఖః కింపునర్య సుఖోచైవః
 ౧౮ | ఛ మోహపాంతః పరిణత ఫలద్యో తిథిః కాననామై స్తస్య య్యో
 రూఢశిఖరమచలః స్థిగ్ధవేణీసవణేః | నూనం యాస్య త్య మరమిథున
 ప్రేక్షణీయామవస్థాం మధ్యే శ్యామ సునత్తవభవ శ్చేషవిస్తార పాండుః ||
 ౧౯ | స్థిత్యా తస్మిన్వ నచరవధూభుక్తకుంజేము హూర్తం తోయో
 త్సర్గ ద్రుతతరగతి స్తత్పఠం వర్షాత్తీర్ణః | రేవాం ద్రక్ష్యస్య పలః పమే

తికిమువక్తవ్యమిత్య ర్థః పతేన ప్రథమావసథే సాఖ్యలాభాత్ కార్యస్థితి
 రస్తీతి సూచితం - తదుక్తం నిమిత్తనిదానే || శ్లో || ప్రథమావసథే యస్య సా
 ఖ్యం శస్యా ఖలేద్వ నిశివంభవతియా త్రాయామన్య థాత్వ శుభం
 ధ్రువమితి

౧౮. ఛ నైతి || హేమేఘ-పరిణతైః పరిపక్వైః ఫలైః ద్యో తంతత్త
 తితథోక్తైః అమాఢవనచూతాః ఫలంతిపచ్చ్యంతే చ మేఘవాతే నైత్యాశ
 యః - కాననామై స్తవనచూతైః ఛ మోహపాంతః ఆవృతపాశ్వః - అచ
 లః | మ్రుమాటా ద్రిః స్థిగ్ధవేణీసవణే మస్మణకేశబంధసచ్చాయో శ్యామ
 వణశ్చత్యర్థః || ౧౮ || వేణీతు కేశబంధే స్యా జ్వలన్రూతా వితియాదవః - త్వయి
 శిఖరం శృంగమా గూఢే సతి - యస్య చ భావేన భావలక్షణమితి సప్రమా
 మధ్యే శ్యామః - శేషే చుధ్యాదన్యత్ర పిస్తారే పరితః పాండుః || ౧౯ || హరిణః
 పాండురః పాండురిత్య మరః - భువః సునత్తవ - అమరమిథునానాం భవరా
 ణామితి భావః - ప్రేక్షణీయాండర్ప నీయాంలవస్థాం స్థితిం - యాస్య తి
 నూనం - మిథునగ్రహణం కామినా మేవ సునత్వే మోత్సే - త్రాసంభవ
 తీతి కృతం - యథారతిపరి శ్రాంతః కశ్చిత్కా - మీకామిశీసుచకల శేవిశ్రాం
 త్యై స్వపితి - తద్వద్భ వానపిభువో నాయికాయా సునత్తతిధ్వనిః

౧౯. స్థిత్యైతి || హేమేఘ-వనచరంతీతి వనచరాః || నూన్ తత్సరుషే
 కృతిబహుళమితి బహుళ గ్రహణాదలుజ్జభవతి - తేషాం వధూభిర్భుక్తాః
 కుంజాలతాగృహాయస్థి - తస్మిన్ - నికుంజకుంజౌవాక్షీబలతాదివిహితో
 దరత్తత్య మరః - తత్రతేనయనవిమోదో స్తీత్యర్థః - తస్మిన్నామకూటే
 ముహూతం లబ్ధకాలం స్థిత్యా - నతుచిరం - కార్యవిరోధాదితి భావః || ౧౯ ||
 ముహూర్తమల్పకాలే స్యాద్భుటికాద్వి తయేపిచేతి శబ్దార్ణవే - స్థిత్యాచిత్ర

వింధ్య పాదేవిశీర్ణాంభ క్తిచ్చే దైరివవిరచితాంభూతి మం గేగజస్య
౨౦ | తస్యా స్తిక్తైర్వనగజమదైర్వా సితంవాంతవృష్టిజణంబూకుంజప్ర
తిహతరయంతోయమాదాయగచ్ఛేః | అంతస్సారంఘసతులయతుంసా

వ్య-తాయోత్సగేణ-త్వా మా సారేత్సు క్తేవషేణద్రుతతిగగతిః
లాఘవగతి. క్షిప్రగమనస్స-తత్పరంతస్మాదావ్రుకూటాత్ పరమనం
తరంవత్స-మాగణ-తీణః అతిక్రాంతః- ఉపత్రైః పాషాణైః విష మేని
మో న్మతేవింధ్యస్యాద్రైః పాదేప్రత్యంతపర్వతే || ని || సాదాః ప్రత్యంత
పర్వతాత్పత్య మరః-విశీర్ణాంసమంతతోవిస్ఫుమరాం-ఎతేనకస్యాశ్చిదతి
కాముక్యాః ప్రయతమదరణ పాతోపధ్వన్వతే-రేవాంసర్వ దాం-ని || రేవా
తునర్వ దానామోద్భవామేఖలకన్యకేత్యమరః-గజస్య అంగేరీ రే-భక్త
యః రేఖాః రచనాత్మితయావత్ || ని || భక్తిని-షేవణే భాగేరచనాయాని
తిశక్తార్థవే-తాసాం ఛేదైః భంగభిః-విరచితాంభూతింశృంగారమివభసి
తమివవా || ని || భూతిర్వాతంగశృంగరేజాతౌభస్యనిసంపదతివిశ్వ ప్రకా
శః-ద్రుత్య సి-అయమపిమహాంసై నయనకౌతుకలాభాత్తిభావః.....

౨౦ | తస్యాకతి || హేమేఘ- వాంతవృష్టిరుద్దీణవపాస్స-కృ
తవమనశ్చవృజ్యతే - వాంతేత్యత్ర || సూ || ఉదితశ్చేతిచకారాదిట్కతి
షేధః-తిక్తైస్సుగంధిభిః తిక్తరసవద్భిశ్చ | ని || తిక్తైరసేనుగంధౌచేతివి
శ్వః-వనగజమదైర్వాసితంసురభితంభావితంచ || శ్లో || హేమవద్వింధ్య
మలయాగజానాంప్రభవానగాత్మివింధ్యస్యగజప్రభవత్వాదితిభావః
జంబూకుంజైః ప్రతిహతరయంప్రతిబదవేగం-సుఖపేయమిత్యక్షణః-ని
తేనలఘుత్వం కిషాయభావనాచధ్వన్యతే - తస్యాః రేవాయాః-తోయ
మాదాయ- గచ్ఛేః ప్రజ - హేఘసంతస్సారోబలంయస్యతంత్యాంత
నిలఃకతాశవానుఃశారీరశ్చగవ్యతే - తులయేతుంచలయేతుంనశ్లత్స్య
తిశక్తౌనభవిష్యతి - తథాహి-రిక్తోతస్సారశూన్యః-సవః-లఘురగురు
రూభవతి - ప్రకంభ్యోభవతీత్యక్షణః- పూజితాసారవత్తా-గౌరవా
యఅప్రకంప్యత్వా యభవతీత్యక్షణః - అయమత్రధ్వనిఃకదౌవచునశో
భితస్య పుంసఃపశ్చాత్ శేషశోషణాయలఘుతిక్తకషాయాంబూపానా
ల్లబ్ధబలస్యనవాతప్రకోపస్సాన్యదితి - యథాహబాహుటః || శ్లో || కషా

విలక్ష్యత్వతిత్వాంరిక్తస్సర్వోభవతిహిలముఃపూణాతాగౌరవాయ!

౨౧|| నీపందప్త్వా హరితకపిశంకే సరైరథకరూఢై రావిభూతత్రక
మముకుతాఃకందళీశ్చానుకచ్ఛంజగ్ధ్వరణ్యేష్వధికసురభింగంధమా
ప్రూయహోర్వ్యాసాంసరంగాస్తైజలలవముచస్సూచముచ్ఛంతిమాగః॥
౨౨|| అంభోబింకగ్రహణచతుగాంశ్చ తతస్త్రిశు మాణా శ్శేఖేభూ

యాశ్చహిమా స్తస్యవిశుద్ధైర్నైర్మూహాః కియైక్తకమయావా
యేనిసగాత్రపాపహః - కృతశుక్లేశమాత్మితపేయాదే.చక్రభో
జినః | వాణాదిభిరబాధాన్యాదిన్ద్రియైరవయోగినైతి

౨౧|| నీపమతి! సారంగామరంగామతంగజావా||ని|| సారంగశ్చ
తతైభ్యంగైరంగవమతంగజత్వవిశ్వః - అథకరూఢైః ఏకదేశోద్గతైః
కే సరైః కింజలైః - హరితంపాలాశవణాంకపిశంశ్యామారుణమితి
యావత్||ని|| పాలాశోహరితోహరిత్ - శ్యామస్సౌమ్యత్రపితృత్వచాను
మరః - హరితంచతత్రపితంపహరితకపిశం || సూ || వణోఽపణే - నేతి
సహాసః - నీపంకదంబకుసుమం||ని|| అథకదంబకే - నీపస్సౌమ్యత్పులక
శ్రీమాన్పూర్వపేణ్యః శ్రీహరిప్రియత్వతశ్చ బృణావే - దప్త్వాఖాదిత్వత్వ
థః - తథాకచ్ఛేష్వసూపేషు అనుకచ్ఛం|| సూ || అవ్యయం - విభ
క్తీత్యాదినావిభక్త్యథే - వ్యయీభావ|| ని|| జలప్రాయసఃసూపం స్వా
త్పంసికచ్ఛస్తథావిభక్త్యనురః - ఆవిభూతప్రథమాంప్రథమోశ్చం
న్నఃమముకుతాః యాసాంతాః - కందళీః భూకదళీః || ని || ద్రోణపణే
స్నిగ్ధకంఠాకందళీ భూకదళ్యపీతశబ్దాణావే - జగ్ధ్వభక్షయిత్వాచ||
సూ || అదోజగ్ధిల్వపీత్యదేజగ్ధిరాదేశః| అరణ్యేష్వధికసురభిమతిః
ణతపణాండగౌరణ్యేష్వతిపాతేదదమధికవిశేషజమరవత్సౌత్కిం
తుకందళీశ్చదృష్టేవ్యత్యస్వయోద్రష్టవ్యః - ఉర్వాఘోభూమేః-గంధ
మాఘ్రాయచజలలవముచః ఉదకమిదమాదవమకస్య తే - తవమా
గః - సూచయిష్యంతిఅనుమాపయిష్యంతి - యత్రయత్రవృష్టికార్యం
నీపకుసుమాదికందృశ్యతే - తత్రతత్రత్వయావృష్టమితిద్రష్టభిరనుమీ
యతత్తత్వథః.....

౨౨ | అంభోఇతి|| ప్రక్షిప్తమపివ్యాఖ్యాయతే | అంభోబింకాసాం

తాః పరిగణనయాః దిశంతో బలాకాః || త్వామానాద్యస్తనిత సమయో
 మానయిష్యంతి సిద్ధాస్తోత్కంఠానిప్రియ సహచరీ సంభ్రమాలింగి తాని
 ౨౩ | ఉత్పశ్యామి ద్రుతమపి సఖే నత్పి యాథాన్యాయాసోః కాలక్షే
 పంకకుభసురభావరస్వతేవరస్వతేతే శుక్లాపాంగై స్సజలవయనై స్సాన్వ

పహోదక విందూనాంగ్రహణే || శ్లో || సవం సహ సతితమంబున చాత
 కానామితి భూసంస్పృష్టోదకస్య తేషాం గోగహేతుత్వాదంతరాళప
 వతద్భిందుస్తేకారేచతురాంశ్చాతకాః-వీక్ష మాణాఃకాతుకాత్పశ్యం
 తః అశ్రేణయశ్చై యస్య పద్యమానాభూతాః-శ్రేణీభూతాః-బద్ధ
 పజ్జయః || నా అభూతాద్భావేద్విః-కుగతిప్రాదయత్తి సమాసః-అభ
 వా - అశ్రేణ్యోశ్రేణ్యోభూతాః-శ్రేణీభూతాః-అత్రాపిచ్యవ్యంత్య
 వివత్సాయాం పూర్వవత్సమాసః - చ్యవ్యథమాత్రవివత్సాయాంత్య
 సూ|| శ్రేణ్యానయః కృతాదిభిరితి సమాసః- బలాకాః విసకంతికాః-బలా
 కావిసకంతికేశ్వమరః - పరిగణనయావకాద్వై గిస్సృశ్చత సత్తిశ్చాది
 సంఖ్యానేన నిదిశంతః మాస్తేనదశకాయంతః - సిద్ధాః-స్తనిత సమయో
 త్వద్దజితకాలే-సోత్కంఠాన్యత్కంఠాసహితాని ఉత్కంఠాపూర్వ
 తాని-ప్రియ సహచరీణాం సంభ్రమేణా లింగి తాని ఆసాద్య- స్వయంగ్ర
 హణేషు సుఖమనుభూయేత్త్యథః- త్వాం మానయిష్యంతి బహూః రిష్యం
 తి- త్వన్నిమిత్తశ్చాత్సుఖలాభస్యేతి బావః :.....

౨౩ | ఉత్పశ్యామితి- హే సఖే హే మేఘ-మత్పి యాయేన మత్పి
 యాథాన్యాయథాతథా - ద్రుతంక్షీప్రం || ని || లఘుక్షీప్రమతం ద్రుతమిత్వ
 మరః - యియాసోః యాతుమిచ్ఛోః - వ్యా-యాతే స్సన్నంతాదుప్రత్య
 యః తేతవ - కకుభైః కుటజసుమైః - సురభాసుగంధిని || ని || కకుభః కుటజో
 బాన ఇతి శబ్దాణావే - పవనతే పవనతే ప్రతిపవనతం || వ్యా || వీప్స
 యాం ద్విభావః కాలక్షేపం కాలవిశంబం || ని || క్షేపో విశంబే నిందాయా
 మితి విశ్వః-ఉత్పశ్యామి ఉత్పేక్షై-విశంబ హేతుదశకాయకాశుగమ
 సంప్రాథకాయతే - శుక్లేతి-సజలనిసానంద బాష్పాణినయనానియేహీం
 త్రైః-శుక్లాపాంగై మాయూరైః || ని || మాయూరోబహిణోబహిణః-శు
 క్లాపాంగశ్శిఖావళి ఇతియాదవః - కేకాః స్వవాణీః || ని || కేకావాణీమ

గతికృత్యకాః ప్రత్యుద్యా నఃకథమపిభవాగంతుమాశువ్యవస్థేత్ |
 ౨౪ | పాండుచ్చాయోపవసవ్యతయః కైతకై స్సూచిభి నై స్సీదారం
 భై గ్రహబలిభజామాకులగ్రామచైత్యైః త్వయా సున్నేపరిత
 ఫలశ్యా మజంబూవనాంశాస్సంపత్స్యంతేకతి పయది నస్థాయహం
 సాదశాణాః ||

మయూర స్వేత్యమరః - స్వాగతికృత్యపావగతవవసీకృత్య-ప్రత్యుద్యా
 తః ప్రత్యుద్ధవః - కృతాతికృత్యభివ్యథః - భవా - కథమపియతాకథం
 చిత్ - ఆసుగంతువ్యవస్థేతోడేమ్యంజిత - ప్రాథమ నేలిజ్ || సూ |
 శేషే ప్రథమ ఇతి ప్రథమపురుషః శేషశ్చాయంభవచ్ఛబ్దో
 యుక్త్యదస్త్యవ్యభివ్య తిరేకాన్-స్వాగతికృత్య శేకాతికృత్యకేకాస్వా
 రోప్య మాస్యస్వా గతవచనత్వస్యప్రకృతప్రత్యుద్ధమ సోపయో
 గిత్యాత్మ రిణామాలంకారః-తమక్తంతలంకారసవస్వి | ఆరోప్య
 మాణస్యప్రకృతోపయోగిత్యేపరిణామఇతి.....

౨౪ | పాండిప్తిః | హేమేను-త్వయిఆసన్నేసన్నిక్ష్ప్యేషులి ద
 శాణానామజనపదాః-సూచిభి నై స్సీసూచిముముకుభాగ్రేషుభి నై స్సీ
 వికసితైః || ౧ || కేకీమసురా గ్రేపిసూచిన్యాదితజ్జ్వాణవే-కైత
 కైః కేతకీకుసుమైః-గ్రీష్మకాలావసానేకేతక్యఃకుసుమితాభవంతీత్యాశ
 యః - తాశ్చత త్రబసుభాస్సంతితి ప్రసిద్ధిః-పాండుచ్చాయాఃపాం
 డువణాః-ఉపవనానాం వ్యసయఃకంటకశాఖావతణాని యెషుతేగభో
 క్తాః-ప్రాచీనంప్రాంతంవృత్తిరిత్య మరః-తథా-గృహబలిభజాంకాకా
 దిగ్రామ్యపక్షిణాం - సీదారం భైఃకులాయనిమాణ్డైః|| ౧||కులాయోనీః
 వస్త్రీయామిత్యమరః-చిత్యాఇమానిచైత్యానిరథ్యావృక్షాః || ౧|| ఛై
 త్యమాయశ నేబుద్ధబింబెచోద్యా నపాదపఇతివిశ్వః . ఆసుభానిసంకు
 లానిగ్రామేషుచైత్యానియేషుతేశ్సోకాఃతథా-పరిణతైఃపరిపక్వైః
 ఫలైఃశ్యామానియానిజంబూవనానితై రంతాఃరమ్యాః|| ౧||వృతావస
 తేరమ్యేసమాప్తావంతఇమ్యతఇతిశబ్దార్థ వేతతా - కతిపయోష్యేవది నే
 ముదివ సేషస్తాయ సోహంసాయెషుతేశ్సోక్తాః - ఏవచవిధాః -సంప
 త్స్యంతేభవిష్యంతి-సూ||పోటాయువతిస్తోక కతిపయోత్యాదినాకతిపయ
 పదస్యోత్తరత్వేపిదినకబ్దస్యోత్తరత్వమస్యశాస్త్రస్యప్రాయాక త్యాన్

౨౨. తేమాం దిను ప్రథమ వికలక్షణాం రాజధానీ గత్వా సన్యఃఫలము
వికలక్షణముకత్వ సన్యఃఫలము ప్రాప్తం వాంత సునితసుభగం పాస్య సిస్వామి
యత్తత్ సన్యాసంగ ముఖమివ పయోవే ప్రవత్త్యాశ్చ లోర్తి.....
౨౩. నీచై రాఖ్యం గిరిమధివ సేస్త తప్రతాను హేతో స్త్వత్సంపరా

౨౩. | తేమామితి || దిను ప్రథమ వికలక్షణం నామ ధే
యం యన్యాస్తా || ౧ || లక్షణం నామ్ని చిహ్నం చేటివిశ్వాః - తేమాం
జ కా తా కా నాం సుం బం ధి నీం - ధియంతేస్యామితి ధానీ ||
సూక్తిం || కరణాధికరణయోజ్యేతి బృహత్ || వా || కృద్యో గావస్తీ సమ
న్యోత్త వాచ్య మితి సమాసః - రాజ్ఞాం ధానీ రాజధానీ - తాం ప్రధానన
గిరిః - ప్రధానగిరి రాజ్ఞాం రాజధానీ తకక్య తత్తత శబ్దాణా వే - గత్వా
ప్రాశ్య - సన్యఃకముకత్వ సన్య విలాసితాయాః || ౧ || విలాసీకముకః
కామిస్త్రీ పరోరతిలం చుత్తత శబ్దాణా వే - అవికలం సమ గ్రంథలం ప్ర
యోజనం - లబ్ధ ప్రాప్త్య తే త్స్వయేతి శేషః - కమణీలుట్ - కుతః - య
ద్యన్యాత్ - న్యామమధరం - చరాడీమయోయ స్యతచ్ఛలోమిక - త
ర - త - వే ప్రవత్త్యా నామన ద్యాః పయః - సభూభంగం భు కుటియ
కర - దశ సీదయత భావః - ముఖమివ అధరమివేత్య భావః - తీరో పా
తేలు ప్రాంతే - య త్ సునితం తేనసుభగం యథాతథా - సునితశ్చ బైశ
నానామపిశ్వస్యతే || శ్లో || డ్విధ్వజముచ్చలితకింతవాసికం హుంకృతం న
ణావేభాభామవదితి లక్షణాత్ - పాస్య సిపిబలేల్పాత్ || శ్లో || కామి
నామన రా న్యాదః సుర తాదతిచ్య తత్తత శాస్త్రనియమాదితి భావః

౨౪. | నీచై రితి || హేమేఘ - తత్రవిదితా సమిపే - విశ్రామోవిశ్రమః
ప్రవాచనం || వ్యా || భావాధేఘశ్చ సత్వయః - సపవహేతు స్తస్యవి
ప్రామహేతోః విశ్రామకారణాత్ విశ్రమాశ్చ మిశ్యతాః || సూ || కష్ట
హేతు ప్రయోగత్వం స్మృతి విశ్రామేత్యత్ర || సూ || మోహతోపనేశస్యమాం
త స్యానానామెరితి పాణినీయే - వృద్ధి ప్రతిపేధేపి - నాశ్రమోవేతి చాంద్ర
వ్యాకరణే ఏకత్వేన వృద్ధివిగానానూపసిద్ధిః - ప్రాథమై ప్రి - ప్రబుద్ధకు
సమైః - కదంబైః సేవ్యయైః - త్వత్సంపరాత్ పులకాలస్య సంజా
తా పులికః || వ్యా || తాతకాదిత్వాదితచ్ఛ్రవ్యయః - తంపులకీతమివ

శ్చులకితమివ ప్రాథమి ఘ్నేఽపి కదంబైః | యః పణ్యస్త్రీరతిపరిమళోద్ధారిభి
నాగరాణాముద్దామాని ప్రథయతి శీలావేశ్చ భిర్యోవనాని |
౨౭ | నిత్రాంతస్సన్వ ౨జవననదీతీరజాతాని సితచన్ముద్యా నానాం నవజల
కణ్డైర్యుధికాజాలకాని | గండస్వ దాపనయనమజాక్లాంతకణోత్స

సీతం - నీచైరిత్యాఖ్యానామయస్సత - నిచైరాఖ్యం - ౧౪ - ౬ భవ సెః
గిరౌవ సెరిత్యక్షణః || సూ | ఉచాన్వధ్యాజ్వసత్యకిమత్యం - యోశీ
చై గిరిః - పణ్యాః క్రియాః (స్త్రీ) యః పణ్య (స్త్రీ) యః || ౨ || వార స్త్రీ
గణికావేశ్యా పణ్య స్త్రీ ; రూః జీవినీతిః భూటావే - తానాంతిషుయః
పరిమళః గంధవిశేషః || ౨ || నిమమోత్తే కరమళో గంధేజనమ మోహరత్య
త్యమరః - తముద్గిరంతి త్యాపి భావయంతి తథోక్తాని తై శ్శీలావేశ్చభిః -
కందరైః నాగరాణాంపౌరాణాం - ఉద్దామాన్యుత్స టానియావనాని
ప్రథయతి ప్రకటయతి - ఉత్స - టయావనాం క్వ చిదసరక్తాః పౌరాంగ
నాః - విస్రంభవిహార కాంక్షిణ్యో మాత్రాదిభయాన్నిశీకసమయేకం
చనవివిక్తదేశమాశ్రీత్యరమంతే - తచ్చాత్రబహుళమస్తీతి ప్రసిద్ధిః - అ
త్రోద్ధారకబ్ధిగౌణార్థత్వాత్ సజుగుప్సా వహః ప్రత్యుతకావ్యస్యా
తీశోభాకరపవతకుక్తందడిని || శ్లో || సమ్మూతోద్గీణవాంతాదిగౌణ
వృత్తివృషాశ్రయం - అతిసుందరమన్యత్ర గ్రామ్యః త్ర్యైం విగాహతఇతి

౨౭ | నిత్రాంతఇతి || తత్ర సీచైర్గిరౌ - నిత్రాంతావినీతాద్వ్యక్తమస్సక
అరణ్యే యాః నద్యః తాసాంతీరేషుజాతానిస్వయం రూఢాని అకృత్రి
మాణీత్యక్షణః - నదనదీతి పాఠే || సూ || పుమాం (స్త్రీ) యేత్యేక శేషః
పౌరః - ఉద్దానానామారామాణాంసం బుధీని - యూధికాజాలకా
నిమాగధీముకుళాని || ౨ || అథమాగధీ - గణికాయూధికాంబుష్మేత్యమరః ||
|| ౨ || కొరకజాలకకలి కాకుల్లలముకుళానితుల్యా నీతిహలాయుధః - నవజ
లకణ్డైః మాతనాంబుబిందుభిః - సంచన్నా ద్రికపర్వ - అ త్రసంచతేరా
ద్రికరణార్థత్వాత్ ద్రవద్రవ్యస్య కరణత్వం - యత్ర మక్షరణమక్షణః
తత్రద్రవద్రవ్యస్య కర్తృత్వం - యథా || శ్లో || రేణస్సిక్తాక్వ మారీషు - సుఖై
ర్నిషించంతవివాహృతంత్య చీత్యాది - పవంకిరత్యా దీనామపి || శ్లో || రజః
కీరతిమారుతః - అవాకిరన్వయోవృద్ధాస్తంలాజైః పౌరయోషితృత్యా

లానాఁ ఛాయాదానాత్ తుణపరిచితఃపుష్పలావీముఖానాం.....
 ౨౮ | వక్రఃపంథాయదపిభవతః ప్రస్థితస్యోత్తతాశాంసౌఖ్యేత్సంగ
 ప్రణయవిముఖోమాస్త్యభూరుజ్జయన్యాఃవిద్య ద్దామస్ఫురితచకితైర్వ
 త్రపారాంగనానాం లోలాపాంశైర్వ దినరమ సెలోచనైర్వం
 చితస్సన్యః ||
 ౨౯ | వీచియోభస్తనితిహగ శ్రేణికాంబీగుణాయాస్సంసవంత్యా

దిష్వర్థభేదాశ్రయణేనరజోలాజాదీనాంకర్తత్వకరణత్వేవేదితవ్యేతథా
 గండయోఃకపాలయోఃస్వేదస్యా పనయనెన ప్రమార్దనెనయారుజా
 పీడాన్యాభిదాదిత్యాదృష్టత్యయఃతయాక్లాంతానిష్ఠానానికణోఽ
 క్షులనియేషాంతేషాంపుష్పణీలునంతీతిపుష్పలావ్యఃపుష్పపచాయ
 కాఃప్రీయఃకర్తవ్యః || సూ || టిడాణభిత్యా దినాజీవితాసాంముఖాని
 తేషాంఛాయాయాఃఅనాతపస్యదానాత్కాంతిదానంచధ్వన్యతే || ని ||
 ఛాయాత్వనాతపేకాంతో ప్రతిబింబారూభార్యయోరిత్యమరఃకా
 ముకదర్శనాత్కామినీనాంముఖవికాసోభవతీతిభావః తుణపరిచితఃతు
 ణసంస్సృష్టస్సృజనతుదిరంకార్య విశంబనాత్ప్రజగచ్ఛ.....
 ౩౦ | వక్రగతిరైతరాశాముదిదీదిశంప్రతిప్రస్థితస్సభవతఃపం
 థాః - టిజ్జయినీమాగః - వక్రాయదపిగూరొయద్య పీత్యథః - విం
 ధ్యాదుత్తరవాహిన్యానివింధ్యా యాఃప్రాగ్భాగేయత్యపిమూరే
 స్థితాస్తా మజ్జయన్యాడైతరావథ స్తునివింధ్యా యాఃపశ్చిమగతిపథో
 వక్రత్వం - తథాపుష్పజయన్యాఃవిశాలానగరస్య | ని || విశాలోజ్జయినీస
 మేగత్య మరశేషః - సౌధానాముత్సంగేషూపరిభాగేస్తుప్రణయఃపరి
 చయః || ని || ప్రణయస్సన్యస్పరిచయేయాజ్ఞా యాంసౌహృదేపిచేతి

మాదవః - తస్యవిముఖఃపరాక్షుభః - మాస్త్యభూఃనభవేత్త్యథః || సూ ||
 టైస్తరైలజ్జేతిచకారాదాశీరథేః లుక్ || సూ || నమాజ్యోగత్యడాగమ
 ప్రతిషేధఃయ త్రోజ్జయన్యాంవిద్య ద్దామాంవిద్యుల్లతానాంస్ఫురితే
 భ్యఃస్ఫురణేభ్యఃచకితైః-భీతైః-లోలాపాంశైర్వలతలటాక్షైఃపా
 రాంగనానాంలోచనైరన్యనైరన్యరమ సెయదివంచితః ప్రతారి తః
 న్యాఃజన్మవై ఫల్యంభవేద్యథః.....
 ౩౧ | సంప్రత్య జ్జయినీంగచ్ఛ తస్తస్య మధ్యే మాగఃనివింధ

సఖితసుభ గంధర్వ తావతనాభేః నిర్వింధ్యా యాః పథిభవకసాభ్యుత
తరసంన్విపత్యః స్త్రీణామాద్యం ప్రణయవచనం విభ్రమోహిప్రియోషు
౩౦ | వేణీభూత ప్రతనుస లిలాసాత్వ తీతస్య సింధుః పాండుచ్ఛా
యాతటరుహతదుభశిభి జీవణ పక్షైః | సౌభాగ్యం తేసుభగవిరహ

ధ్యా సంబంధమాహ - వీచీతి - హేసఖే - పథి ఉజ్జయినిమా గే-వీచి
క్షో భేనతరంగచల సేన సునితా - ముఖరా-వ్యా - కతకరిక్తః - విహగా
నాంహంసాదీనాంప జ్ఞైః శ్రేణీరేవ కాంచీనునోయస్యా స్తస్యాః స్థలి
తే మో పస్థల నేనమ దస్థలి తేనచ సుభగంయ తాతథా - సంసపణం
త్యాః ప్రవహంత్యాః గచ్ఛంత్యా శ్చ - తథాదర్శితాపకటితాలవ
తోభ్ర మపవనాభిర్య స్యా స్తస్యాః || ని|| స్యాదావతోభ్రసాంభ్రమ
ఇత్యమరః నిమగ్ంతావింధ్యా నివింధ్యా నామనదీ || సూ|| నిరా
దయః క్రాంతాద్య ధేపంచమ్యే తిసమాసః || సూ|| ద్వి గుప్తాప్తాత
న్నైత్యా దినాపరవల్లిం గతా ప్రతిషేధః - తస్యాః నద్యాః సన్ని పత్య
సంగత్య-రసోజలమభ్యంత రేయస్య సః - అన్యత్ర రసేనశృం గారేణా
భ్యంతరో భవలంతరంగోభవ - సవదారస మనుభవేత్య థా|| ని||
శృం గారాదౌజలేవీర్యే సువణేవిషశుక్ల యోః || తిక్రాదావన్య తేప్రైవ
నిర్వాసేపారదెష్వనా - ఆస్వాదేబ్రహ్మ నిరశుఇతిశ బ్దాణా వే-ననుత
త్వా ధనామంత రేణకథంత త్రానుభవఇత్య తతహ - స్త్రీ ౧ కామి
స్త్రీణాం ప్రియోషువిషయోవిభ్రమోవిలాసపవ - ఆద్యం ప్రణయవచనం
ప్రాథనావాక్యంహి - లోకే స్త్రీ ౧ కామేషస్వ భావోయద్విలాసైరే
వతాగ ప్రకాశనంసతుకంతతఇతిభావః - విభ్రమశ్చాత్రనాభిసందర్శన
వాదిరుక్తపవ

౩౦ | నివింధ్యాం ప్రత్యవమాహ || వేణీతి | అ వేణీ వేణీభూతం వే
ణ్యా కారం ప్రతనుసూక్ష్మంచ సలిలంయస్యా స్సాతథోక్తా - అన్యత్ర
వేణీభూత కేశ పా శేతిచద్వన్యతే - రుహంతీతిరుహః - వ్యా - ఇనుపదలక్ష
ణః కప్రత్య యః - తటేరుహః రూ ధాః యెతరవస్తేభ్యో భ్రశ్యంతీతిత
థోక్తైః - జీవణ పక్షైః శుష్క చక్షైః ౧ - పాండువణా - అతపవ - హ
సుభగవిరహవస్థయాపూర్వోక్త ప్రకారయాకరణేనాతీతస్య పతా

వస్థయావ్యంజయంతీకార్యైరయోనత్యజతివిధినాసత్వయైవోపపాద్యః
 ౩౦ | ప్రాప్యవంతీనుదయనకథాకోపద గ్రామవృద్ధాపూర్వోద్దిష్టాను
 నుసరపురీం శ్రీవిశాలాంవిశాలాం | స్వల్పీ ఖాతేనుచరితఫలస్య ర్జితాం

వంతంకాలమతీత్య గతస్య ప్రాప్త తస్యైత్య థాః - తేన వ-నా బాగ్యంను
 భగత్వం || నూ|| హ్య ద్భగసింధ్వంతేపూవ-పదస్య చెత్సు భయపవ
 వృద్ధిః-వ్యంజయంతీ స్రవశయంతీ-సఖలుసుభగోయచుంగ నాఃకామ
 యంతఇతి భావః-నాపూవో-క్తాసింధుర్న దీనివి-ంధ్యాఖ్యా|| ని || స్త్రీన
 నద్వాం నాన దేనుభుదే-శ భేదే-బుధౌగజఇతి వే జయంతి-యేన విధినా
 వ్యా పారేణ-కాశ్యం-త్యజతి-స-విధిత్యయైవోపపాద్యః-సంపాద్యః
 కతి-వృత్తిత్యథాః - సచవిధిరేక త్రవృష్టిరస్య త్రసంభోగః తనభాని
 బంధనత్వాత్కార్య స్యేతి భావః- ఇయంపంచమీమదనావసాదే క్తం
 చరతిగహస్యే | శ్లో || సయనప్రీతీతిః ప్రథమాచిత్రాసంగ స్తతోధసంక
 ల్పః-నిద్రాచ్ఛేద స్తనుతావిష యనివృత్తి-స్త్రుపానాశః - ఉన్మాదోమూ
 థా-మృతిరిత్యే వంస్తరనశాదశై వస్యూ-త-తామతీత స్యే తిపాతమా
 శ్రేత్యసింధునా-మనద్యంతరమితవ్యా భ్యా వంతుసింధునా-మనక శ్చిన్న
 ఖఃకాశ్చీరపశై స్తినదీతుకు త్రాపినా స్తీత్య సేత్యమిత్యాచక్షతే.....

౩౦ | ప్రాప్య తి || విదంతితిహిదాః || వ్యా || ఇనుపథలక్షణఃకప్రత్య
 యః-ఓకసఃవేద్యస్థానస్య విదాః-కోవిదాః|| వ్యా || ఓకారోలు పుఃపుషో
 దరాదిత్వాత్సాధుః- ఉదయనస్యవత్సరాజస్యకథానాంవాసవదత్తా
 శహరణాద్యత్యచ్ఛుతోపాఖ్యానానాంకోవిదా స్తత్వజ్ఞాఃగ్రామేషుయే
 వృద్ధాః లేయేషు శా-అవంతీన్నామజనపదాః ప్రాప్యతప్రపూర్వోద్ది
 ష్టాంపూర్వోక్తాం|| శ్లో || సాధోత్యంగ ప్రణయవిముఖోమాస్త్వభూరుజ్జయి
 నాయ్యత్య క్తామిత్యర్థః|| శ్రీవిశాలాంసంపద్విశాలాం|| ని || శోభాసంపత్తి
 పద్మాసులక్ష్మీశ్చీరివకథ్య తఇతిహాలాయథః- విశాలాంపురీమజ్జయిసిం
 ౩|| విశాలోజయసింస మెత్తిత్యమరశేషః- అనుసరవ్రజకథమివస్థితాంసు
 చరితఫలేపు నియమలెస్వగో-పభోగలక్షణై -స్వల్పీ ఖాతేఅల్పవశిష్ట
 సతీత్యర్థః-గాంధీలాంగ తానా|| ని || గౌరిలాకుఃశ్చినుక్ష మేత్యమరః-పున

గాంగతానాం శేషైపుణ్యై హృతమివదివః కాంతిమగ్ధజమేకం ||
 ౩౨ దీప్తిః కుర్వన్న టుచుదకలంకూజితం సారసానాం ప్రత్యూషేషుస్సు
 టితకమలామోదమై త్రికమాయః | య త్ర స్త్రీణాం హరతి మరగస్థాని

పిభూలోక భాజామిశ్యర్థః-స్వ గణాం స్వగణవతాం జనానాం-శేషై
 ర్భుక్తావశిష్టైపుణ్యైః సుప్తైః-హృతమానీతం-స్వ గణాథానుస్థిత
 కర్త శేషాణాం-స్వ గణవాసస్యా వశ్యం భావిత్వా దిశిభావః-కాంతిర
 స్యాస్తీతి కాంతిమత్ ఉజ్జ్వలం సారభూతమిత్యర్థః-ఎకం ముక్తిం-య
 ద్వాభుక్తాదన్యత్ || ౩౨ || ఎకముఖ్యాన్యకేవల ఇత్యమరః-దివః-స్వగణ-స్వ
 ఖండమివస్థితామిత్య తే త్రై-ఎతేనాతి క్రాంతానకలభూలోకనగర
 సా భాగ్యసారవత్త్వముజ్జయిన్యా వ్యజ్యతే

౩౨ దీప్తిః కుర్వన్నతి || య త్ర విశాలాయాం-ప్రత్యూషేషుహస్తిభే
 షు || ౩ || ప్రత్యూషో సాస్త్రుఖంకల్పమిత్యమరః-పటుప్రస్ఫుటం ముదకలం ము
 దేనావ్యక్తమధురం || ౩ || ధ్వనోతుమధుగాస్ఫుటే | కల ఇత్యమరః-సారసా
 నాం పక్షిపి శేషాణాం || ౩ || సారసో మై ధునీ కామీ గోనదకః పుష్కరాహ్వా
 య ఇతి యాదవః - యద్వా - సారసానాం హంసానాం || ౩ || దక్రాంగస్సా
 రసో హంస ఇతి శబ్దాణాం-పె-కూజితం రుతం-దీప్తిః కుర్వన్-సంతానయన్ని
 త్యర్థః-యావద్వా తః తావచ్ఛబ్దానువృత్తేరితి భావః-ఏతేనప్రియత
 మః స్వచాటువాక్యానుసారిక్రీడాపక్షికూజితం దీగీ కుర్వన్న విచ్ఛిన్నీకు
 కుర్వన్న తివగమ్య తేస్సు టితానాం విక సితానాం కమలానామామో
 దేనపరిమళేన సహ మైత్ర్యా సంసగేణకమాయస్సరభిః || ౩ || రాగేద్ర
 వ్యే కమాయోస్త్రీనిర్యా సే సారభేరస ఇతి యాదవః-అన్యత్ర విమదకా
 గంధీత్యర్థః || ౩ || విమదో-తే పరిమళో గంధేజనమమోహరే-అమోద
 సో-తి నిరహరిత్య మరః-అంగానుకూలః మాంద్యాత్సుఖస్పృశే-అన్య
 త్ర గాథాలింగనదత్తగా త్రసంవాహన ఇత్యర్థః-భవభూతినాచోక్తం
 శ్లో || అశిథిలపరిరంభైదక త్రసంవాహనానామితి-సంవాహ్యం-తేచసుర
 తక్రాంతాః-ప్రియై ర్యువతయ ఇతి భావః-కవిరేవ వక్ష్యతి-సంభోగాంతే
 మమ సముచితోహస్తసంవాహనానామితి-శీ ప్రానామతత్రత్యాకావి

మేఘసంపదేశే - సవ్యాఖ్యానే.

మంగ నుకూలశ్చే ప్రావాతః ప్రియతమ ఇవ ప్రార్థనాచా టుకారః ౩౩ | హారాస్తారాం సురభః ఘటికాకోటిశ్చ ఖశుక్తీః పూసశ్చ
పూర్వ రకతమణీసన్దయాఖప్రరోహః | దృష్ట్వా యస్యాం విపణీరచితా
న్మ మమాణాంచ భంగం త్సంలక్ష్మ్యంతే సలిలనిధయస్తో యమాత్రావ

గ్నోద్దిస్యాః వాతః శీప్రా వాతః శీప్రా గ్రహణం శైత్యద్యోతనాశ్శాం-
ప్రాశ్నాన సురతయాద్భుత త్రిచాటునికరోతితితథోక్తః - పునస్సు త
తాశ్శాం ప్రయవచనప్రయో కేత్యశ్శాం || వ్యా | కర్తృణ్యన్యైత్యయః
పీయగమోవల్లభ ఇవ స్త్రీణాం సురతగ్లానిం పూర్వ రతిభదం - హరతి
నువతి - చాటు కీభిర్విస్మృత పూర్వ రతిభదాః స్త్రీయః ప్రియతమప్రా
శ్శానాం సఫలయంతీతి భావః - ప్రాశ్నానాచాటుకారః ఖండితనాయికా
మనేతేతి వ్యాఖ్యానే సురతగ్లాని హరణమేవన సంభవతి తస్యాః పూర్వం
సురతాభావాత్ - పశ్చాత్తన సురతగ్లాని హరణంతు నేచాస్మీతనకోశ
శమనాశ్శాచాటువచనసాద్యమిత్త్యుపేక్షేవోచితావివేకినాం || శ్లో || జ్ఞా
తేన్యాసంగవికృతేభిః డితేన్యాక సాయితేతి దశరూపకే

౩౩ | ఇతః పరం ప్రక్షిప్తనశ్శ్లోకత్రయం వ్యాఖ్యాయతే || హారాని
లి || యన్యాం విశాలాయాం - కోటిశః విపణీమపన్యవీధికాను || ని || విపణీ
పన్యవీధికైర్వనరః - రచితా ప్రసారితా - ఇదంచ విశేషణం యథా
లింగం సవకత్రసంబధ్యతే - తారా - శుద్ధా || ని || తారోముతాదిసం
శుద్ధాశ్చ త్రే శుద్ధమాక్రిక ఇతి విశ్వః - తరభః ఘటికాన్తద్భమణీభూతమ
హరతాన్ || ని || తరభో హారమధ్యగిత్వ మరః || ని || పిండమణోమహ
రత్నై ఘటికాబద్ధపారద ఇతి శబ్దాణావే - హారాన్ముతావళీః - తథాకో
టిశః - శంఖాకంబూంశ్చ శుక్తీముతాస్ఫోటాంశ్చ శంఖశుక్తీః || ని || ము
తాస్ఫోట స్త్రీయాం శుక్తిః పున్యా త్కంబుర స్త్రీయామిత్య మరః
పూసః బాలశృణం || ని || శమ్పంబులత్యుజంఘాస ఇత్యమరః - తద్వచ్ఛాన్య
మా - ఉన్నయాఖప్రరోహః ఉన్నతరశ్శృంగురా - మరకతమణీ
స్థారుత్తతా - తథావిద్రుమాణాంభంగాక ప్రవాళఖండాంశ్చ - దృ
ష్ట్వా - సలిలనిధయః సముద్రాః - తోయమాత్రమశశేషోయోషాంతేతథా

శేషః | ౩౪ | ప్రద్యోతస్య ప్రియమహితగంధవత్సరాజోత్రజహ్రోహై
 మంతాశో ద్రుమవనమఘూన త్రతస్యైవరాజః | అత్రోద్భాగ్ంతఃకిల
 నతగిరి స్తంభముత్పాట్పదపాణిత్వాగంతూన్ మయిలిజనాయత్రబం
 ధూనభిజ్ఞః | ౩౫ | పత్రశ్యామూదినకరహయస్పథిసోయత్రవాహః
 శైలోదగ్రా స్త్యమివకరిణోవృష్టిమంతఃప్రభేదాత్ | యోధాగ్ర

క్రూః - సంలక్యంతేతథానుమీయంత ఇత్యర్థః - రత్నాకరాదప్యతిరిచ్య
 తేరత్నాదిసంహారంపద్ధిరియమితిభావః

౩౪ | ప్రద్యోతస్యేతి | అత్రప్రదేశే-వత్స రాజోవత్స దేశాధీశ్వ
 రఃఉదయనః - ప్రద్యోతస్య ప్రద్యోతనామ్నఃఉజ్జయినీనాయకస్యరా
 జః ప్రియమహితరంహసవదంతాం-జహ్రోహహర - అత్రస్థలే-తస్యైవ
 రాజఃప్రద్యోతస్యైవ-హ్రేమంసౌవణం-తాశోద్రుమవనమఘూన-అ
 శ్రాసలగిరినామిం ద్రదత్తస్తదీయోగజః -దపాన్తదాత్ - స్తంభ
 మాలాసం-ఉత్పాట్పదధృత్య - ఉద్భాగ్ంతఃకిల్లువత్యభృమణంకృత
 వాణీలఇతీశ్ఠంభూతాభిఃకథాభిరిత్యర్థః - అభిజ్ఞఃపూర్వకథాకోవి
 దోజ్ఞః - అగంతూ-దేశాంతరాదాగతానూశీతనిగమీత్యాదినా
 బాణాదికస్తు ప్రత్యయః-బంధూ-యత్రవిశాలాయాం-రమయతివి
 నోహయతి - అత్రభావికాలంకారః-తమక్తంశ్లో | అతీతానాగతేయ
 త్రప్రత్యక్షత్వేనలక్షితే | అస్యమ్భతాభకథనాద్భావికంతమదాహ్వా
 తమితి.

౩౫ | పత్రేతి | హేమేఘ-యత్రవిశాలాయాం-వాహఃహయాః-
 పత్రశ్యామాఃపలాశవణాః- అతపవ- దినకరహయస్పథి-నఃవణా
 తోవేగతశ్చసూర్యాశ్వకల్పాః- తదా- శైలోదగ్రాఃశైలవమన్నశాః
 కరిణిగజాః - ప్రభేదాన్తదస్రావాద్ధేతో-త్వమివవృష్టిమంతః-అగ్రం
 నయంతీశ్య గ్రణ్యః||సూ||సత్సద్విషేత్యాదినాశ్యవ-వ్యా-అగ్రగ్రా
 మాభ్యాంనయంతీతి ఇత్వం - యోధా గ్రణ్యోభట శ్రేష్ఠాః-సం
 యుగేయుద్ధే - ప్రతిదశఘ్నభుమభిరావణం-శస్థివాంసఃశీతవంతః- అత
 పవ-చం ద్రహాసవ్రణాఃరావణానిక్షతావ్యేవఅంకాశ్చేహ్నితైః
 నిశంద్రహాసరావణానిరసిమా త్రేపిచక్వచిదితికాశ్వ తః-ప్రత్యాది

ఖ్యాతః ప్రచక్షముఖం సంయుగేతస్థివాంసః ప్రత్యా దిష్టాభరణగుచయ
 శ్చంద్రహాసవ్రణాంకైః ॥ ౩౬ ॥ జాలాద్గీణైః గుణవితవపుః కేశ సంస్థార
 ధూపైః ధూప్రీత్యాభవనశిఖిభిర్వత్సవతోపహారః ॥ హర్షేష్వస్వన్యాః
 కుసుమసురభిష్వద్వ ఖదంబయేథాః పశ్యంత్యేంబలితవనితాపాదరా
 గాంకితేషు ॥ ౩౭ ॥ భర్తుః కంఠచ్ఛవిరిగణైః సాందరం వీక్ష్యమాణః పుణ్యం

ప్రాభగణగుచయః ప్రతపేద్ధభూషణకాంతయః - శస్త్రప్రహారాపవనీ
 రాణాం లభరణానీతి భావః - అత్రాపి భావికాలంకారః.

౩౬ | జాలేలి || జాలాద్గీణైః కాంక్షమాంక్షానిగతైః || ని|| జాలం
 గవాక్షుః సాయెత్తారకేకపటేగణై తయాదవః - కేశసంస్థారస్వ
 ధూపైః కేశివాసనాథైః గంధద్రవ్య ధూపై రిత్సర్థః - అత్రాసం
 స్థారధూపయోస్తాదధేవ్యపియూదావాదివత్ ప్రకృతీవికార
 త్యాభావాదశ్వమాసాదివత్ పక్షీసమాసః - నచతుర్థే సమాసః - ఉ
 పవిసవపుః పరిపుష్కరీరః - తథా - బంధౌ బంధురితి వాప్రీత్యా - భవనశిఖి
 భిగ్మహాచాయూరైః - దత్తవత్సవతోపహారః - దత్తౌ వత్సవమేవ ఉపహార
 ఉపాయనం యస్త్యే సతథోక్తిః ॥ ని || ఉపాయనముపగ్రాహ్యముపహరి
 రసభోపభోగ్య మిరః - కుసుమైస్సు రభిషుసుగంధిషు - లలితవనితాను
 దరస్త్రియః ॥ ని || లలితం త్రిపునుందరమితీత బ్దాణావే - తాసాం పాదరా
 గణాచరణాంతార సేన - అంకితేషు విహితేషు - హర్షేష్వస్వ - అస్యా
 ఉజ్జయిన్యాః - లక్ష్మీం పశ్యంత - అథ్వనా అథ్వ గమనేన - ఖదంబద్వత్రమం
 బయేథాః - ఆపనయ.

౩౭ | భర్తుః కంఠచ్ఛవిరిగణైః సాందరం వీక్ష్యమాణః పుణ్యం
 స్వేః ఛపిర్యస్య కంఠఛపిరితి హేతోః - గణైః ప్రమథైః || ని || గణ స్తుగణ
 నాయాంస్య ద్గణైశ్చ ప్రమథేషు చేతిత బ్దాణావే - సాతతంయ థాతథా
 వీక్ష్య మాణాన్ గాప్రియవస్తుసాదృశ్యాదపి ప్రియత్వంభవేదితి భావః -
 శ్రయాణాం భువనానాం సమాహార స్త్రిభువనం || సూత్రద్ధితాథేత్యా
 దినాసమాసః || వా || పాత్రాదిభ్యః ప్రతపేథోవక్తవ్య ఇతి స్తీర్లింగ
 తాప్రతిపేథః - లిభువనస్య గురొః త్రైలోక్య నాథస్య - చండీశ్వరస్య
 కాత్యా యనీవల్లభస్య - పుణ్యం పావనం - ధామమహాకాళాఖ్యంతత్ర

యా యా త్రైభువనగురోధామచండిశ్వరస్య । ధూతోద్భానంకువల
యరజోగంధిభిర్గంధవత్యాస్తోయశ్రీడానింతయువతిన్నానతి కైమర
ద్భిః ॥ ౨౦ ॥ అప్యన్యస్త్రిజలధరమహాకాళమాసాద్యకాలేస్థాతవ్యం తేన
యనవిషయంయావదత్యేతి భానుః ॥ కుర్వకసంధ్యాబలిపటహతాంశూ
లినశ్లాఘునీయామామంద్రాణాః ఫలగువికలలప్స్య సేగజితానాం

త్యంస్థానం-యాయాఃగచ్ఛేః ॥ వ్యా ॥ ౨౦ ॥ ధః-లః-శ్రీయస్క-రత్వా
త్సవకథాగంతవ్యమిత్యర్థః - ఉక్తంచనాగ్-దే॥ శ్లో ॥ ఆకాశేతారకా
లింగంపాతా లేహాటకేశ్వరం ॥ మన్యకలోకేహహాకాళందృష్టా
ముక్తినువాపురయాదితి - నకెవలంము క్తిస్థానమిదంకింతుపిలాసస్థాన
మపీత్యాహ - ధూతేతి- కువలయరజోగంధిభిరుశ్వలపరాగగంధవద్భిః-
తోయ శ్రీడాసుజలవిహారేషు - నిరతానామాసక్తానాం - యువతీనాం
సోనంసంత్యనేనేతిన్నానంసోనీయంచందనాది-కిరణైల్యుత్ ॥ ౨౧ ॥
సోనీయేభిషవేన్నానమితియాదవః-తేనతి కైస్సు గంధిభిః ॥ ౨౨ ॥ కట
తి క్తకమాయాస్తుసారభేషి ప్రకీర్తితా ఇతిహాలాయుధః-సాగంధ్యా
తియార్థకావిశేషణద్వయం- గంధవత్యా సామనద్యాస్త్రత్యా
యాఃమరుద్భిః-ధూతోద్భానంకంపితాశ్రీడమితిధామ్నావిశేషణం ॥ ౨౩ ॥
పుమానాశ్రీడదేద్యానమిత్యవగః
౨౪ ॥ ఉపీతే హేజలధర-మహాకాళంనామపూర్వోక్తం-చండిశస్థానం
అన్యస్త్రికాలే సంధ్యావృత్తిరిక్తకాలే- ఆసాద్యవాప్యాపి-తేజవస్థాత
వ్యం-త్వయాస్థాతవ్యమిత్యర్థః ॥ సూక్యత్యా సాంకర్తరీవేలిషష్టియా
వద్యావతాకాలేన- భానుస్సూర్యః-నయనవిషయదృష్టిపథం-ఆత్యేతి
అతిక్రామతి-ఆస్తమయాత్రేస్థాతవ్యమిత్యర్థః-యావదిత్యవధ్యర్థే ॥ ౨౫ ॥
యావత్తావచ్చసాకలేవధామానేవధారణాభ్యమరః-కిమర్థమతహా
కుర్వన్నీతి-శ్లాఘునీయాంప్రశంస్యాం-శూలినఃశివస్య- సంధ్యాయాంబ
లిఃపూజాతత్రపటహతాంధకాగ్-వాద్యతాం- కుర్వకసంపాద
య ॥ ౨౬ ॥ స్యాద్దశఃపటహాలాధకై-త్యమరః-ఆమంద్రాణాం-ఈషద్గం
భీరాణాం-గర్జితానాం అవికలమఖండంఫలం - లప్స్య సేప్రాప్స్యసే
వాప్ ॥ లభేక ర్తరిల్యుత్-మహాకాళనాథబలిపటహత్వేనవినియోగాత్తే
గర్జితానాంసాఫల్యంస్యాదిత్యర్థః.....

౩౧ | పాదన్యాసకృతీకరణా స్తుత్రలీలావధూతై రత్నచ్ఛాయాఖి
తవభిశ్చామరైః క్లాంతహస్తాః | వెన్యాస్త్యైత్తోనఖవదసుభాప్రా
ప్యవహాగ్రమిమామోక్త్యంత్యయిచుభుగరశ్రేణిదీహాకటా
క్షా ౪౦ | పశ్చాద్దచ్చభూజనరువనంబుండలేనాభిలీనస్సంధ్యం
తేజఃప్రతినవజవాపుష్పరక్తందధానః | నృత్యారంభేమారసశునతేరా

౩౧ | పాదేతిత్రసంధ్యాబలా-పాదన్యాసైవన్యత్తాంగైక్వణితారణి
తారశనాయాసాంతాఃతథోక్తాః || వ్యాకర్షణితోకర్తృకశ్వాత్గన్యధా
కర్తృకేత్యాదినాకర్తరిక్తః - లీలయావిలాసేన అవధూతైఃకంపితైః-ర
త్నానాంకంకణమణీనాంఛాయయాకాంత్యా ఖచితారుషితావళయ
శ్చామరదండాయేహంతైః || నివళిశ్చామరదండేవజరావిశ్లగ్ధచర్మణీ
తివిశ్వప్రకాశ-చామరైర్వాలవ్యజనైః - క్లాంతహస్తాః-ఎతేనదేశికన్య
త్తంసూచితం-తదుక్తంసృత్తసర్వస్వేన్ద్రోభిధ్ధకంఢకవస్తాదిదండికా
శామరస్రజఃవీణాదివృత్తాయతుర్గున్యత్తంతద్దేశికంభవేదితి || పే
శ్యఃమహాకాళనాథముచనృత్యంతోగణికాః-త్వత్తేనఖవదేమునఖతు
తేషు-సుభాణసుఖకరాః || వ్యాసుఖశబ్దాత్తత్కరోతీతిన్యంతత్వాత్ప
శాద్యచ్-యద్వా-సుభాణసుఖహేతుః || నిసుఖహేతోసుభసుఖమితి
తద్బర్లవే-వహస్యాగ్రవిందూః ప్రథమవిందూప్రాప్యత్వయిమథా
కరశ్రేణిదీర్ఘా-కటాక్షానపాంగా-ఽమోక్త్యంతే-పరైరుపకృతా
స్సంతఃపద్యఃప్రత్యుచమర్పంతీతిభావః-కామినీదర్శనీయత్వలక్షణంశి
వోపాసనాఫలం-సద్యోలభ్యత ఇతిధ్వనిః.....
౪౦ | పశ్చాదితిపశ్చాత్సంధ్యాబల్యనంతరం-సశుపతేశ్శివస్య-న్యత్తా
రంభేతాండవారంభే ప్రతినవజవాపుష్పరక్తంప్రత్యగ్రజపాకుసుమా
రుణంసంధ్యా యాంభవంసాంద్యం-తేజః-దధానః- ఉచ్చైరన్నతం
భువావివతతవస్తేహంవరం- మండలేనమండలాకారేణ-అభిలీనఃఅభితో
శ్యాప్రస్నః || వ్యాకర్తరిక్తః-భవాన్యాభవస్యపత్న్యా || సూక్తిఃప్రవ
రుణభవేత్యాదిన-దేవ-అనుగాగమశ్చ-శాంతః ఉద్వేగఃగజాజినదర్శ
నభయంయయోసైఅతసవస్తిమితేనిచ్చలేనయనేయస్త్రికర్మణితత్
విఉద్వేగస్తిమితేష్టేశే-భయేనుందరగామినీతత్బర్లవే-భక్తిఃపూజ్యే

ద్రక్షానానాజినేచ్ఛాంశాంతోద్వేగ సీమితనయనంద్యప్రభ క్షిభవాన్వా
తం గచ్ఛంతీనాంరమణవసతి యోషితాంతత్రన క్తంబుధాల్లాకేనరవ
తితథేనూచితేదై స్తమోచిః సోదామిన్యాకనకవికషస్మి గ్ధయావర్య

వ్య నురాగః॥వ్యాభజే-భావాధ్ధక్తిస్మగ్ధ్య యః-న్దప్రందప్రవాభ
క్తిర్యస్యసంపి స్తభక్తిస్సోపశుతే-ఆద్రణంశోణితాద్రణం-యన్న
గాజినంగజర్య॥ని॥అజినంచర్యకృత్తిస్తీ గ్రత్యమరః-తత్రేచ్ఛాంహరణ
వర్యయ-త్వమేవతత్ స్థానభవేన్యరః-గజాసురమదనానంతరంభగ
వాం స్రదీయమాద్రాజినంబుజమండలేభిశ్చ త్రాండవంతకారేతిప్రసి
ద్ధిః॥వ్యా॥దృప్రభక్తితికథంరూపసిద్ధిః-దృప్రశబ్దస్య-స్త్రియ్యాపుంవది
త్యాదినాపుంవద్భావస్యదుర్వచసత్వతో-కుతః-ప్రియాదిష్వితినిషే
ధాత్-భక్తిజ్ఞస్యచ ప్రియాదిపాతాదితి-తదేతచ్ఛ్చద్వంద్యభభక్తిశబ్ద
మాశ్రిత్యప్రతిపేహితంగణవ్యాఖ్యానే-దృఢభక్తిర్యస్యేతిసంకుం
తార్వపదమదాభ్యునివృత్తిమాత్రవిరేదృఢః జ్వలింగవిశేషస్యానుపకా
రకత్వాత్ స్త్రీగ్రత్యమవివక్షితమితి-భోజరాజస్తభక్తార్క సాధనాయా
మిత్యనేనభజ్యతేసేవ్యత ఇహ కమాకళత్వే భవానీభక్తిత్వా
దిభవతిభావసాధనాయాంతుసీరభక్తిభవాన్వా మిత్యాదిభవతీత్యా
హేతితదేతత్స మృగ్వి వేచితమస్తాథ్యంఋషువంశ సంజీవన్యా॥శ్లో॥దృ
ఢభక్తిరితిజ్యేష్ఠైశ్చత్యత్రతస్మాత్ వృషభక్తిర్యత్రాపమతభేదేనపూర్వ
పదస్య స్త్రీగ్రత్యేనపుంసకత్వేచరూపసిద్ధిరస్తీతిస్థితం.....

రం గచ్ఛంతీనామితి॥త త్రోజ్జయన్యాంనక్తంరాత్రా-రమణవ
సతింప్రియభవనంప్రతి॥ని॥వసతీరాత్రివేత్త మోగిత్యమరః-గచ్ఛంతీనాం
యోషితామభిసారికాణామిత్యర్థః-సూచితేదైవ్రితిసాంజ్యైరిత్యర్థః-త
మోభిః-రుద్ధాల్లాకేనిరుద్ధద్వప్తిప్రసారే-నరపతిపథేరాజమాన్యేకనకస్య
నికషఃనికష్యతఇతివృత్త్యానికషోపలగతరేఖా-తస్యైవస్మిన్ధంతేజో
యస్యాస్తయా॥ని॥త్రిమస్మిన్ధంతుమస్మనేసాంద్రక్షిబంతుతేజసీతికష్టా
శ్శవేసుదామ్నా ద్రిణావకదిక్సోదామిసీవిద్యుత్ ॥వ్యా॥తేనైకీదిగిత్య

యోర్విం తోయోత్సగఃస్తనిశముఖరోమాస్తభూర్విక్ల బాస్థాః.

౪౨ | తాంకస్యాంవిద్భవనవలభాసు స్తపారావతాయాంసీత్యా రా
త్రింవిరవిలసనాత్థిన్నవిమ్యుత్కళత్రః | సూర్యేద్భుష్టేపునరపిభవాన్వా
హయేదభ్య శేషంమందాయ తేనఖిలుసుహృదామభ్యుపేతాథాకృ
త్యాః | ౪౩ | తస్మిన్ కాలే - యచనిలంయోషితాంఖండితానాంశాంతిం

న్-తయోర్వింమార్గః-చర్మయః-కించ-తోయోత్సగః స్తనితాభ్యుంవృష్టేగ
ర్జితాభ్యాంముఖరశ్య జ్ఞాయమానః-మాస్తభూః-కుతఃతాఃయోషితఃవి
క్లబాఃభీరవః-తతోనవ్యష్టగర్జనెకార్యేభ్యర్థః || వ్యా || నాత్రతోయోత్స
గేస్తనితమితివిగ్రహః-పిశిష్టస్యైవకేవలస్తనితస్యాప్లవన్వత్సాత్ నచ
ద్వంద్వపక్షే అల్పాస్తరమితిపూర్వనిపాతశాస్త్ర్యోరోధః||సూ||అక్షణ
హేతోః క్రియాయాశ్చత్యత్రసూ త్రేనిపరితనిజేశేనపూర్వనిపాత
శాస్త్రస్యానిత్యత్వజ్ఞాపనావతి.

౪౩ | తామితి||విరంవిలసనాత్ స్ఫురణాచ్చ - ఖిన్నంవిమ్యుదేవకళ
త్రంయస్య సః - భవా - సుప్తాఃపారావతాఃకలరవాఃయస్యాంత
స్యాంవివిక్తాయామిత్యర్థః||ని||పారావతఃకలరవశ్చస్య మరః-జనసంచా
రస్త్రతాసంభావితేవేతిభావః-కస్యాంవిద్భవనస్యవలభావాచ్ఛాద
వేడిపరిభాగిత్యర్థః||ని||అచ్ఛాదనంస్యాద్వలభిగ్నహాణామితిమాలా
యుధః-తాంరాత్రింసీత్వాసూర్యేద్భుష్టేడిదితేసతిత్యర్థఃపునరపిఅభ్య
శేషంమాగఃశేషంవాహయేత్ గమయేత్-తథాహి-సుహృదామి
త్రాణాంఅభ్యుపేతాఃఅంగీకృతాఃఅథాస్య ప్రయోజనస్యకృత్యాఃక్రి
యాఃయైస్తేఅభ్యుపేతసుహృదథాశ్చత్యర్థః||వ్యా||సాపేక్షత్వేపిగమా
కత్వాత్సమాసః||ని||కృత్యాక్రియాదేవతయోస్త్రీకార్యకుపితేత్రిష్వి
తియాదవః||వ్యా||కృత్వాశ్చేతిచకారాత్కృప్-సమందాయంతేఖిలున
మందాభవంతిహిసనిలంబంతిత్యత్యర్థః ||సూ||లోహితాదిదాఙ్భ్యవ్యక్త
పీతికృష్ణవాక్యవశ్యాన్యనైవదం.

౪౩ | తస్మిన్ కాలే||తస్మిన్ కాలేపూర్వోక్తసూర్యోదయకాలే
ప్రణయిభిఃప్రియతమైఃఖండితానాంయోషితాంనాయితావిశేషాణాం||

నైయం ప్రణయిభిరతోవత్సాభామోస్తుజాతుః | ప్రాలేయాన్సంకమ
లవదనాత్సోపిహతుంనలిన్యాఃప్రత్యావృత్తస్త్యయికరరుధిస్యాదన
ల్పాభ్యసూయః | ౪౪ | గంభీరాయాఃపయసిసరితశ్చైతనీవప్రసన్నై
ఛాయాత్మాసి ప్రకృతిసుభగోలప్సృతేతేప్రవేశం | తస్మాదస్యాఃకుము

న్లోజ్జాతన్యా సంగవిక్యతేఽండితేమ్యాకమాయితేతిదశయాపకే-నయ
నసలిలశాంతింనెయంనెతవ్యల-వ్యా-నయతేష్వికమకత్వంలతో
హేతోః-భామోవత్సామాగంఽతశుశీఘ్రం-ల్యజ-తస్యావరణం
మాభూరితిభావః-ఏవతేఅనిష్టమాహ-సోపిభానుః-నలౌన్యంబుజా
న్యస్యాస్సంతీతినలినీపద్మినీ||ని||తృణేంబుజేనళంనాతురాజ్ఞినాలేతు
న(స్త్రి)యామితశబ్దాణావే-తస్యాఃస్వకాతాయాః-కమలంస్వకుసు
మమేవవదనంతస్మాత్-ప్రాలేయంహిమమేవలస్రమశ్రు-హతుం
శమయితుం-ప్రత్యావృత్తిఃప్రత్యాగతేః-నలిన్యాశ్చభతుఃభామోః
చేశాంతరేనలిన్యంతరగమనాశ్చండితాత్వమిత్యాశయః-అతస్త్యయీ
కరానంతూరుణద్భితికరయత్-వ్యా-క్ష్టిప్-తస్మికరరుధిసతి-హస్త
రోధినిసతిచగమ్య, తె||ని||బలిహస్తాంశవఃకరాత్పత్యమరః-అనల్పాఅ
లభ్యసూయా-యస్యసః-అనల్పాభ్యసూయఃఅధికవిద్వేషః-స్వా
త్-ప్రాయేణేచ్ఛావిఘాతోద్వేషాయవిశేషతశ్చకామినామితిభావః
కించ||శ్లో||బ్రహ్మణమకమీశానంవిష్ణుంవాద్వేష్టియోనరః||శ్రేయాం
సితస్యనశ్యంతినరకశ్చభవేద్ధృవమితినిషేధాత్కార్యమనిశ్చేతి
ధ్వనిః.....

౪౪ | గంభీరాయాత్మతి||గంభీతాయానామసరితః-ఉదాత్తాయా
నాయికాయాత్మతీవధ్వన్యతే-ప్రసన్నైఅనురక్తత్వాద్దోషరహితేచేత
నీవప్రసన్నైనిమలై-పయసి-ప్రకృత్యాస్వభావేనసుభగఃసుందరః||
ని||సుందరేధికభోగ్యాంశేదుర్దిన్యతేతరవాసరే|తురీయాంశేశ్రీమ
తిస్యాత్సుభగత్పితృబ్దాణావే-తేతవఛాయాచాసోఽత్నావఛాయా
త్నాసోపి-ప్రతిబింబశరీరంవా-ప్రవేశం-లప్సృతే-సాత్మాత్ప్రవేశ
మనిచ్ఛోరపీతిభావః-తస్మాచ్ఛాయాద్వారాపిప్రవేశస్యఅవశ్యం
భావిత్యాత్-అస్యాఃగంభీరాయాః-కుముదవద్విశదాని-చటులానిశే
ఘ్నాణశిఘరాణాంమీనానాండద్వతానానిడల్లుతితాన్యైవప్రేక్షితా

దవికదాన్యహాసిత్యంనధైర్వా మ్నాఘీకతుకంచటులకఫరోద్వతా
నప్రేక్షితాని!.....

౪౫ | తస్యాఃకించిక రశ్మయివ ప్రాప్తవానీర శాఖంహృ
త్వా నీలంసలిలవసనం ము క్తరోఢోనితంబం | ప్రస్థానంతేకమపిస
పైలంబమానస్య భాజ్జాతాస్వాదోఽవ్యసజఘనాంకోవిహతుం సమర్థః
౪౬ | త్వన్నిష్యంధోచ్చస్వినీలవసుదాగంధసంచకరన్యస్తో 9

న్య వలోకనానినివాన్య వచ్చటులంఘ్ను మిత్యన్యః ఏతదేవగంభీ
రాయాచి నురాగలింగంత్వం - ధైర్యాత్థాప్త్యాత్ - ధౌత్యాత్
దితియావత్ - మోఘీకతుకంచ ఫలికతుకంనాహాసితానురక్తాస్త్రీ
విప్రలబ్ధవ్యే త్యథాః - ధూతకలతుకంతు||క్షో||క్షిత్వాతినిత్యం దయితా
ముః మారోఽవ్యసుంధరః | అత్యంతరక్తాయత్నే నయోధూతాస్సవి
ముంచతితి... ..

౪౫ | తస్యాఃకించి హేసభే ప్రాప్తవానీర శాఖావేత సశాఖాయ
నత త్తథోక్తంఅతపవ - కించిదీవత్ - కరధృ తహస్తావలంబితమివస్థి
తం-ము క్తస్త్య క్తొరొధ స్తుటమేవనితం బుఃకటిస్థలంయెనత త్తథోక్తం||
నినితంబవశ్చేమ శ్రోణీభాగే ద్రికలకెతలకైతియాదవః నీలంకృ ప్తవ
శాం - తస్యాఃగంభీరాయాఃసరితః - సలిలమేవవసనంనీలాంబరధా
రణంవిరహతాపనివారణమితిప్రసిద్ధిః - హృత్వా అశనీయ-లంబమా
నస్యపీతసలిల భారాత్లంబమానస్య - అన్యత్రజఘనారాధస్యచ -
తేతవ-ప్రస్థానంప్రయాణం-కథమపిక్ష్మేణభావి-కృచ్ఛ్రత్వే హే
తుమాహ - జ్ఞాతేతి - జ్ఞాతాస్వాదోఽనుభూతరసఃకషుమాకవివృ
తంప్రకటితం జఘనంకటిః తత్పు వకభాగోవాయస్యాస్తాం|| ని|| జ
ఘనంస్యా త్క-తౌపూర్వ శ్రోణీ భాగాపరాం శయోరితి యాదవః
విహతుంత్య క్తుంసమర్థః-శక్తః - కోపినశ క్తత్వత్యథాః

౪౬ | త్వన్నిష్యం దేతి || తవనిష్యం దేనవృష్ట్యాఽచ్చస్వినీతాయా
ఉద్భృంహితాయావసుథా యాఃభూమే గంధస్య సంపర్కేణర
న్యఃసురభిరత్యథాః - ప్రోతశ్చబ్దేనో ద్రియవాచినా త్రతద్విశిష్టేఘా
ణంలత్యతే||ని | ప్రోతోంబువేగేంద్రియయోరితిపిశ్వః - ప్రోతోరంధ్ర

తోరంధ్రభ్య నితసుభగందంతిభిః పీయమానః | నీచైర్వాస్యత్యు చజిగ
మిషో నేవ పూవం గిరి తేశీతో వాతః పరిణ మయితా కాన నో
దుంబరాణాం || ...

ర 2 | త త్రస్తుదంనియతవసలింపుష్ప మేఘీకృ తాత్మాపుష్పసా
రై స్సృషయతుభ వావోమగం గాజలాదై ౧౯: | రత్నో హేతోన

మనానాకు హ రేషుయత్త్వ నితంశబ్దః తేనసుభగంయ థాభవతితథా -
దంతిభిగజైః - పీయమానఃవసుధాగంధలో భాదాఘ్రయమాణిత్య
భాః - అనేనమాలద్యముచ్యతే - కాన నేషువ నేషుఉదుంబరాణాంజు
తుఫలానాం || ని | ఉదుంబరేజంతుఫలో యజ్ఞాంగో హేమదుగ్ధకృత్య
మరః - పరిణమయితాపరిపాకయితా || సూ || మితాంహ్రాస్యభిహ్రా
స్యః - శీతోవాతః - దేవపూవం - గిరి - దేవగిరిమిత్యభాః - ఉచ
జిగమిషోఉపగంతుమిచ్ఛః - వ్యా - గమేస్సనంతాదుప్రత్యయః - తే
తవనీచైఃకనైః - వాస్యతి - త్వాంవీజయిష్యతిత్యభాః - సంబధంమా
త్రదేవతౌ యాంషష్ఠీ - దేవపూవంగిరిమిత్య త్రదేవశబ్దపూవం
గిరిమిత్య త్రదేవశబ్దపూవత్వంగిరిశబ్దస్యైవ - నతుసంజ్ఞిన ప్రదక్షా
స్యే తిసంజ్ఞాయాస్సంజ్ఞిత్యా భావాదవాచ్య వచనందోషమాహురా
లంకారికాఃతదుక్తమేకావర్త్యం || ౧౯ || యదవాచ్య స్స వచనమవా
చ్యవచనంహి తదితి - సమాధానంతుదేవశబ్దవిశేషితేనగిరిశబ్దేనశబ్ద
పరేణా ధోమే ఘోషగ మనయోగ్యో దేవగిరిలత్య తత్ర తికథంచ
త్సంపాద్యః || ||

ర 2 | తత్రతి-తత్రదేవగిరౌ నియతావసలిర్య స్యతం-నిత్యసన్ని
హితమిత్యభాః - పురాకిలతారకాద్య మరవిజయ-సంతుప్తసురప్రాకకా
నావశాద్భక్తాతిభంజనఃభగవాన్భ వాసీనందనఃసూందోనిత్య మ
హంసహశీవాభ్యాంవసామీత్య క్తౌశత్రవసతీతిప్రసిద్ధిః - సూదం
కుమారస్వా మినం-పుష్పాణాంమేఘఃపుష్పమేఘః-పుష్పమేఘీకృతా
త్మాకామరూపత్వా త్పుష్పవషణకమేఘీకృ తవిగ్రహస్య - వోమ
గంగాజలాదై ౧౯:పుష్పసారైఃపుష్ప సంపాతైః || ని || ధారాసంపా
తలసారభిర్య మరః-భవా-స్వ యమేవ-స్సృషయతుఉభిషంచతు-
స్వ యంపూజాయాఉత్తమత్వా దితిభావః - తథాచశంభురహస్యే |

వశశిభృతావాసవీనాంచమూనామత్యాదిత్యంహుతవహముఖేసంభృ
తంతద్ధితేజః |

౪౮ | జ్యోతిలేఖావలయిగళితంయస్య బహుభవానీపుత్ర
ప్రేమాకువలయదళ ప్రాపికణేకరోతి | ధౌతాపాంగం హరశశిరు

శ్లో || స్వయంయజురీచేద్దేవముస్తమానోదరాత్మజైః | మన్యూ మాయాజ
యైశ్చ త్రైత్యగధమాయజన క్రియైః | సుందస్యపూజ్యత్వసహజాక
మథాంతరంస్యస్మతి- రత్నేతి - తత్సభగవాన్ సుంద ఇత్యక్షణి-
సిద్ధేయ ప్రాధాన్యాన్నపుంసకత్వసిద్ధేశః-వాసవస్యేమావాసవ్యః-
సూత్రస్యేదమిస్యే న-తానాంవాసవీనాం మైంద్రిణాం-చమూనాం సే
నానాం రత్నై వహేయూరత్నా హేతుః తస్య రత్నా హేతుః-రత్నాకారణే
సరత్నాక్షణమిత్యర్థః || సూ|| పక్షీ హేతు ప్రయోగ ఇతిపక్షీ-నివశ శిభృతా
చం ద్రశేఖరేణభగవతా - వహతితివహః || సూ|| పచాద్యచ్-హుతస్య
వహూహుతవహః వహ్నిః-తస్యముఖే-సంభృతం సంచితం- అదిత్య
మంత్రాంతమత్యాదిత్యం || సూ|| అత్యా దయః-క్రాంతాద్యభేద్విత్తీయ
యైర్విద్వితీయా సమాసః-తేజోహ-నాత్మాద్భగవతోహరస్యేవేదంమూ
త్యంతరమిత్యక్షణి-అతఃపూజ్య మితిభావః-ముఖ గ్రహణంశుచిత్వ
సూచనాక్షణం-తదుక్తంశంభురహస్యే || శ్లో || గపాంపశౌచ్చ ద్విజస్యాం
స్మింయోగినాంహృతగ్రవేదాచః | పరంశుచితమంబింద్యాన్ముఖం (స్త్రీ)
వహ్నివాజనామితి

౪౯ | జ్యోతిరీతి || జ్యోతిసాంతేజసాంలేఖారాజయః తాసాంవలయః
మండలమస్యాస్తీతిజ్యోతిలేఖావలయి-గళితంభృ వ్రం-నతులౌల్యాత్,
స్వయంభిన్నమిత్యాశయః-యస్యమయూరస్యబహుం పింఛం || సి ||
పింఛబహేనాసపుంసక ఇత్య మరః-భవానీగౌరీ-పుత్రప్రేష్టాపుత్రస్మై
హేన-కువలయస్యదళంపత్రంతత్ప్రాపితద్యోగియథాతథా-కణేక
రోతి-దళేనసహధారయతీత్యక్షణి-యద్వాదళ ప్రాపదళభాజిదళా
హేకణేకరోతి || వ్యా|| ల్య బంతాన్సప్తమీ-దళంపరిహృత్యతత్స్థా
నేకణేక బహుంధత్త ఇత్యక్షణినాథస్తు-కులవయదశ్చైషీతిపాతే

శాపవకే సంమయూగం పశ్యాద దిగ్రహణగురుభిర్గర్జితైః స తయేథాః
 ర్క ఆరాధ్యైః సంశరవణభవందేవముల్లంఘితాధ్వాసిద్ధవ్యం ద్వై
 జలకణభయాద్వి నిభిముక్తమాగః । వ్యా లంబేభాస్సు రభితన

త్రుపోనిందాపహరణంచెతి - హరశశిరుశాహర శిరశ్చంద్రికయా-ధౌ
 తాసాంగంస్య తోపిశ్చోక్త్యా దపిధవలితనైత్రాంతం॥ని॥అవాంగౌనేత్ర
 యూరంతావిత్యమరఃపావకస్యాగ్నైరపత్యంపావకేః-సూ; అశ్విభిః
 ఇభిః ౧త్యయఃస్య పావకేఃసు బ్రహ్మణ్యస్య-తంపూర్వోక్తవాయూ
 రం-పశ్యాత్పుష్పవమాభిషేచనానంతరం- అదైదేవగిరైఃకతుఃక
 ర్మగ్రహణేనగుహాసంక్రమేణన గురుభిఃప్రతిధ్వా నమహద్విరిశ్యతః-
 గజైః- - సునిత్రైఃనతయేథాః-నృశ్యంకారయ-మాదంగిక భావేన
 భగవంతముపాస్వేతిభావః ॥ వ్యా ॥ నతయేథా ఇశ్య త్రలణాపకర్మ
 కాచ్చిత్తవత్కర్తృకాదితిచాత్మ నైపదాపవాదః - తస్మానపాదమ్యా
 జ్యమెత్యాదినా ప్రతిషేధాత్
 ర్కఆరాధ్యైః ॥ఏవంపూర్వోక్తంశరవణభవం-శరాబాణశృణాని॥ని॥
 శరోబాణే-బాణత్వణే ఇతిశబ్దాణ-వె - తేషాంవనంశరవణం ॥ సూ ॥
 ప్రనిరంతరశరేత్యాదినాణత్వంత త్రభవోజన్తయస్యతంశరవణభవం
 దేవంస్కందం॥ని॥శరజన్మాక్షుడాననశత్రవ మరః॥వ్యా॥అవజ్యో-బహు
 ప్రీహివ్యధికరణోజన్మాద్భుత్తరశదత్తి తివామనః-అగతికత్వాదాశ్ర
 యణీ-యశత్రవః-ఆరాధ్యోపాస్య వీనిభివిణావద్భిః॥సూ॥ప్రీహ్యది
 త్యాదినిప్రశ్నయసిద్ధవ్యంద్వైస్సిదమిభువైః-భగవంతంస్కందము
 పవీణితితమాగతై రితిభావః-జలకణభయాత్జల సేకస్యవీణాక్వణన
 ప్రతిబంధకత్వా దితిభావః-ముక్తమాగః స్త్యక్తవత్కా-సక-ఉల్లం
 ఘితాధ్వాకియంతమప్యధ్వా నంగత్వేత్య థః-సురభితనయానాంగ
 వామాలంభనేనసంజ్ఞపనేనజాతాంతథోక్తాం - భువిలోకే ప్రోతోమూ
 ర్త్యా ప్రవాహరూపేణశరణతాంరూపవిశేషమా-పన్నాం - రంతిదేవ
 వస్య నశపురపతేగ్తహారాజస్య-కితి-చర్మణ్య త్యాభ్యాంనదీమిశ్య
 థః-మానయిష్య-సత్కరిష్య-వ్యాలంబేథాఃవ్యానమ్యా వతరేత్య
 థః-పురాకిలరాజ్ఞోరతిదేవ-గవాలంభేషుపకత్రసంభృతాత్సంర

యూలంభజాంమానయిష్యః ప్రోతోమూత్యా భువి పరిణతాం
రంతిదేవస్యకీర్తిణం
౫౦ | తస్య యస్య దాతుంజలమవసతేశాన్జ్ఞానోవణాచోరేతస్యాస్సిం
ఘోషృతుమపితమందూతభావాత్సప్రవాహం | ప్రేక్షిష్యంతేగగనగత
యోనూనమావజ్యదృష్టిరేకంమక్తాగుణమివభువస్థూలమద్యేంద్రసి
లం | ౫౧ | తాముత్తర్యవ్రజపరిచిత భూలతావిభా మాణాంశక్తోత్త్రే

క్రసిష్యందాచ్చర్మరాశేఃకాచిన్నదీనసారసాచర్మణ్యతీత్యాఖ్యాయత
ఇత్సుపాఖ్యాయతే
౫౦ | తస్య యాతి శాన్జ్ఞానఃకృష్ణస్య-వణాస్య కాంతేశ్చోరేవణాచోరే
తత్తుల్యవణాఇత్యథః-త్వయి-జలమాదాతుమవసతేశ్చ-పృథుమపి
దూరభావాత్ దూరత్వాత్-తనుంసూక్ష్మతయా ప్రతీయమానం-తస్యా
స్సింఘోశ్చర్మణ్యత్యాః-ప్రవాహం-గగనేగతిగణానుసంయేషాంతే-
గగనగతయఃఫేవరాః-సిద్ధగంధవాః-దయః || వ్యా || అయమపిబహువ్రీ
హిః-పూర్వవజ్జన్మామ్యస్తరపదేషు ద్రష్టవ్యః-మానంసత్యం-దృష్టిరా
వజ్ఞానమయ్య-ఎకమేకయష్టికం-స్థూలామహామహోమధ్యమ
జిఘాతృం ద్రసిలోయస్య తం-భువోభూమేః-మక్తాగుణముక్తాహార
మివ-ప్రేక్షిష్యంతే-అత్రసిలమేఘసంగతస్య ప్రవాహస్యభూకంతగ
తముక్తాగుం త్వే నూత్నే గ్రక్షణాదుత్వే గ్రత్నే వేయమివశి బ్దేనవ్యజ్జతే
నిగుక్తరకారస్తతత్రత త్రోపమాయాం ఇవశబ్దదశనాదత్రాప్యప
మైవేతిబభామ
౫౧ | తామితి || తాంచర్మణ్యతీముత్తర్య-భ్రువోలతాఇవభూలతాః || వ్యా ||
ఉపమితసమాసః-తాసాంవిభామాఃవిలాసాః-పరిచితాఃక్షప్రాభూల
తావిభామాయేషాంతేషాం-పత్న్యానీత్రలోమాని || ని || పత్న్యసూత్రా
దిసూత్నాంశే కింజల్కేనేత్రలోమనీతిశాశ్వతః-తేషాముత్త్రేపాదు
స్మమనాద్ధేతోః-కృష్ణాశ్చతాశారాశ్చకృష్ణశారాఃసీలశబలాః || వ్యా || వ
ణోవణేనేతిసమాసః || ని || కృష్ణేరక్తేసితేశారఇయాదవః-తతశ్చ
రశబ్దాదేవసిద్ధికాష్ట్యేపునఃకృష్ణపదోపాదానంకాష్ట్యప్రాధాన్యా
థం-తత్త్వంతునివశ్చీతం-ఉపమానుసారాత్తస్యస్వాభావిక-

పాదుపరివిలసన్కృష్ణకౌరవప్రభాణాం । కుండయేపానుగమధుకత
శ్రీముపామాత్తబింబంపాత్రీమర్వకదశపురవధూనేత్రకాయహలా
సాం॥ ౫౨॥ బ్రహ్మవతఃంజనపదమథచ్ఛాయయాగాహమానఃతేత్ర
క్షుద్రప్రథనపిశునంకారవంతద్భజేథాః । రాజన్యానాంశితశరశతైర్వ
త్రగాండివధన్వాధారాపాతైస్త్వమివకమలాన్యభ్యవషణ్మఖాని॥

సృష్టి) నేత్రేషునాముద్రికినిధాత్ ఇతరస్యాప్రసంగాత్కృచిత్ర
ద్భావకథనంతూపాంతవిషయం-ఉ పరివిలసంత్యఃకృష్ణాశ్శా రాఃప్ర
భాయేషాంతేషాం-కుండానిమాఘ్యకుసుమాని॥నిమాఘ్యంకుందమిత్య
మరః-తేషాంతేషభతస్తతశ్చాలనంతస్యానుగాలనుసారిణోయేమథ
కరాస్తేషాంశ్రీయంముష్ణంతీతితథోక్తానాం-క్షిప్యమాణకుండానుభావిమా
ధుకరకల్పా నామిశ్య థః - దశపురంరంతిదేవగరం - త త్రవధ్వః
స్త్రియః॥నివధూజాఽయాన్నపాస్త్రీచేత్య మరః-తాసాంనేత్రకా
యహలానాంనేత్రాభిలాషాణాం-సాభిలాషదృష్టీనామిత్య థః-అత్త
బింబంస్వ మూతిః-పాత్రీమర్వకావిషయామర్వక-ప్రజగచ్ఛ -

౫౨ । బ్రహ్మవతఃమితి । అత్రమనుః॥శ్లో॥ సరస్వతీదృవద్వత్యో
దేవవద్యోర్య నంతరం । శక్తేవనిమితందేశం బ్రహ్మవతః ప్రచ
క్షుతఇతి-అథానంతరంబ్రహ్మవతఃనానుజనపదందేశం -చాయయా
లినాతపమండలెన-గాహమానః ప్రవిశః - నతుస్వ రూపేణ॥శ్లో॥ దే
వయేత్రా శ్రమాదీనిపరిహృత్యాన్యతోప్రజేదితివచనాదితిభావః-త
త్ర ప్రథనపిశునంఅద్యాపిశిరఃకపాలాదిసుత్తయాకురుపాండవయుద్ధ
సూచకమిత్యథః॥ ని॥ యుద్ధమాయోధ సంజన్యం ప్రథనంప్రవిచారణ
మిత్యమరః - తత్ప్రసిద్ధం - కురూణామిదంకారవం-తేత్రం-భజేథాః
కురుతేత్రం ప్రజేత్య థః-యత్రకురుతేత్రే-గాండివంధనువిశేషః॥
సూ॥ గాంధ్య జగాత్సంజ్ఞాయామితిమత్స్య ధీయోవప్రత్యయః॥ ని॥ క
పిధ్వజస్య గాండివగాండివౌపున్న పుంసకత్తత్య మరః- గాండివధను
ర్యస్యసఃగాండివధన్వా అజానః ॥ సూ॥ వాసంజ్ఞాయామిత్యనజా
దేశః - శితశరశత్రైః- రాజన్యానాంరాజ్ఞాంముఖాని - ధారాణాముదక
ధారాణాంపాత్రైః - కమలాని - త్వమివ - అభ్యవషణ్ అభిముఖం

౫౩ హిత్యా హాలామభిమతరసాంరేవతిలోచనాంకాంబంధుప్రీ
త్యాసమరవిముఖోలాంగలీయాస్సిపెవెకృత్యాతాసామభిగమమపాం
సామ్య సారస్వతీసామంతశ్శుద్ధస్త్వమసిభవితావర్ణమాత్రేణకృష్ణః॥
౫౪ తస్మాద్గచ్ఛే రనుకనఖిలంశైలరాజావతీణాంజహ్నుః
కన్యాంసగరతనయస్వ గణసోపానపక్షిః॥గౌరీవక్త్రభు కుటిరచనాం

వృక్షవాణ - శరవషేణశిరాంసంచిచ్ఛేదేత్యర్థః... ..
౫౩ హిత్యేతి॥ బంధుప్రీత్యాకురుపాండవస్నేహేన-నతుభయే
న - సమరవిముఖోయుద్ధనిస్ప్రహః - లాంగలమస్యాస్తీతిలాంగలీహ
లధరః - అభిమతరసాంఅభీప్రాస్వా దాంతథా - రేవత్యాఃస్వప్రియా
యాఃలోచనేవవాంకః ప్రతిబింబితత్వా చ్చిహ్నాయస్యా న్నాం - హా
లాంసురాం ॥ ని ॥ సురాహలిప్రియాహాలేత్యమరః - అతిప్రియుక్తందే
శభాషాపదమిత్య త్రసూ త్రేహాలేతదేశ భాషాపదమప్య తీవకవిప్ర
యోగాత్సాన్నిధిత్వ దాజహారవామనః హిత్యాత్వక్వామస్య
జాసీతిభావః-యాస్సా రస్వతీరపఃసిపెవె - హాసామ్య సుభగ-త్వమ
పి-తానాంసరస్వత్యా నద్యాఇమాస్సారస్వత్యః - తానాంసారస్వతీ
నాం - అపాంఅభిగమంసేవాం-కృత్వా - అంతఃఅంతరాత్మనిశుద్ధఃని
మూలఃనిర్దోషఃభవితా- వ్యా- ఋత్తచాపితృచ్ఛ - అసి-సద్యపవ
పవిత్రీభూతోభవిష్యసీత్యర్థః - వ్యా- వతఃమానసామీ ప్యాద్వతః
మానప్రత్య యః-వణమా త్రేణవణేనైవ-కృష్ణఃశ్యామః-నతుపా
పెనేత్యర్థః - అంతశ్శుద్ధిరేవ-సంపాద్యా నవాహ్య - బహిశ్శుద్ధోప
సూతవధ ప్రాయశ్చి త్తార్థాంసారస్వ తిసలిలసేవీత శ్రభవాణల
భద్రవివలత్రనిదేశనం - అతోభవతాపిభగవతీసరస్వతీసవదాసే
వితవ్యేతిభావః

౫౪ తస్మాద్గచ్ఛే తస్మాత్కురుతేత్రాత్ - కనఖిలస్యా ద్రైఃస
మీపెఅనుకనఖిలం ॥నూ ॥ అనుగృత్సమయేత్యవ్యయీభావః-శైలరా
జాద్ధిమవతఃఅ వతీణాం - సగరతనయానాంస్వ గణసోపానపక్షిం
స్వగణప్రాప్తిసాధనభూతామిత్యర్థః-జ హ్ను ర్నామరాజ్ఞికన్యార్

యావిహస్యేవహస్యేనైశ్శంభోః కేశగ్రహణమకరోదించులగ్నోర్నిహస్య
 ౫౫ తస్యాః పాతుంసురగజభవప్రొమ్మిపశ్చాథలంబీశ్వంజెదచ్చ
 స్ఫటికవిశదంతర్గయేస్తీర్యగంభః సుసపకంత్యాసపవిత్రవతస్సా
 తసిచ్చాయయాసౌన్యాదస్తానౌపగతయమునాసంగమేవాభిరామా
 ౫౬ అసీనానాంసురభితశీలం నాభిగంధైమృగాణాం శస్తావన పభ

జాహ్నవిం - ౧ చ్చుగచ్చ - వ్యా - పద్యభేదః - యాజ్ఞాహ్నవి - గౌ
 ర్యావ క్త్రయాభు కుటిరచనా సాపత్న్యోహత్ భూ పుంగకరణ
 తాం - కేనైవిహస్యేవహస్యేవ - భావశ్చాత్మేనానాంహస్యేనా
 త్మేక్షణం - ఇంద్రోమాణిక్యభూతే గ్నాః డేమయపవహస్తా
 యస్యాస్సంజంతులగ్నోర్నిహస్యస్తాసతి - శంభో - కేశగ్రహణ - చకరోత్
 యథాకాచిత్యే ధానాయ కొసపత్న్యముసహమానాతానానాన్యస్య
 స్వవాలభ్యం ప్రకటయంతిభర్తారంసహ శిరోరత్నైవకేశేష్వాకప
 తిదద్వదితిభావః - ఇదంపురాకిలభగీరథ ప్రాక్షణనయాభగవతంగన
 తలాదాపతంతీం గంగాంగంగాధరఃజటాజూటేనజగ్రాహేతికతా
 ముపజీవోక్తం

౫౫ తస్యాః సురగజభవశ్చిదిగ్గజభవ - హ్యేమ్మి - పశ్చార్థంపశ్చిమా
 ధామిత్యథః || వ్యా || పృషోదరాదిత్వాత్సాధుః - తెనలంబిత ఇతపశ్చా
 ధలంబీసక - పశ్చాథలంబీశ్వంజెదచ్చ మ్మిస్థిత్యా పూర్వాధేనజలా
 న్ముఖిత్యథః - కేచిత్పూర్వా ధలంబీతితంతి - అచ్చస్ఫటికవిశదం
 నిదోషస్ఫటికావదాతం - తస్యాః గంగాయాః - అంభఃతోయం - తిర్య
 క్తిరశ్చీనంయథాతథా - పాతుం - త్వంతర్గయేవిచారయేచ్ఛేత్ - సప
 ది - ప్రోతసిప్రవాహే - సుసపకంత్యాసం - క్రొమం త్యాభవతశ్చాయ
 షాప్రతిబింబేన - అసాంగం - అస్థానే ప్రయాగాదన్యత్ర ఉపగతః - ప్రా
 చ్యయమునాసంగమోయయాసాతథాభూతేవ - అభిరామాస్యాత్ ...

౫౬ | అసీనానామితి | అసీనానాముపవిష్టానాం - మృగాణాంస్తూ
 రీమృగాణాం - అన్యథానాభిగంధానుపపత్తేః - నాభిమగంధైః కస్తూ
 రిగంధైః తేషాంతదుద్భవత్వాత్ - అతేవమృగనాభిసంజ్ఞాచ || ౧ || మృ
 గనాభిమృగామదఃకస్తూతీచేత్యమరః - అథవా - నాభయఃకస్తూర్యః

వహచలం ప్రాత్యగౌరంతుషారైః | వత్సస్యవ్యవ్రేమవినయనేతస్య
శృంగేనివణ్ణ్యో భాంశుభ్రత్రినయవృషోదాశపంకోపమేయాం
౫౭ | తంచెద్వాయాసరతిసరశస్సంధసంఘట్టజన్తాబా ధేతోల్కాత్
పిశోవహరీవాలభారోదవాగ్నిః | అహాస్యే నంశమయితుమలంవారి
ధాగాసహస్సై రిరాపన్నై రిప్రశమనఫలాస్సంపదోహవ్య త్తమానాం

ని || సాక్షం ప్రథా నేక స్త్రాగ్యాం మదేచక్వ చిదిమృతత్వతివిశ్వః-తాసాం
గంధైః మురభితాస్సరభీకృ తాః శిలాయస్య తం-తస్యాగంగాయాప
వ-ప్రభవత్యన్తాదితి ప్రభవఃకారణంతం-తుషారైః హిమైః గౌరంసితం
ని | అవదాతస్సతోగౌరత్వత్యగురః-అచం. ప్రాప్య - పినియతేత నేనేతి
పనయనం. చా|| కరణేయ్యత్-అథ్వ శ్రమస్యవినయవేలపమోదవే-త
స్యహిమా ద్రై-శృంగే-నివణ్ణస్సక్-శుభ్రో యః త్రినయనస్య త్ర్యం
బకస్యవృషోవృషభః || ని || సుకృతేవృషభేవృషత్వమరః-తే మోఘా
తేనావదారితేపం కెనసహజ పమేయాంఠి పమాతుంయోగ్యాం -
శోభాం-వత్ససివో ధాసి-వ్యా-వహతేల్కాత్-త్రినయనేత్యత్ర|| సూ||
పూర్వపదాత్సజ్ఞాయామగతి తిణత్వంసభవతి || సూ|| క్షుభాదిసు
చేతినిషేధాత్ - తస్యాఃప్రభవమిత్యా దినాహిమాద్రామేఘస్యత్రై
వాహికగృహవిహిరోద్భవ్యతే... ..

౫౮ | తమితి || వాయావనవాతే-సరతివాతిసతి- సరళానాం దే
వదారుపిశేషాణాంస్కంధాఃప్రనేశవిశేషాః || ని | అ(స్త్రీ)ప్రకాండః
స్కంధస్య స్తన్నాలాచ్ఛా జావధేస్తరొరిత్యమరః - తేసాంసంఘట్ట
నెనసంఘ మేణజన్తయస్య సఃతతోక్తఃజన్తాత్తరపదత్వాత్వస్య
ధిశరణోపిపహుప్రీహిస్సాధురిత్యుక్తం -ఉల్కా-విఃస్ఫుంఙైఃతుపితాః
నివక్తాఃచహరీణాంవాలభారాఃకేశసమూహఃయేనసః - అతోదవ
త్వత్వగ్నిఃదవాగ్నిఃవనవహ్నిః || ని||వ నెచవనవహ్నా చదవోదావత్వతి
శాశ్వతః - తంహిమాద్రం-బాధేతచేత్పీడయేద్యది - పనందవాగ్నిం
వారిధారాణాంసహస్రైః - అలమత్యం తంశమయితుమహాసి -
యుక్తంచైతదిత్యాహ - తథాహి - ఉత్తమానాంమహతాం-సంపదః
సమ్మద్యయః - ఆపన్నానామాతానాంఅతిప్రశమన మాపన్నివార

౫౮ | తత్రస్య క్షుద్ధృషదిచరణన్యాసమధేందుమా లేశ్వశ్చత్తిజ్ఞేషు ప
 చితబలింభక్తినమఃపరీయా. | యస్మిన్ దృష్టైకరణవిగమామాధ్వకము
 ధూతపాపాఃకల్పిష్యంతేస్థిరగణపనప్రాప్తయేశద్వధానాః||... ..
 ౫౯ | యోసంరంభోత్పతనరభసాస్సంస్వంగభంగాయతస్మిన్మృతాధ్వా

ణమేవఫలం ప్రయోజనం యాసాంతాస్తస్మిన్కౌహి - ఆతోహిమాచ
 లస్యదావానలస్త్యయాశమయితవ్యఇతిభావః... ..

౫౮ | తత్రేతి || తత్రహిమాద్రో-దృషదికస్యాంచిచ్ఛిలాయాం-ప్య
 క్షంప్రకటితం-శశ్వత్-సదా- సిద్ధి ర్థో గభిః|| ని|| సిద్ధినిః-ష్వత్తియోగ

యోరితివిశ్వః-ఉపదితబలింపిరచితభూజాం||ని||బలిఃపూజోపహారయో
 రితియాదవః - అధశ్చాసావిందుశ్చఅధేందుఃఖండేందుః||ని | అ
 ధఃఖండేసమాంశేధమితివిశ్వః - సఃమాలోయస్య తస్యా ధేం
 మమా లేశ్వరస్య చరణన్యాసంపాదన్యాసంభక్తిపూజ్యేష్వసు
 రాగఃతయాన మోభక్తినమస్సకాపరీయాః ప్రపక్షిణంకురువ్యా -
 పరిపూర్వాధిన్ ధాతోలిఃజ్ - యస్మిన్ పాదన్యాసే-దృష్టైసత-ఉ
 ధూతపాపాఃనిరస్తసమస్తకల్పిషాస్సంతఃశ్రద్ధధానాఃవిశ్వ సంతః
 పురుషాఃశ్రద్ధావిశ్వాసః - ఆస్తిక్యబుద్ధిరితియావత్|వా||శ్రదంతరోను
 పసగఃవదప్రతివః క్షేపేతి-కరణస్యైత్రస్యవిగమామాధ్వకం
 దేహత్యా గాత్పరమిత్యధః||ని||కరణంసాదకతమయేత్రగాత్రేది
 యేష్వపీత్యమరః - స్థిరంశాశ్వతంగణాఃప్రమదాః|| ని|| గణాఃప్రమథ
 సంఖ్యా ఘా ఇతివైజయంతీ - తేమాపదంస్థానంతస్య ప్రాప్తయే-క
 ల్పిష్యంతే-ప్రాప్తంశ్చక్ష్యంతీత్యధః-వ్యా - క్షప్రేషర్యాప్తివచనత్వే
 సతస్యాలమథత్వాత్తవ్యోగ||సూ||నమఃస్వస్తీశ్యాదినాచతుర్తి- అల
 మితిపర్యాప్త్యధః గ్రహణమితి- బాప్యకారః||శ్లో|| అవ్యక్తంవ్యంజ
 యామాస శివశ్చైవచరణద్వయం | హిమా ద్రోశంభవాదీనాంసిద్ధ
 యోసంవకమణాం - దృష్టౌప్రశ్రీచరణంసమ్యక్సా ధకస్థిరయోత్తమం
 ఇచ్ఛాధీనశరీరోహివిచరేచ్ఛజగత్త్రయం- ఇతిశంభురహస్యే

౫౯ | యఇతి||తస్మిన్కౌహిమాద్రో-సంరంభస్సంభ్రమఃకోపోవా||ని||సం
 భ్రంభస్సంభ్రమేహోపశ్చ తిశబ్దాణావే-తేనగజఇతిభాగ్రంత్యాఉత్పతతే

సంసపదిశరభాలంఘయేయుభావంతం । తానుర్వి తాస్తుములకర
తావృష్టిపాతావకీర్ణాకావానస్యఃపరిభవపదంనిష్పలారంభయత్నాః
౬౦ । శబ్దాయంతేనుభురమనితైఃకీచకాఃపూర్వ మాణాస్సంసక్తాభి

ఉద్భవనైరభసావేగోయేషాంతేతథోక్తాః ॥ నిరభసావేగహామయూరి
తినిశ్చిః యేశరభాఃప్రాచదాః-మృగవిశేషాః ॥ నిశరభశ్శిలభేచాస్తాప
దేస్తోత్తావృగాంతరగతివిశ్వః-ముక్తశ్యక్తః అధ్వాశలభోః తన
మాగఃయేవతం-భవంతం-సపది-స్వాంగభంగాయ-లంఘయేయుః
త్వా ॥ సంభావనాఃకాలిక్-భవతోలికూరవతిత్వా త్వాస్వాంగభం
గాతిరిక్తభంగంనాస్తితేషాంలంఘనస్యేత్యక్షణః-తాశరభాఃతుము
లాస్సంకులాఃకరకావహాపలాస్తాసాంవృష్టిఃతస్యాఃపాతేనఅవకీ
ర్ణాః-అవక్షిప్తాః-కుర్విథాఃకురుష్వ ॥ వ్యావిధ్యథేలిక్-తుద్రో
శ్శుశిక్షిపావిపక్షస్సకృః-ప్రతిక్షేప్తవృత్తిభావః-తథాహి-అరభ్యం
తథాత్వారంభాఃకర్తృణితేషుయత్నఃఉద్భోగఃసవిష్కలాయేషాంతేత
థోక్తాః-విఫలకర్తృపత్రమాత్యక్షణః-అతః-కేవానరాః-పరిభవపదం
తిసా-దాస్సంసస్య సభవంతి-భవంత్యేవేత్యక్షణః-యత్త్వత్ర
నివహాపలస్తుకరకగతియాదవవచనాశ్చ-రకశబ్దస్య నియతపులింగ
తాభిప్రాయోకరకాణామావృష్టిగితీకేషాంచిద్వ్యాఖ్యానం-తదన్వే
నానుమన్యంతేవహాపలస్తుకరకేశ్యమరవ్యాఖ్యానే-తత్రభవతా
క్షీరస్వామినాకమండరాచకరకగతినినాభేపూస్యపవత్యుతీతివద
తాడభయలింగతాచ్రకాశనాన్యాదవస్యకుపులింగతావిధానేతా
న్న్య-నకు(స్త్రీ)లింగతానిషేషః-సతద్విరోధోపి ॥ నికరకస్తుకరంకే
స్యాదాహోశేచకమండరా-పక్షిభేదేకరేచ(స్త్రీ)కరకాచఘనోపలగ్ని
తిపిశ్యప్రకాశవచనేతూభయలింగతావ్యక్తేవెతినకుత్రాపినిరోధవా
తా-అతపవనుద్రోపి ॥ నివహాపలస్తుకరకాకరకోపిచదృశ్యతగతి....
౬౦ । శబ్దాయంతగతి ॥ హేసేఘ-అనితైఃవాయువిఃపూర్వమాణా
త్వాయమానాఃకీచకాఃవేణువిశేషాః ॥ నివేణవఃకీచకాస్తేస్యర్యేస్య
సంత్యనిలోద్ధతాగత్యమరః-మధురం శ్రుతిసుఖంయథాతథాశబ్దాయం
భేశబ్దంకుర్వంతిస్ససంతీత్యక్షణః ॥ సూ ॥ శబ్దవైరకలహాభ్యేత్యాదినాకృ

స్త్రీపురవిజయోగీయలేకన్నరీభిః । నిహ్నాదస్తేమరజభవచేత్రందతే
మంభ్యనిస్సాన్యత్సంగీతాభాననుపశుపతే స్త్రీత్రాభావీసమగ్రః... ..
౬౦॥ప్రాతేయాద్రేధుపతటమతిక్రమ్యతాం స్త్రాన్విశేషాహంసద్వా
వంభ్యనుపతియశోవత్సయతౌగ్రంచరంభృం । తేమోదీదీందిశమనుస

జ్ఞుశ్చయఃఅనేనవంశవాద్య సంపత్తిరుక్తా-సంసక్తాభిఃభక్తాభిః-వం
శవాద్యానుషక్తాభిర్వా సంరక్తాభిరితిపారేరక్తకఃశ్చిభిరిత్యక్షఃకిం
న్నరీభిఃకిన్నరస్త్రీభిః - త్రయాణాంపురాణాంసమాహరస్తిపురం
సూ॥తద్ధితాధేత్యా దినాసమాహర-సమాసః-పాత్రాదిత్వాన్నపుం
సకత్వం-తస్యవిజయ-గీయతే-కందరేషు-రీషు॥నిదర్శితుకందరోవా
స్త్రీ త్యమరః - తేతవ-నిహ్నాదఃగంభీరఘ్ననిః-మురజేవాద్యభేదేభ్య
నిరివేత్త్యక్షఃస్యాచ్ఛ్లేత్-తహి-త త్రచరణసమీపేపశుపతే-త్యస
న్నిహితస్యశివస్యస్త్ర్యత ఇతిశేషః-సంగీతంతౌర్యత్రికం॥శ్లో॥సమ్యగ్గీ
తేతుసంగీతంన్యాయారంభే ప్రసిద్ధకేతౌర్యాణాంత్రితయేచాపీతశబ్దా
ణావే - తదేవాభఃసంగీతాభః-సంగీతవస్తు॥౬౧॥భోభధేయరే
వస్తుప్రయోజనసివృత్తిష్టిత్యమరః-సమగ్రఃసంపూర్ణః-భావిననుభా
విష్యతిభులు॥వ్యా॥భవిష్యతిగమ్యాదయభిభవిష్యదభేణినిః.
౬౦॥ప్రాతేయాద్రేతి॥ప్రాతేయా ద్రేహిమాద్రేః-ఉపతటంతటసమీ
పే॥సూ॥అవ్యయంవిభక్తిత్యా దినాసమీపాధేవ్యయిభావఃతా
స్తా॥వ్యా॥వీచాన్యూంద్విరుక్తిఃవిశేషాద్రష్టవ్యాతా॥ని॥విశే
షోవయవేవ్యక్తద్రష్టవ్యోస్తమవస్తుసీతశబ్దాణావే-అతిక్రమ్యఅదరే
ణదశానమతీత్యేత్యర్థః-గచ్ఛేత్పనాగతేనసంబంధః-హంసానాంద్వా
రంహంసద్వారం-మానసప్రస్థాయమోహంసాఃక్రాంచరంభేణసం
చరంతీత్యాగమః-భృగుపతేజామదగ్న్యస్యయశోవత్సయశఃప్ర
వృత్తికారణమిత్యర్థః-యత్క్రాంచస్యాద్రేరంధ్రంక్రాంచరంధ్రమ
స్త్రీ-తేనక్రాంచవిలేనబలేదైత్యస్య-నియమనేబంధవేఅభ్యుద్యత
స్యప్రవృత్తస్య-విష్టోవ్యాకాపకస్యభగవతస్త్రీవిక్రమస్య - శ్యా
మఃకృష్ణవణః-పాదభవ-తిర్యగాయామేనవిప్రవేశాథంతిరశ్మి

రేస్త్య గాయామశోభిశ్చానః పాదోబలినియమనాభ్యుద్యత స్వేవవిష్టోః
 ౬౨ | గత్వా దోధ్వం దశముః బుజో చ్ఛ్వాప్వసిత ప్రస్థసంధేః కైలాస
 స్థ్యతిదశవనితాదర్పణస్యాతిశిస్యాః శృంగో చ్ఛ్వాప్యైః కుముదవిశ దై
 ర్యో వితత్వస్థితః ఖరరాశీభూతః ప్రతిదిసమివ త్ర్యంబక స్యాట్టహాసః...
 ౬౩ | ఉన్నత్యామిత్యయితటగ తేస్మి గ్ధభిన్నాంజనాభే సద్యః కృత్తద్విర

సదై క్ష్యేణ శోభత ఇతి తిర్య గాయామశోభిసః || వ్యా || తాన్విల్వే శి
 నిః ఉచితః దిశం-అనుసరేః అభిగచ్ఛ -పురాకిలభగవతో దేవాధ్యజ్ఞా
 షేః కనుకుపనిషదమధీయ తాభ్య గునంధ నేన సుంద స్పర్థయా క్రౌం
 చః కిరణమతినిశితవిశిఖముఖేన హేలయామృత్ప్రిండు భేదంభిత్వా తతపవ
 క్రౌంచక్షోభాదేవ సద్యస్స ముజ్జ్యంభితేయశః క్షీర వారిధౌ నిఖిలమపిజ
 గజ్జాలమాత్రా లీతమితి కథా మ్రూయతే
 ౬౨ | గత్వేతి క్రౌంచ బిలనిగమానంతరమూర్ధ్వం చ గత్వా దశముఖ
 స్వరావణస్య భుజై రుచ్ఛ్వాప్వసితావిశ్లేషితాః ప్రస్థానాంసానూనాం
 సంకమోయస్యతస్య-ఎతేన నయనకౌతుక సద్భావ ఉక్తః-త్రిదశపరి
 మాణ మేషామితి త్రిదశాః || వ్యా || సంఖ్యయేత్యాదినా బహువ్రీహిః || సూ ||
 బహు వ్రీహౌ సంఖ్యే యేత్యాదినా సమాసాంతోబజితి క్షీరస్వా మీ
 త్రిదశానాం దేవానాం వనితాస్తాసాందర్పణస్య-స్ఫుటికత్వా ద్రాజత
 చ్ఛాద్విధాపిచింబ గ్రాహిత్యే నేవముక్తం- కైలాసస్యా దైః-అతిథిః
 స్వాః-యః కైలాసః-కుముదవద్వ శదైనిః కమలైః-శృంగానాము
 చ్ఛ్వాప్యైరుంన్నతిభిః-ఖమా కాశం-వితత్య వ్యాప్య-ప్రతిదిసంది నేది నే
 రాశీభూతః త్ర్యంబకస్య త్రిలోచనస్య-అట్టహాసః అతిహాస ఇవ స్థితః || ని
 అట్టావతిశయతామావితీయావవః-భావశ్యా ధ్వాసత్వే మోత్ప్రేక్ష
 ణం- హాసాదీనాంతర భావశ్యంకవిసమయసిధం
 ౬౩ | ఉత్పత్యా మితీస్మి గ్ధం మస్మ ఇంభిన్నం మదిశం చయదంజనంక
 జ్వలంతస్యా భేవా భాయస్య తస్మిన్-శ్వయితటగ తేసానుగ తే సతి-స
 ద్యః కృత్తస్యద్వి రదరదనస్య గజదంతస్య ఛేదవక్త్రోరస్య శుభ్రస్య-త
 స్యా దైః కైలాసస్య-మంచకశ్యామలైః || కాలశ్యామల మేచ కౌశ్యమ

జరదనచ్చేదగౌరవస్యకస్య । శోభామద్రైస్తిమితనయనప్రేక్షణీయాం
భవిత్రీమంసస్యస్తేసతిహలభృతామచకేవాససీవ ॥౬౪॥ హిత్యాతస్యై
స్ఫృజగవలయంశంభునాదత్రహస్తాక్రీడాశైలయదివవిహరెత్సాదచా
ణగౌరీ । భంగీభక్త్యావిరచితవపుస్తంభితాంతజలౌఘస్సోపానత్వం
కురుమణితటారోహణాయాగ్రయాయా ॥౬౫॥ తత్రావశ్యంవలయ
కులిశోదట్టమోద్గీణణతోయం నేష్యంతిత్యాసురయవతయోయంత్ర
ధారాగృహత్వం । తాభ్యోమోక్షస్తవయదిసఖేమమలబ్ధస్యనస్య

రఃవాససివస్త్రై-అంసస్యస్తేసతిహలభృతాబలభద్రస్యైవక్త్రమిత్యా
భ్యాంనిశ్చలాభ్యాంఅనిమిషాభ్యామితియావత్-నయనాభ్యాంప్రేక్ష
ణీయాంశోభాంభవిత్రీభావిసింహత్వశ్యామి-శోభాభవిష్యతితితర
యామీత్యథః - పూనోపమాంకారః.....
౬౪॥ హిత్యైతస్యైక్రీడాశైలేకైలాసే ॥ స్తో ॥ కైలాసఃకనకాద్రిశ్చమం
దరౌగంధమాధనః । క్రీడాథంపర్వతాశ్చంభోశ్చత్వారౌపవ్యరౌవ
యన్మిత్రశంభురహస్యై-శంభునాభుజగవవలయఃకంకణఃశంహిత్యా
గౌర్యాభ్యుత్పాత్త్యక్తా-దత్రహస్తాదత్రహస్తావలంబాసతీ-గౌ
రీ-పాదచారణవిహరత్-పచరేద్యది-తహి-అగ్రయాయాపురోగ
తః-తథా-స్తంభితోఘనీభావంప్రాపతః అంతరబ్జలస్య ఓఘః ప్రవా
హాయస్య సఃతథాభూతస్య కాభంగీనాంపర్వతాంభక్త్యారచన
యాభంగీభక్త్యావిరచితవపుఃకల్పితశరీరస్య-మణీనాంతటమణితట
స్యారోహణాయసోపానత్వంకురుసోపానభావంభజేస్యథః
౬౫॥ తత్రేతితత్రకైలాసే-ఆవశ్యంసర్వధాసురయవతయఃజేవతా
(స్త్రీ) యఃవలయకులిశావికంకణకోటయఃశతకోటివాచినామలిశకజ్జేన
కోటిమాత్రంలత్యతేత్రైర్ద్వట్టనావిప్రహారానైర్దుద్గీణణముత్సృష్ట
తోయంయేనంతం-త్వా-యం త్రేమథారాయం త్రధారాతాసాంగ్య
హత్వంకృత్రిమధారాగృహత్వం-నేష్యంతిప్రావయిష్యంతి-హేసఖై
ఘర్త్యేనిదాఘలబ్ధస్యఘర్తలబ్ధస్యఘర్తలబ్ధత్వంచాస్యదేవభూమిఘన
సర్వదాసర్వర్తుసమాహారాత్ప్రాథమికమేఘత్వాద్వా-యతత్త్వ

క్రీడాలోలాశ్చ ప్రణవగుష్టగజజితై భాయయస్తాః ॥ ౬౬ ॥ హే
మాంభోజప్రసన్నలిలమానసస్యాదధానఃకువణకామంకుణముఖ
పటప్రీతిమైరావణస్య | ధున్వన్మల్వ ద్రుహకీసలతూన్యంశుకారిస్య
వాతై నానాచేష్టజలదలలితై నివిశే స్తంసగేంద్రం.....

౬౭ | తస్యేన్యంగై ప్రణయినభవస్య స్తగంగాదుకూలాంనత్వందృష్ట్వా

మాషాథస్యచ్రథమదివ సే మేఘుండదేశేతి-తవతాభ్య స్సు రయూపతి
భ్యః-మోక్షోనస్యాద్యది-తదా- క్రీడాలోలాః క్రీడాసక్తాః-ప్రమత్తాభి
త్య భాఃతాస్సు గయువతః- శ్రవణపరుష్టైకణకటుభిః-గర్జితైఃకర
ణైః-భాయయోత్రాసయోః॥ వ్యా॥ అ త్ర హేతుభయాభావాన్నాత్మనే
పదం- నాపిపుగాగమః

౬౬ | హేమేతి | హేజలదమేఘ-హేమాంభోజానాం ప్రసవోజ
న్వయస్త్రితత ప్రసవిజనకం - వ్యా - జిదృష్ట్యేత్యా దినాభిప్రత్య
యః - మానసస్య సరసఃసలిలముదకం - ఆదధానఃపిబన్విత్యభాః-త
థావరావణస్యేంద్రగజస్య - తస్యకామచారిత్వాత్-శివసేవాధాం
త్తంద్రాగమనాద్వా సమాగతస్య తిభావః - తుణే మానసజలాదాన
కాలేముఖపటేనియాప్రీతస్తాం - కువణక - తథా - కల్పద్రుమాణాంకి
సలయానిపలవభూతాన్యంశుకానిసూక్ష్మవస్త్రాణి || ని | అంశుకంవ
స్త్రుమాత్రేస్యా త్ప రిధా సో తరీయయోః-సూక్ష్మవస్త్రే గ్రాతుదీప్తా
వితిశబ్దాణవ-స్య వాతైఃమేఘవాతైఃఘన్వ - ఇత్థంనానాబహువి
ధాశ్చేష్టాతోయపానాదయోయేషుతైః - లలితైఃక్రీడితైః॥ని॥నాభా
వభేదేస్తీన్యత్యేలలితం త్రిషుసుందరే - అస్త్రైయాంప్రమ హే
క్రీడితేజాతపల్లవఇతిశబ్దాణవే - తంసగేంద్రంకైలాసం - కామంయ
థేచ్ఛం-నివిశేఃఉపభుక్త్వ - నివేశోభృతిభోగయోర్యోచరః-య
థేచ్ఛా విహరోమిత్రగృహేషుమైత్ర్యాఫలం-సహజమిత్రంచతేకై
లాసః॥ శ్లో || మేఘపర్వతయోరబ్జిచంద్రయోర్బహుసూర్యయోః - శిఖిజీ
మాతయోద్భ్రష్టిరమ్యయోఃమిత్రతాస్వయమితిదశకాదితిభావః
౬౭|తస్యేతి | ప్రణయినఃప్రియతమస్య వ-తస్యకైలాసస్యఉ
న్యంగేడిభ్యభాగైరొచ॥ని॥ ఉత్సంగోముక్తసంయోగేనశ్శిన్యా

సపునరలకాంజ్ఞాస్య సేకామచారిణః । యావత్కాలేవహతిసలిలోద్ధార
ముచైచ్చవిమానాముక్తజాలగ్రథితమలకంకామిసీవాభ్రబృందం....

ఇతిశ్రీకాళిదాసస్యకృతామేఘసందేశేమహాకావ్యే పూర్వ
మేఘస్సమాప్తః.

ధ్వజతలేచైత్యుత్పలమాలాయాం-దుకూలంశుభ్ర వస్త్రంగం గాదు
కూలమివగంగాదుకూలం॥వ్యా॥ ఉపమితసమాసః - స్పృశ్యంగం గా
దుకూలంయస్యాస్త్రాం ॥ ని ॥ దుకూలఃసూక్ష్మవస్త్రేస్యాదుశ్చరీయేసి
తాంశుకఇతితద్భాణవే-కామిన్యాంశు - స్పృశ్యంగం గవమచూలంయ
స్యాస్త్రాం-తథోక్తాం - అలకాంకజేరసగరిం-దృష్ట్వా - కామిసీమివేతిశే
షః-హేకామచారిణ-త్సంపునఃత్వంతు-నజాస్య సకృతిన-నావగమిష్య
వీతిన-కి.తుజ్ఞాస్య సుపవేత్యుభః - కామచారిణస్తేపూర్వమపిబహు
కృత్వతద్దేశసంభవాదజ్ఞానమసంభావితమేవేతిచిత్త్యయాకణ
నజ్ఞోద్వయప్రయోగః-తదుక్తం-స్త్వతినిశ్చయసిద్ధాభేషుః
ద్వయప్రయోగఇతి - ఉచైచ్చవిమానాఉన్నతసప్రభూమికభవనా
ని॥విమానో(స్త్రీ)దేవయానెసప్రభూమికసద్వసీతయాదవః-మేఘ
సంవాహనస్థానసూచనార్థమిదంవిశేషణంఅన్యత్ర - ఉచైచ్చిగం
భీరావిమానానిష్యోపాచయా - అలకా-వోయుష్మాకం - కాలే-మేఘ
కాలఇత్యుభః - కాలస్య సువమేఘసారాశ్యాద్వఇతిబహువచనం
సలిలముద్గిరతీతిసలిలోద్ధారంసప్రవత్సలిలధారమిశ్యకః- అభ్రబృందం
మేఘకదంబకం- కామిసీస్త్రీ - ముక్తజాలైఃమాక్షికసరైః గ్రథితం
ప్రత్యుత్పం॥ని॥పుంశ్చల్యాంమాక్షికైముక్తైతియాదవః - అలకమివచూ
ణకుంతలానివ-జాతావేకవచనం॥ని ॥ అలకాశ్చుణకుంతలాఇత్య
మరః-వహతిబిభత్తి-అత్రకైలాసస్యానుకూలనాయకత్వమలకాయా
శ్చస్సాధీనపతికాఖ్యనాయకాత్వంచద్వన్యతేతదుక్తం॥శ్లో॥పకాయత్తే
నుకూలఃస్వాదితి॥శ్లో॥ ప్రియోపలాలితానిత్యంస్వాధీనపతికామతేతి
లక్షయంతి - ఉదాహరంతిచ-లాలయన్నలకాప్రాంతాన్సచయన్ - ప
త్రమంజరీః-పనాంవిమోదయన్కాం - తాంఛాయావదనువతఃతఇతి...
ఇతిశ్రీమహాపాధ్యా యకోలచలన్లినాథసూరివిరచితాయాం మేఘ
సందేశేవ్యాఖ్యానాం సంజీవనీసమ్యాఖ్యానాం పూర్వమేఘస్సమాప్తః.

అహస్తేలీలాకమలమలకేబాలకుందానువిద్ధంసీతాలోధ్రప్రసవరజసా
పాండుతామాననే శ్రీః । చూడాపాశేనవకురవకంచారుకణేశీగీషం
సీమంతేవత్పదుచగమజంయత్రసీపం వధూనాం ॥ ౩ ॥ యత్రోన్నతభ్రమ

అసంప్రతిసర్వదాతస్యాంసర్వర్తుసంపత్తిమాహ-హస్తాంతి-యత్ర
అలకాయాం-వధూనాం (స్త్రీ) శాంహస్తే-లీలాకణంకమలంలీలాకమలం
శరల్లింగమేతత్-యతడిక్తం॥శ్లో॥శరత్పంకజలక్షణేతి-అలకేసుంతలే
జాతావేకవచనం-బాలకుందైఃప్రత్యగ్రమాఘ్యకుసుమైఃఅనువిద్ధం
సువేధఃగ్రథనమితియావత్॥వ్యాసపుంసకేభావేక్తః-హేమంతకార్య
మేతత్-యద్యపికుందానాంశైశిరత్సమవృష్టి-మాఘ్యంకుందమిత్యభి
ధానాత్-తథాపిహేమంతేప్రాదుర్భావశ్చైశిరేప్రాథమ్యమిత్యవస్థా
భేదేనహేమంతకార్యత్వమిత్యాశయేనబాలచంద్రిశేషణం-అలకమితి
ప్రథమాంతపారేసప్తమీప్రక్రమభంగస్సాన్యత్-నాథస్తు-నియతపు
ల్లింగతాహనిశ్చేతిదోషాంతరమాహ-తదసత్॥శ్లో॥స్వభావవక్రాణ్య
లకానితాసామితి॥శ్లో॥నిగూనాన్యలకానితాడితమరఃకృత్సోదరఃఖం
డితఃఇత్యాదిషుప్రయోగేషునపుంసకలింగతాదశనాదితి-ఆననముఖే
లోధ్రప్రసవానాంలోధ్రపుష్పాణాంశైశిరాశాంరజసాపరాగే॥ని॥
స్యాదుత్పాదేపలేపుష్పేప్రసవోగర్భమోచనఇత్యమరః-పాండుతాం
పిశంగత్వం-సీతాప్రాపితా-శ్రీఃశోభాచూడాపాశేకేశపాశే-నవకుర
వకం॥ని॥తత్రశోణేకురవకస్తత్రపీతేకురంటకఇత్యమరః-వాసంతఃపు
ష్పవిశేషఃకణేచారుపేశలంశిరీషంగైశ్మఃపుష్పవిశేషఃసీమంతేమ
స్తకకేశవీధ్యాం॥ని॥సీమంతము(స్త్రీ)యాంమస్తకేశవీధ్యాముదాహృత
మితిశబ్దాణావే-తవోపగమఃత్వదుచగమః-ఘనాగమకాలఇత్యథాః
తత్రజాతంత్వదుచగమజం-వాషేకలింగముక్తంసీపంకదుచకుసుమం
చ-సర్వత్రాప్యస్తీతిశేషః॥వ్యా॥అస్తిభవతిచరఃప్రథమపురుషఃఅప్ర
యుజ్యమామోష్యస్తీతీన్యాయాత్ఇత్థంకమలకుందాదితత్తత్కార్యస
మాహారాభిధానాత్అర్థాత్సర్వర్తుసమాహారసిద్ధి-కారణంవినాకా
ర్యాభావాదితిభావః

౩॥యత్రేతి॥యత్రాలకాయాం-పాదపావృత్తయోఃనిత్యపుష్పాశి

రముఖగాః పాద పానిశ్యపుష్పా హంసశ్రేణీరచితరశనానిత్యవద్దానలి
 న్యః కేకోశ గ్రంథాభవనశీఖిమోనిత్య భాస్వత గ్రలాపానిశ్య జ్యో
 త్సాంఘి ప్రతిహతతమోవృత్తిరమ్యాః ప్రదోహః ||
 ౪ | ఆనందోన్మేదసయనసలిలంయత్రినా నైవ్యనిమిత్తైః నాన్యనాపఃకు
 సుసుశరజాదిప్రసంయోగనాథ్యాత్ | నాశ్యన్యస్తాన్మగ్రణయకలహ
 ద్విప్రయోగోపపత్తిప్రత్యేగానాంనచఖలువయోయావనాదన్యదస్త్రే
 ౫ | యన్యాంయత్రాస్తి తమణిమయా న్యేత్యహమ్యన్ధలానిజ్యోతిశ్శాన్తి

యేషాం తేనిత్య పుష్పాః - సతుఋతునియమాదిత్యర్థః - అతఏవన్మత్తై
 భ్రమరైః ముఖరాశ్చ ద్దాయమానాః - సలిన్యః పద్మిన్యః - నిత్యంచద్దా
 నియానాంతానిత్య పద్మాః - సతు హేమంతాదివజ్రమితి భావః - అత
 ఏవహంస శ్రేణీభిః రచితరశనాః కల్పితమేఖలాః - నిత్యంచంసచరివే
 స్త్రీతాదృత్యర్థః - భవనశీఖిః క్రీడామయూరాః - నిత్యంచాస్వంతఃక
 లావాః బహుశీయేషాః తేతథోక్తాః సతువర్షాన్వై వెతిభావః అత
 ఏవకేకాభిరుత్తగ్రంథాః ఉద్గ్రీవాః - ప్రదోహః రాత్రయః - నిత్యంచ్యో
 త్సాంఘి - చంద్రికాయేషాం తేనిత్యజ్యోత్సాంఘి - సతుశుక్లపక్షపవ - ప్రతి
 హతాతమసాంవృత్తివ్యాకప్తిర్యేషాంతేతేచతరమ్యాశ్చతథోక్తాః -
 నయనసుభగాభివ్యర్థః

౪ | ఆనందేతి || యత్రాలకాయాంవిత్తేశానాంయత్రాణాం || నివి
 త్రేశ్వరః కుబేరేన్యాన్మగ్రభాధనికయక్షయోరితివిశ్వః - ఆనందోశమా
 నందజన్య మేవనయనసలిలం - అనైవ్యనిమిత్తైః శోకాదిభిర్నాన్తి-ఇ
 ష్యసంయోగేనప్రియజనసమాగమేన-సాధ్యాన్నివర్తనీయాత్ - నన్య
 ప్రశంకార్యాదిత్యర్థః - కుసుసుశరజాన్మగ్రజనాన్యనాపాత్ - అన్యస్తా
 పోనాన్తి - ప్రణయకలహోదన్యస్తాన్మగ్రణాదికాగణాత్ - విప్రయోగో
 పపత్తిప్రహప్రాప్తిరపి - నాస్త్రీకేచ-యావనాదన్యద్వయోవాధ
 కంచ-నాస్త్రీఖలుపశచ్చోభకన్యయంప్రక్షీప్తమపివ్యాఖ్యాతం

౫ | యన్యామితి || యన్యాంయత్రాః ఉత్తమస్త్రీసహాయాః లలి
 తాంగనాసహచర్యాస్సంతః - సితమణిమయానిస్పృహకమణిమయాని

యాకుసుమరవితాన్యత్రమస్త్రీసహాయాః | అనేవంతేమధురతిఫలంక
ల్పవృక్షప్రసూతంతద్గంభీరస్వనిమృశనకైఃపుష్కరేష్వాహతేషు...
౬ || మందాకిన్యాఃపయసిశశరైఃస్సవ్యమానామరుద్ధిర్మందారాణామనుత
టగుహంఛాయయావారితోష్ణాః | అన్నేష్టవైష్టికనకసకతాముష్టినిత్యే

చంద్రకాంతమణిమయాసివాలతపవజ్యతమా తారకాణాః ఛాయాః
ప్రతీబింభాన్యేవకుసుమానిత్రైరవితానిచరిష్కృతాని || ని || జ్యోతిస్తా
రాగ్నిభాజ్వాలాదృక్ప్రతాథాధ్వతాత్మస్వితవైజయంతీ - పతినవా
నభూమేరన్లూనశోభత్వముక్తంహర్తృవృద్ధలాన్యైశ్చప్రాప్యతపగం
భీరధ్వనిరవధ్వనిర్యేషాంతేషున్నద్గంభీరధ్వనిమృశుషు - రేషు వాద్య
భాండసుఖేషు || ని || పుష్కరంకంహంతాగ్రేవాద్యభాండముఖైఃపతేన్యై
మ్మిషద్యైఃఫలభేదైఃకౌశలధవిశేషయారిత్యమరః - శనకైఃసుందరాహ
తేషుతాడితేషుసత్సు - పతంచవాద్యంనృతగీతయోరభ్యుపలక్షణం -
కల్పవృక్షప్రసూతంమందారవృక్షోద్భవం - కల్పవృక్షస్యకాంక్షితా
థాప్రదత్వాత్ - మధ్వపితప్రసూతమిశ్యథా - రతిస్సరతమేవఫ
లంయస్యతత్ రతిఫలంపౌష్పత్వాద్రతిఫలాభ్యుంమఘమద్యమానేవం
తే - ఆదృత్యపిబంతిత్యర్థః || స్తో || తాళక్షీరసితామృతామలగుహోన్మత్తాస్థి
కాలాహ్వయా - దావిచంద్రద్రుమమోరటాక్షకదళీగుల్లప్రసూనై
ర్యుతం - ఇత్థంచెన్నధుపుష్పభంగ్యుపదిశంపుష్పద్రుమూలామృతకా
ధేనస్త్రరదీపనంరతిఫలాభ్యుంస్వామశీతంమద్భితిమదిరాణావే....

౬ || మందాకిన్యాశ్రితి || యత్రాలకాయానుపద్యమానః - మరోయే
షాంతేలమరాఃత్రైరమరైఃప్రాధికతాః - కాంక్షితాః - అలిసందర్శ్య
త్యర్థః | కన్యాయక్షుకుమార్యః | ని || కన్యాకుమారికానార్యోరితివిశ్వా
శీశరైఃశీతైఃమందాకిన్యాః గంగాయాఃపయసిమరుద్భిఃమారుతైఃస్స
వ్యమానావీజ్యమానాస్సత్యతథాఅనుతటంతేషురోహంతీత్యను
తటగుహః - క్షిప్ - తేనాం || సూ || ఉపపదమతిజితసమాసః - తేషాంమం
దారాణాంఛాయయాని నాతపేనవారితోష్ణానివారితతాపాస్సత్యః
కనకస్యసికతాసుముష్టిభిఃనిత్యేపేణన్యాసేనగూఢైఃసంవృత్తైః - అథ
వా - శనకసికతానాంముష్టిమనిత్యేపేణగూఢైఃచితపవలన్నేష్టవైష్టి

పగూడై స్సంక్రీడు తేమణిఃరమరప్రాథి తాయత్రకన్యాః

౭. నీవీబంధోచ్చస్వసితేనధిలంయత్రబింబాధరాణాంతోమంరాగాదని
భృతకరేష్వాక్షిపత్సప్రియేషు. అర్చిస్తు గానభిముఖమపిప్రాప్యరత్న
ప్రదీపాః. హ్రీమూఢానాంభవతీపలప్రేరణాచూడామృష్టిః.....
౮. యత్ర స్త్రీణాం ప్రియతమభుజోచ్చస్వసితాలింగితానామంగగ్లానిం
సురతజన్మతంతజాలావలంబాః || త్వత్సంరోధాపగమవిశదైఃచం

మృగైశ్వమణిభిఃరత్నైఃసంక్రీడు తేగూఢమణిసంజ్ఞయాదైశికక్రీ
డయాసమ్యక్రీడః తత్త్యక్తః || సూ. | క్రీడోనుసంపరిభృత్యేత్యాత్మ
వేషదః || శ్లో || రత్నాదిభివాణుకావోగుప్తిరక్షవ్యకమణిః || జాలి
కాభిఃకృతాక్రీడానామ్నాగూఢమణిఃస్త్వృణా-రాస క్రీడాగూఢమణి
గుణైశ్చకేళిస్తులాయనం - పిండకందుకదండాదైఃస్త్వృతాదైశికకే
ళయకతికబ్ధాణవే.

౭. నీవీతి || యత్రానిభృతకరేషుచపలహస్సైమనీవీస్సంసమోద్యో
గభయాయత్రంపమానకరేష్విత్త్యక్తః - ప్రియేషునివీవస్త్రుగంధిః || ని || నీవీ
శుచిపశేగంభౌ (స్త్రీ) ణాంజఘనవాససీతివిశ్వః - నీవీలిబంధఃనీవీబంధః ||
చూతవృక్షవదపానరుక్త్యంతస్యోచ్చస్వసితేనత్వటనెనశిధిలంయో
మందుకూలంరాగాదనురాగాదాక్షిపత్సు హరత్సుసత్సు | హ్రీమూ
ఢానాంబజావిధురాణాం - బింబంబింబికాఫలం || ని || బింబికాయాఃఫల
బింబఃప్రసవీంబెచమండలకతివిశ్వః - తద్వదధరోయాసాంతాసాంబి
బాధరాణాం (స్త్రీ) విశేషాణాం || ని || విశేషాఃకామినీకాం తాభీరువి
బాధరాగనెలకబ్ధాణవే - చూడాస్యకుంకుమాదేముష్టిరచిత్తి
మయూతైః - తుంగా || ని || అవిజ్ఞానాలామయూఖయోగితివిశ్వః
రత్నాన్యే ప్రదీపాఃరత్న ప్రదీపాః అభిముఖంయతాతథాప్రా
ప్యాపిపలప్రేరణాదీపనివాపణాతుమత్వాన్నిష్ఫలాంతేపాభవ
తి. అత్రాంగనానాంరత్నదీపనివాపణప్రవృత్త్యాపకాగ్ధ్యోవ్యజ్యతే.

౮. యత్రేతి || యత్రలలకాయానిశీఢేలధకాత్రే || ని | లధకరా
త్రనిశీకౌద్వావిత్యమరః - త్వత్సంరోధస్య మేఘావరణస్యలపగమ
నవిశదైనిమాలైశ్చండ్రవాదైఃచంద్రరశ్మిభిః || ని || పాదాతత్త్వం

ద్రపాదై నిశీశేభేవ్యాలుంపతిస్ఫుటజలవస్యందినశ్చంద్రకాంతాః |
 ౯ | నైత్రానీతాస్సతతగతినాయద్విమానాగ్రభూమిరాలేఖ్యానాంస్వ
 జలకణికాదోషముత్పాద్యసద్యః | శంకాస్పృష్టాశ్చవజలముచస్తావద్య
 శోజాలమాగైర్ధూమోద్ధారానుకృతీనిపుణార్గుర్గురాలనిచ్ఛతంతి ||

౧౦ | అక్షయ్యాంతభవననిధయః ప్రత్యహంరక్తకంతైరుద్ధాయద్వి

ఘ్నీ తుర్యాంశౌత్తమరః - స్ఫుటజలవస్యందినః ఉబ్బణాంబుకణ
 న్రావిణః - తంతుజాలావలంబాః - వితానలంబినూత్రపుంజాధారాః |
 తద్గుణగుంభితాత్తత్యథః - చంద్రకాంతాశ్చంద్రకాంతమణయః - ప్ర
 యతమానాంభుజైరుచ్ఛాప్తసితానిత్రాంత్యాజలపీకాయవాప్రశిథి
 లితానిల లింగితానియానాంతానాంస్త్రీణాంసురతజనితాంలంగ్లా
 నిలవయవానాంస్తూనతాంవ్యాలుంపతిప్రవనుదంతి... ..

౯ | నైత్రేతి || హేమేఘనైత్రాప్రెగకణ- సతతగతినాయునా
 ని || మాతరిశ్వాసదాగతిరత్యమరః-యద్విమానాగ్రభూమిర్యస్యాఅల
 కాయాపిమానానాంసప్తభూమి కభవనానాం - అగ్రభూమిగుపరిభూ
 మికాఃతాఃప్రాపితాః-త్వామివపశ్యంతియాంస్తేత్వాదృశఃత్వత్సదృ
 శాత్తత్యథః || వ్యాత్యదాదిసుదృశోనాలోచనైకజ్జ్చేతీకజ్జ్ ప్రత్యయ
 జలముచఃమేఘాః - ఆలెఖ్యానాంసచ్చిత్రాణాం || ని || విత్రేలిజతరూపం
 స్యాదాలెఖ్యంతుప్రయత్నతః - నిమిత్తోత్తమచిత్రమితీశబ్దాణావే-
 స్వేషాంజలకణికాభిజ్వలకజైదోషంస్ఫుటనముత్పాద్యసద్యశ్శం
 కాస్పృష్టాశ్చసాపరాధత్వాద్భయోవిప్రాశ్చవ || ని || శంకావితకభ
 యయోరితీశబ్దాణావే - ధూమోద్ధారస్యధూమనిగమస్యఅనుకృ
 త్తావనుకరణేనిపుణాఃకుశలాఃర్గుర్గురాలః విశీణాస్సంతఃజాలమా
 గైర్గవాక్షరంధైగ్రేనిష్పతంతినిస్కామంతి - యథాకేనచిదంతః
 పురసంచారవతాదూతేనగూఢవృత్త్యరహస్యభూమింప్రాపితాఃత
 త్రస్త్రీణాంవ్యభిచారదోషముత్పాద్యసాశంకాఃక్లప్తవేషాంతరాః
 జారాఃకుద్రమాగైర్నిష్కామంతితద్వదితిధ్వనిః - ప్రకృతార్థే
 శంకాస్పృష్టాశ్చవేత్సుత్పైగ్తా.

౧౦ | అక్షయ్యేతి || యత్రాలకాయాంక్షేతుంశక్యాఃక్షయ్యాః
 సూ || క్షయ్యజయ్యాశక్యాభావితనిపాతః - తతోనజ్జ్ సమాసః - భవ

ధానపతియశః కేన్నైర్వృతసాధణం । వైభ్రాజాఖ్యం విబుధవనితా
 వారముఖ్యాసహాయాబద్ధాలాపాబహిరుపవనంకామి నోనివిశంతి
 ౧౧ । గమ్యతగంపాదకపతితైర్వృతమందరపుష్పైఃపరాశ్చేదైః
 కనకవిమలైఃకణాభిభ్రంశిభిశ్చ । ముక్తజ్వాలైః సునపరిసరభిన్నసూ

నానామృతైఃకంఠభావనం ॥ వ్యా । ఆవృత్త్యాభావ సమూహఃఅక్ష
 య్యావంకంభావ నెనికమో యేహంతెసభాక్తాః - యథేచ్ఛా భాగ
 సంభావనాక్షమిదఃవిశేషణం - విబుధవనితాఅపసరసః తావవ వా
 రముఖ్యావేశ్యా విశేషఃతాస్సహమోయేహంతేతథాక్తాః ॥ ౧ ॥ వా
 రస్త్రీగణికావేశ్యా రూపాబీవాధసాజనైఃసత్కృతావారముఖ్యా
 సౌందర్య మరఃబద్ధాలాపాఃసంధానితసల్లాపాస్సంతఃకామినఃకామ
 కాఃఆహవ్యహనిప్రశ్నహంసూ । ఆవృత్త్యావిభక్త్యాదిసావృత్త్యా
 భావః - అనశ్చేతిసమానాంతప్రద-రక్తఃమధురఃకతథ్వినిశ్చేహంతే
 రక్తకంతైఃఅతప వదనపతియశః కుపేరకీర్తిముచ్చైర్గాయత్పి రు
 క్తాయత్పి దేవగానస్యగాంధారగ్రామప్రాయిత్యా త్తారతరంగా
 యత్పిరత్వ కణఃకిన్నైస్సా ధణఃకిన్నైస్సహవిభ్రాజస్యనామగ
 జేంద్రస్యభదంకైభ్రాజంవై భ్రాజమి త్యాఖ్యాయస్యనదై వైభ్రాజా
 ఖ్యం॥౧౧॥ విభ్రాజేనగజేంద్రేణత్రాతంవై భ్రాజమాఖ్యయేతిశబ్దరహ
 స్య-చైత్రరథస్యేవనామాంతరమేతత్-బహిరుపవనంబాహుభ్యా
 ద్యానంనివిశంత్యసభవంతి.

౧౧ । గమ్యతగంపాదితాయ త్రాలకాయాంకామినీనాంతభిసాదికాణాం
 నికాంశాఖానీతుయాయాత్రిసంకేతంనాభినారికేత్యమరఃనిశీభవస్తే
 శఃమాగఃసపీతుస్సూర్యస్య ఉదయసతిగత్యాగమ సేనఉత్కంపశ్చ
 లనంతస్సాధ్యతోఃఅలకేభ్యఃపతితైర్వృందరపుష్పైఃతథాపత్రాణాం
 మకరికాప త్రాణాంఘ్రైఃఖంఘ్రైఃపతితైరితిశేషః-కణేభ్యఃవిభ్రం
 శంతీతికణవిభ్రంశి-త్రైకనకస్యకమలైఃకనకకమలైశ్చ ॥ వ్యా ॥ న
 మ్ప్రౌఢవక్షాతాథలాలాభసహాయటా గ్రహేద్యాహరిదోషఃఎవమన్య
 త్రాప్యనుసంధేయంతదాముక్తజ్వాలైఃమూకిక సరైఃశిరోనిపేశితైరితి
 శేషఃతథా సునయోఃపరిసరః ప్రదేశఃతత్రప్రభింసానిసూత్రాణియే

తైశ్చహారైశ్చ సూచ్యతే జ్ఞాప్యతే మాగణశ్చ తి తహంచారకసుమా
 ౧౨ | మత్వా దేవంధనపతిసఖంయత్ర సాత్వాత్సంకంప్రాయం
 తంనవహతిభయాన్తన్నభష్టదభ్యం | సభూభంగం ప్రహితనయతైః
 కామిలత్ప్యేష్వమోక్షైస్తస్మా రంభశ్చమగవనితావిభా మైరేవసిద్ధ్యః
 ౧౩ | వాసన్చిత్రంమధునయనమోర్విభ్రమాదేవక్షంపుష్పేద్భవంస

మత్తైహారైశ్చ సూచ్యతే జ్ఞాప్యతే మాగణశ్చ తి తహంచారకసుమా
 విలింగైరయమభినాతి కాణాం పంథా ఇతి దృష్టభిరనుమీయతి ఇత్యర్థః.
 ౧౨. మత్ప్యేతి | యత్ర హన్త కః ధనపతేః సుబేరస్య సఖాదనపతిసఖః సూ
 రాజామాస్సభిభ్యవ్యత్ - తం దేవం న హరి దేవం నాత్మోర్వ సంతంసతి సేన్వి
 హాన్చి జయాపేనవతామానంతస్థివాం సంమత్వా జ్ఞాత్వా భయాత్పా
 లేక్షణభయాత్ పట్టదావపజ్జ్యహార్చి యస్య తి త్ర్యోక్తిం చాచం త్రా
 యః ప్రాచుర్యేణ నవహతినిజితే - కథంతహి - తస్యోకార్వ సిద్ధిర్కృత
 ఆహ - సభూభంగమితి - తస్య హన్త కస్యారంభః కామిదన ఏవయదయ
 వ్యాపారః సభూభంగంయథాతథాప్రహితాని ప్రయక్తానినయనాని
 దృష్టమోయేషుతే స్త్రోతైః - కామిలవలత్ప్యాణితేష్వమోక్షైస్తస్మ
 లప్రయోగైరిత్యర్థః - చాపంతుకదాది మ్నోమమపిస్యాదితి దావః - చ
 తురాశ్చ తావనితాశ్చ తాసాంవిభ్ర మైర్విలాసై రేవసిద్ధః నిష్పన్నః
 యదనధఃకంపః క్షితిభలంచతత్ప్రయోగాద్వ రంనిచ్చితసాధనప్ర
 యోగ ఇతి భావః
 ౧౩ | వాసన్చిత్రోక్తచధార్మ్యం దేహధార్మ్యం పరిధేయం విలేపనం చతు
 ర్థాభూషణం ప్రాహుస్త్రీణామన్యత్ర దైశికమితరనాకరే - తదేవా
 హ - యస్యా మలకాయాంచి త్రంసానావణంవాసంవత్త్రంపరిధేయ
 మండనమేతత్ - నయనయోర్విభ్రమాణాం ఆదేశేకపదేశేదక్షం - విభ్ర
 మాభాయకమిత్యర్థః - అనెనవిభ్రమద్వా రామధునోమంశనత్వమితి
 విజ్ఞేయంతచ్చ కుండలాదివద్దేహధార్మ్యంతర్భావ్యం - మధుగుద్యంకిసం
 ద్మైః పల్లవై స్సహపుష్పేద్భవంకుసుమోదయముభయంచెత్యర్థః - ఇ
 తీంతుకచధార్మ్యం భూషణానాంవికల్పాన్ని శేమా - దేహధార్మ్యమేత-

హాకిసరియైఱుఁ దుశానాంకికల్పాఁ | లాత్రౌగాగఁచరణకమలన్యాస
 యోగ్యంచయస్యోమేకస్మాతేసకలమబలామండనంకల్పవృక్షః
 గళితత్రాగారంధనపతిగృహానుత్తరేణాస్త్యదీయంధూరాలక్ష్యంసరళ
 తిదనుశ్చాగుణాహారణేన | యస్యోపాంతేకృతకతనయఃకాంతయావధి
 తోమేహస్తప్రాప్యస్తబకనమితోబాలమందారవృక్షః :
 ౧౫ వాపీచాన్తికమరకతశిలాబద్ధసోపానమాగాఁహైమైశ్చన్మావిక

తతథాచరణకమలయోన్యాసస్యస్యమహానన్యోయోగ్యంచరజ్య
 తేనేనేతిరాగఃరంజకద్రవ్యంలాత్రైవరాగఃలాత్రౌరాగఃతిమిదంచాం
 గరాగాదిపలేపనమండనోపలక్షణమితిసకలంసర్వంచతుర్విధమపీ
 త్యక్షః-అబలామండనంయోషిత్ప్రసాధనజాతంఎకంకల్పవృక్షఎవ
 సూతేజనయతి-సతునానాప్రసాధనసంపాదనప్రయాసఇత్యక్షః : ...
 ౧౬ ఇతిమలకాం-వణయిత్వాతత్రస్విభవనంసాభిజ్ఞానమాహ-త
 త్రేతి-తత్రాలకాయాంధనపతిగృహానుత్తరేణకబేరగృహాభ్యుదేతత
 స్తన్నదూరేప్రదేశేసూ | పనబన్యతరస్యామితిఎనప్ - ఎనపాద్వి
 తీయేతద్విఃయా || నిగృహఃపుంసీదభూమ్నోవేత్యమరః- అవ్యయ
 మేతత్ ఆస్మాకమిదమస్తదీయంసూ||వృద్ధాచ్చఇతిప్రత్యయః | అగా
 రంగృహంచరపతిదనుశ్చాగుణామణిమయత్వాదభంగపత్వాచ్చఇం
 ద్రచాపమండరేణతోరణేనబహిర్ద్వారేణ||ని||తోరణోస్త్రీబహిర్ద్వారమి
 త్యమరః-ధూరాలక్ష్యందృశ్యం-అనేనాభిజ్ఞానేనదూరతపవజ్ఞాతుశక్య
 మిత్యక్షః- అభిజ్ఞానాంతరమాహ - యస్యోగారస్యోపాంతేప్రా
 కారాంతఃపాశ్వరదేశేమేమమకాంతయావతః-ధిపోషితః | అతప
 వకృతకతనయఃకృత్రిమపుత్రఃపుత్రత్వేనాభిమన్యమానఇత్యక్షః-
 హస్తైనప్రాప్యఃహస్తోపచయైఃస్తబకైఃగుచ్ఛకైఃనమితః- స్తబక
 భారాల్లంబమానఇత్యక్షః||ని||న్యాసచ్ఛక్తస్తబకఇత్యమరః-బాలః
 కోమలమందారవృక్షః| స్త్రీతిశేషః.

౧౭ ఇతఃపరంపంచభిఃశ్లోకైరభిజ్ఞానాంతరాన్యాహ-వాపీతి-అస్తిన్న
 ప్రదగారేమరకతశిలాభిగాఁరుత్తరమణిభిఃబద్ధసోపానమాగాఁ
 యస్యాస్యాతథోక్తా-విదూరేభవాన్తైఃధూర్యాఃవిదూరాభ్యు ఇతిశ్లోప్ర

చకమలై స్సి యగ్ధవై య్యనాల్లైః । యస్యాస్తోమోక్తవసతయోమా
నసంసంనికృష్టంనాధ్యాస్యంతివ్యపగతశుదస్త్యామపప్రేక్ష్యహంసాః
౧౨॥ తస్యాస్తీరేరదితశ్శిఖరఃపేతైరింద్రనీలైఃక్రీడాశైలఃకనకదళి
వేష్టనప్రేక్షణీయః । మద్దేహిన్యాఃప్రియ ఇతిసభేచేతసాకాతరేణప్రే

త్యయః-వైమూర్యాణాంవికారాణీవైమూర్యాణీవికారాణే-ద్వైత్య
యః-స్నిగ్ధానివైమూర్యాణీనాభానియోమాంతైఃహౌమైస్సేవజ్ఞైర్వి
కచకమలైశ్చగ్ధావాపీదీప్తుకావ ॥ ౧౨ ॥ వాపీదుదీప్తుకైత్యమరః
లస్తీతిశేషః-యస్యాఃవాప్యఃతోయోసలిలైకృతవసతయః-కృతనివా
సాఃహంసాఃత్వాంమేఘంప్రేక్ష్యవీక్ష్యపి-వ్యపగతశుచఃవమాకాతే
శ్చకలుషజలత్వాద్వీతమఃఖాస్సంతఃసంనికృష్టంసంనిహితంసుగమమ
పీత్యథాః-మానసంనాధ్యాస్యంతిమోక్షాంతిష్టంతే॥వ్యా॥ ఆధ్యా
సనముత-తాపూర్వకంస్తరణమితికాశికాయాం
౧౩-తస్యాఇతి॥తస్యాఃవాప్యః-తిరేపీతలైఃచారుభిః॥చారాదయే
చపీతలభిర్యమరః-ఇంద్రనీలైఃరదితశ్శిఖరఃఇంద్రనీలమణీయశృంగభి
త్యథాః-కనకదళీనాంవేష్టనేనచరిధినాప్రేక్షణీయఃదశరథీయఃక్రీ
డాథాంశైలః-లస్తీతిశేషః-హేసభేదపాంతేషుప్రాంతేషుస్ఫురితా
వికసితాఃతటితోయస్యతంతభోక్తం-ఇదంవిశేషణంకనకదళివేష్టన
నామ్యాథాముక్తం-ఇంద్రనీలనామ్యంతుమేఘస్యస్వభావాత్త్వా
మిత్యనేనసూచ్యతే-త్వాంప్రేక్ష్యవీక్ష్యమద్దేహిన్యాఃప్రియఇతిహేతోః
తస్యశైలస్యమద్గ్రహీణీప్రియత్వాద్దేహిరిత్యథాః-కాతరేణవీతేనచే
తసా-భయంచాత్రసానందమేవ॥శ్లో॥ వస్తునామనుభూతానాంతుల్య
శ్రవణవశేనాత్-స్తరణాతీతానాద్వాపినానందాభీర్యథాభవేదితి
రనాకరేదశేనాత్-తమేవక్రీడాశైలమేవస్తరామిషకారోవిష
యాంతరవ్యవచ్ఛేదాథాః-సద్భవస్త్వనుభవాదిష్టాథాస్మృతి
జ్ఞానయత్యభ్యథాః-అతఏవాత్రస్తతణాఖ్యాలుకారః-తదుక్తం॥శ్లో॥
సద్భవోనుభవాదన్యస్తృతిఃస్తరణముచ్యతఇతి-అత్రనిదుత్తరకారస్తు
త్వాంతమేవస్తరామీతియోజయిత్వామేఘశైలత్వారోపితివాచ

౧౮ | తన్నద్యేచస్సటిక ఫలకాకాంచనీ వాసయప్తిమూలై బధ్నా
మణిభిరనతి ప్రాథవంశ ప్రకాశైఃతా త్రైశ్శింజావలయసుభగైర్నతి తః
కాంతయా మేయాను ద్యాస్తేదివసవిగ మేనీలకః తస్సహృద్వః.....

౧౯ | ఏభిస్సాధోహృదయనిహితై లక్షణై లక్షయేతాఃవ్యా

౧౮ | తన్నద్యత్తి || కించై హాకః-సన్నద్యేచయోవృక్షయో
మద్యేఅతి ప్రాధానానుచరితో రాణాంవంశానాం వెణునాం ప్ర
కాశత్వప్రకాశోమయాః త్రై స్సథో క్షైతరుణ వెణుసచ్ఛా యైరిత్యథః
మణిభిమ-రకతశి-భిమూలైబద్ధారచిశాకృ తవేదికేశ్యథః-స్సటి
కమయ-ఫలకంపీతంయస్యా స్సాస్స టికఫలకాకాంచ నవికారకాం
చనీసావణీ-వాసయప్తిని-వాసదండః అస్త్రీతిశేషః - శింజాభూషణ
భృనిః || ని||భూషణానాంతుశింజితమిత్యమతః-వ్యా-భిదాదిత్వానబ్బ
త్యయః - శింజిభాతురయంతాలవ్యాదిఃనతువంత్యాదిరిత్యథః|| శు||
యోషేచసి జ్జు-త్తిశుత్తిదశకనాత్ - శింజా ప్రదానానిచతానివతి
యానికం క ణా నిచతైస్సు భగాఃరమ్యాఃత్రైఃతాల్లైఃకరతలతాడతై
మోమమకాంతయా నతితఃసృ స్తంకారయితఃవఃయుష్మాకంసుహృ
తోసఖానీలకంఠఃమయూరః||ని||మయూరౌబర్హి నోబహీ-నీలకంఠోభు
జంగభుగిత్య మరః- దివసవిగ మేసాయంకాలేయాంయప్తిమధ్యాస్త్రే
యస్యామా స్రజ్జత్యథః ||సూ||అధిశేఖ్ స్థాసాంక మోతికమత్వమితి
ద్వితీయా - తత్రాగారమారభ్య పంచశ్లోకేషుఅతిసమృద్ధివస్తువణా
నాదుదాత్రాలంకారః-తదుక్తం||శ్లో||తదుదాత్తంభవేద్య త్రసమృద్ధం
వస్తువణ్యతత్తి - నచైషాస్వ భావోక్తిభా వికం వానచ తత్రయ
థాస్థితవస్తుదశకనాద త్రకవి ప్రతిభోజ్ఞాపితాసమానై శ్వర్యశాలివ
స్తుదశకనాదారోపితవిషయత్వ మితి - తా భ్యానుస్యభేదత్తి త్యలంకా
రసహాస్వకారః.....

౧౯ | ఏభిరితి-హేసాధో-వ్యా-సాధుస్సహధో-నిపుణోవేతి కాశీ
కాయాం-హృదయేనిహితై రవిస్మృతై రిత్త్యథః - ఏభిఃపూర్వోక్త
లక్షణై స్తోరణాదిభిరభిజ్ఞానై ద్భారోపాంతే షకవచన మవివక్షితం
ద్భారపాశ్వయోరిత్యథః - విభిలైషపుష్పలక్ష్మ తీయయోస్తోత్రో

రోపాంతేలిఖిత వపుషాశంఖ శక్తా చచ్చప్రాప్తా । త్తమచ్ఛాపయంభవన
మధునామద్వియోగేనమానం । సూర్యా పాయేన ఖలుకమలం పుష్పతే
స్సామభిభావం ॥ ౨౦ ॥

౨౦ ॥ గత్వా సద్యః కలభతనుతాంశీఘ్రసంపాత హేతోః క్రీడాశైలైశ్చ
భ్రమకథితేఽమృతానానిపణ్ణః । అహాస్యంతర్భవనపతితాంకతుః సు
ల్పల్పభాసంభిద్యోతాశీమలసితనిభాంవిద్యునున్నే చచ్చప్తిం ॥ ౨౧ ॥ త

౨౧ - శంఖపద్మై నామవిధివి శేషే ॥ ౨౦ ॥ నిధినాశేవధిభేదాః పద్మశం
ఖాదయోని ధేరిత్యమరః-చచ్చప్తాచనూనం సత్యం-అథునాశ్చదానీం ॥ వ్యా ।
అథు నేతినిపాతః - మద్వియోగేనమమద్రవా సేనత్తమచ్ఛాపయండుత్స
హోచరమాత్ టీణకాంతిభవనం మద్భ్రహంలక్షయేథాః - నిశ్చినుయాః
తథాహి-సూర్యా పాయేమా ర్యాపగ మే సతి-కమలం పద్మం స్సాం స్ప
శీమాం అభిభావం శోభాం ॥ ౨౧ ॥ అభిభావామశోభాయోరిత్యమరః ॥ సూ ॥
ఆతశ్చోపసగః ఇతిక ప్రత్యయః - నపుష్పతి సోపచి సోతిఖలు - సూ
ర్యసిరహితం పద్మమివ గృహపతివిరహితం గృహం సశోభత ఇత్యర్థః ॥ ...

౨౨ ॥ ననునిజగృహానిశ్చయానంతరం కృత్యమాహ-గ త్వేతిశీఘ్ర

సంపాతశీఘ్ర ప్రవేశః సపవహేతు సస్యశీఘ్ర సంపాతహేతోః-
శీఘ్ర ప్రవేశార్థమిత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ సంపాతః పతనేవేగే ప్రవేశేభేద
సంబిదోరితిశబ్దాణాం- సద్య ససపదికలభస్య గజహతస్యతనురిపత
నుర్యస్యతస్య భావస్తత్తాం-కలభతనుతాం అల్ప శరీరతాం-గత్వా
ప్రభ్రమకథితేఽస్యా స్తీరకత్వా దినాపూర్వో కేరమృతానాని పేవణ
యోగ్య ఇత్యర్థః క్రీడాశైలేనిపణ్ణః పక్షిస్తస్మాదల్ప ల్పల్పప్ర
కారాథాః ప్రకాశోయస్యాస్తాం - అల్పల్పభాసం ॥ సూ ॥ ప్రకారేగుణ
వచనస్యేతిద్విరుక్తిః-భిద్యోతానామాళిః-తస్యాః విలసితేంస్సు రజ్జేన
నిభాంసమానాంవిద్యుదున్నేషవిద్యుత్ప్రకాశః సపవచ్చప్తిః - తా
భావనస్యాంతః అంతభావనంత ప్రవతీతాం ప్రవిష్టాం-కతుః సుహా
పి-యథాకశ్చి త్కించదన్విష్యక్త్వ చిదున్నతేసిత్వాశ చైశ్చనైరాశే
కరాం ద్రాసీయసేందృష్టిమిష్టదేశేపాతయతితద్వదితిభ్యసః.....

స్వాత్మనః శిఖరిదశ నాతక్వ బింబాధరోష్ఠీమధ్యే యోమా చకితహరిణీ
ప్రేక్షానానిమ్న నాభిః | శ్రోణీభారాదలసగమనాస్తోకనమ్రాస్తనా
భ్యాంయూతత్రాస్తేయవతివిషయేస్పృష్టిరాజ్యేవధాతుః |.....

౨౧ | సంప్రతిద్వస్తి పాతఫలంసాభిజ్ఞానంశ్లోకద్వయేనాహ- తస్త్వి
శ్యాది-తస్త్వికృతాంగీనతుపీవరీ || ని || శ్లఙ్ఘం ద బ్రంకృతశంతస్త్విత్వమరః
సూ || వోత్సోగుణవచనాదితిజీవ - శ్యా మాయువతిః || ని || శ్యామాయా
వన మద్యోక్త్యుల్పమాలా - శిఖరాణ్యే హంసంతిశిఖరిణఃకోటిమూ
తః || ని || శిఖరం శైలవృత్తాగ్రక యోపులక కోటివ్యతివత్సః-శిఖరిణఃదశ
నాఃదంతాః యస్యాస్యా శిఖరిదశనా - ఏతేనాస్యా భాగ్యవత్త్వం చత్వ
రాయుష్కరత్వంచసూద్యతే - తమ క్తంసాముద్రే || శ్లో || స్నిగ్ధాస్స
మానరూపాస్సు ప జ్జయశ్శిఖరిణోష్ఠీస్తాః - దంతాభవంతియాసాంతా
సాంపాదేజగన్మ వణం || తాంబూలరసర క్తేపిమ్న టభాసస్సమోహ
యాః-యన్యాశ్శిఖరిణోదంతాదిఘంజీవతితత్వతీతి-పక్వంబరిణతం
బింబం బింబికాఫలమివాధరోష్ఠోయస్యాస్సాపక్వ బింబాధరోష్ఠీ-వ్యా
శాకపాథివాదిత్వా న్నద్యపదలోపీ- మధ్యే యోమాకృతోదరిత్యర్థః
చకితహరిణ్యాః ప్రేక్షానానీవప్రేక్షా నానియస్యాస్సాతఘోక్తా - ఏతేనా
స్యాఃపద్మినీష్ఠంసూచ్యతే- తమ క్తంరతిరహస్యే - పద్మినీలక్షణప్రస్తా
వే || శ్లో || చకితమృగదృగాభేదాంతర కైవసేత్రభృతి- నిమ్న నాభిఃగంభీ
రనాభిః- అనేననారీణాంనాభిగాంభీర్యాన్మదనరసాతిరేకఇతికామసూ
త్రాక్షాస్సూచ్యతే- శ్రోణీభారాత్లలసగమనానుందగామినీనతుజర
ఘాదోపాత్ - స్తనాభ్యాంస్తోకనమ్రాచోదవనతానతువపుదోమో
త్ . యవతయవవిషయఃతస్మిన్యవతివిషయేయవతిరధికృత్యేత్వ
థణః - ధాతుఃబ్రహ్మణఃఆద్యాస్పృష్టిఃప్రథమశిల్పమివస్థి తేత్వత్ప్రేక్షా
ప్రథమనిమిత్తాయువతిరత్యథణః - ప్రాయోగశీల్పినాంప్రథమనిమాణ
ణేప్రయాత్నాతిశయాత్ - శిల్పసౌవృథవంద్యప్రమిత్యాద్యవిశేషణం - త
థాచాస్త్రిక్ ప్రపంచేనకు త్రాప్యేవంవిధరామణీయకంరమణీరత్నమే
స్తీతిభావః - తదేవంభూతాయాస్త్రీత త్రాంతభవసేఆస్తేని వసతి
తామిత్వ త్తరశ్లోకేనసంబంధః.....

౨౨ | తాంజానీథాః పరిమితక తాంజీవితం మెద్వి తీయం దూరీభూతే
 కుయసహచరేచ క్రవాకీమివై కాం । గాథోన్మతాంగురమదివసే
 మ్మేమగచ్ఛత్సు పాలంజాతాం మన్యోగోరమథితాం పది నీంవాన్యరూ
 పాం ॥ ౨౩ ॥ నూనంత స్యాకప్రబలరుదితో చూర్చితే త్రంప్రియా యానిశ్వా

౨౨ | తామితి ॥ సహచరే సహచారిణీమయి దూరీభూతే మూరస్థితే
 సతి సహచరభ్యశ్చ నేన విరహో హిష్టుశ్చ వ్యజ్యతే - సహచరేచ క్ర
 వాకే దూరీభూతే సతిచ క్రవాకీంచ క్రవాకవసూమివ ॥ సూ ॥ జాతేర
 (స్త్రీ) విషయాదయోపధాదితీజీవ - వికామేవాకీనీ - స్థితాం పరిమితక తాం
 మితభాషణేంతామంసభావనగతాం మెద్వి తీయ - జీవితంజానీథాః - జీ
 వభూతాం మత్స్యేయసీనువగచ్ఛేన్యకః - నిన్విత్యాదిభిరుక్తలక్షణై
 రితి శేషః - లక్షణానామన్యభావవమాకంక్యాహ - గాథోన్మతాం గాథో
 త్కం తాం ప్రబలపీరహవేదనాం ॥ శ్లో ॥ రాగత్వే లబ్ధవిషయే వేదనామహ
 తీతుయా । సంశోషణీతుగా త్రాణాంతామత్రం తాం విమబుధాభి
 త్యభిధానాత్ - తాలాంగురుమవిరహాహహతు ఎమ్మదివసే మగచ్ఛత్సు
 పతమా నేమ్మగత్సు శీశరేణశీశరకాలేన మథితాం పది నీంవా
 చుద్మీనీమివ ॥ శ్లో ॥ ఇవవచ్చాయథాశబ్దావితినండి - అన్యరూపాం పూర్వ
 విపరీతాకారాంజాతాం మన్యో - హిమహతా పద్మినీవ అన్యద్దశీజాతే
 తిరకయామి - తతో నేయమన్యేతి భ్రమితవ్యమితభావః ॥

౨౩ | నూనమితి | ప్రబలరుదితే మోచూర్చితే సద్గుటితే నేత్రేయస్య
 రతో - హ్య-ఉచూర్చితే త్వయతే కతారిక్తః పీడితశ్చేతి నిష్ఠానత్వం
 శుస్వపీత్యాదినాశం ప్రసారణం - సంప్రసారణాచ్చేతి పూర్వబూష
 త్వం - హలఇతి ధీః - తత్రోక్త్యాదృశనాసికేచేత్త్యదాదేశేత్వ
 తేహావసిద్ధిరితినాథోక్తా ప్రక్రియాప్రమాదికీత్యపేక్షానీయక - తథా
 ధాతోరికారస్యగత్యభావాన్త్యగ్యతామూడాదేశః - ఊడాదేశేవా
 కోవిశేషఇతి - ఎతేన విమదోవ్యజ్యతే - నిశ్వాసోనాంసీతా - రాణామ
 శీశరతయాలంతస్సంతాపోష్టత్వే నభిన్నవహోవిచ్ఛాయః పథరో
 జ్ఞోయస్యతత్ - హస్తైస్యసహస్తస్యస్తం - పతేనంతావ్యజ్యతే - లం
 జాలకత్వాత్సంసౌకర్యాభావాత్తలంబమానాలకత్వాత్ అసక్తివ్య

సౌనామశిరతయోభిన్నవణాధరోష్ఠం । మాస్తస్య స్థంముఖమశుకల
వ్యక్తిలంబాలకత్వాదిదోదైన్యంత్యదుశసరణక్షిప్తకాంతేభిః ।
౨౪ । ఆలోకతేనిపతతిపుగాసోబలివ్యాకులావామత్సాదృశ్యంవిరహా
తసువాచావగమ్యంలిఖంతి । పృచ్ఛంతివామధురవచనాంచారికాంశం

క్రితసంప్రకాశభివ్యక్తితన్మాఃప్రయాయాముఖంత్యదుశసరణేన
త్వదుశరోధేక్షిప్తకాంతేదోదైన్యంత్యోచ్యతాంబిభ్రాతానామితి
విలక్షణం ॥ ౨౪ ॥ నూనంవిలక్షణానిశ్చయిత్యమరః - పూర్వవచనాధాన
భ్రమితవ్యమితి శేషః....

౨౪ । సువవిరహానీసాధారణలక్షణానిసంభావయన్ ఆలోకభి
త్వాదిభిఃస్త్రిభిరాహ - ఆలోకే ఇతి - హేమేషు సామన్వీయాబలిమ
ప్రోషితాగమసాక్షాత్ప్రదేవతారాధనేషువ్యాకులావ్యాప్తతాపా-
విరహాణతమకృతంభావగమ్యంభావనయాగమ్యంతతాశ్చ్యవసౌఖ్య
దృష్టచరత్వాత్సంప్రతిసంభావనయోత్సేక్త్యమిత్యర్థః - మత్సా-
దృశ్యంమదాకారసామ్యంమత్ప్రతికృతిమిత్యర్థః - యద్యపిసాదృ-
శ్యంనామ ప్రసిద్ధవస్త్యంతరగతమాకారసామ్యం - తథాపిప్రతికృతి
త్వేనవ్యాఖ్యానమితరథా ఆలేఖ్యత్వాసంభవాత్ అజయ్యకోశేఆలే-
ఖ్యంసాదృశ్యమిత్యభిధానాచ్చ-లిఖంతిక్వచిత్ఫలకాదౌవిన్యస్యంతివా-
చితదక్షణస్యవిరహాణాంవిమోదోపాయత్వానితిభావః - ఏతచ్చకా-
మశాస్త్రసంవాదేనసమ్యగ్వివేచితమస్మాభిరఘటనశసంజీవన్యాం
జ్ఞోసాదృశ్యప్రతికృతిదక్షణైఃప్రియాయా ఇత్యత్ర - మధురవచనాం
మంజుభాషణీంశం జరస్థాంహీం ప్రభవ్యఃకృతసంరక్షణాలంకారి-
కాం (స్త్రీ) శక్తివిశేషం - హరసికేభతుఃసాస్వామినఃస్మరసికచిత్తో
ని ॥ కచ్చిత్కామప్రపేదనేత్యమరః - భాతాకరంస్మరసికమిత్యర్థః
సూ । అధీగదాదయశాంకమణీతపక్ష్టిసాచశేషాధికారాచ్యేషత్వ
వివక్షాయామేవ - కమత్వవివక్షాయాంతుద్వితీయాభవతీతివేదత-
వ్యం - స్మరణకారణమాహ - హియస్మాత్ - త్వంతస్యప్రీతాతీతిప్రి-
యా ॥ వ్యా । ఇగుపథలక్షణఃకప్రత్యయః - తతఃప్రేమాన్వదత్వాతో-
స్తతుఃమహానీత్యర్థః - ఇతిపృచ్ఛంతివా-వాశబ్దోవికల్పేన్నిద్రాప

జరస్థాంకచ్ఛిన్నతు-స్మనరసిరసికేశ్వంహితస్యప్రియేతి

౨౫) ఉత్సంగేవాసునివససేసేష్య నిక్షిప్తపీణాంవద్ధోత్రాంకంవిర
చితఃపదుగేయమృద్ధాతుకామా । తంత్రీమాద్రాణం నయసలితై స్సార
యిశ్యాకథంచిత్సా యోభూయస్స వ్యయమపికృ తాంమూఢానాంవి
స్మర తీ ౨౬ శేషాస్తాస్తాస్సరహదిదసస్థాపితన్యావధేవాపిన్యస్యం

మాయాంకైః త్వేవాక్యనృపరః - తేతవాలోకైర్వృష్టపథేపురానిపతతి
నిపత్యుతి ॥ సూ ॥ యావత్పురానిపాతయోలఃడితిభవ్యదథే-లబ్

౨౬) ఉత్సంగిత ॥ హేసామ్యనాథోమనివససే॥శ్లో॥ ప్రోషితేమ
లినాక్యతేతి స్మరణాదిత్యక్షణః - ఉత్సంగేడు-కౌపీణాం నిక్షిప్తమమగో
త్రంనామలింకంచిత్సాంయస్యత త్రతోక్తం - మన్నామాంకితం యథా
తదా॥ వి ॥ గోత్రంనామ్నికులేచలత్తత్వమరం-విరచితానిపదానినుక్తిజం
తపదానియస్యత త్రతోక్తం-గేయంగానాహాం ప్రబంధంగీతమితీపా
తేనపి వాక్యఃఉద్ధాతుముచ్చై గాకతుఃకామోయన్యాస్తా ॥ సూ॥
తు-కానుమనసోరపీతమకారలోపః - దేవయోనిత్వా ద్ధాంధార గ్రా
మేణగాతుకామేత్యక్షణః - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ పద్మమధ్యమనామానోగ్రా
మాగాయ-తిమానుషాః - నతుగాంధారనామానంసలభ్యోదేవయోని
భిరితి-తథానయనసలితైఃపిప్రియతమస్తృతిజనితైఃఅశ్రుభిరాద్రాణం
తంత్రీంకథంచితృక్షణే) ఇనారయిత్యా ఆద్రాణ్యా త-రేణలపమ్య
జ్య - అన్యథాక్వణనాసంభవాదిత్యక్షణః-భూయోభూయఃపునఃపునః
స్వ యమాత్తనాక్య తామపివిస్తరణానహామపీత్యక్షణః - మూఢా
నాంత్రమపి శేషవిశిష్టస్వ రస్థాపనాం ॥ శ్లో ॥ సమగ్రేషువిలోమేననాద
యస్తైస్స పూర్వగాః - స్వరాణాంస్థాపనాన్సంతామూఢానాస్స
ప్రసప్తతాత్ర తిసంగీతరత్నా కరే - విస్తరంతీవానిపత తీతిపూర్వేణ
స-బంధః - విస్తరణంచాత్రదయితగుణస్తృతిజనితమూఢావశాదేవ
తథాకసాక రోశ్లో॥వియోగాయోగయోరిష్టుగుణానాంకీతనాత్మనై
తేః ॥ సాత్మాతా-రోధవామూఢాదశథాజాయతేయథేతిమత్సా
దృశ్యమిత్యాదినానుసంసంగానువృత్తిస్సాచితా....

౨౭ ॥ శేషానితి-అథవావిరహస్యదివసఃప్రథమదివసః-తిస్తాత్
స్థాపితస్వ తతతరభ్యనిచ్చితన్యా వధేంతస్య శేషానవశిష్టాన్యానాకా

తేభవిగణనయా దేహశీత శ్రపు మ్మైః | సంభోగంవాహ్మదయనిహితా
రంభమాస్వాదయంతీప్రాయజ్ఞతేరమణవిరహేష్వంగనానాఽన్యదాః
౨౭ | సవ్యాపారామహానితతాపీడయోద్విప్రయోగఃశంకెరాత్రోగు
రుతరశుచనిర్విమోదాంసఖిః తేమన్సంజేతైస్సఖియితములంపశ్య
సాగ్ధ్వింనిశేధేతా మున్నిద్రావఃవనిశయనాంసర్వవాతాయన్తః ||

దేహశీత శ్రపు మ్మైః దేహశీత భాధానిదాయ || ని || గృహాన్గిహాణి దే
హశీత్య మరః - తత్రదత్తానిరాశేత్వే ననిహితానిత్రైల్ప మ్మైః గణన
యాపకోద్వా విత్యాదిసంఖ్యా నేనభువిభూతలైన్యస్యంతేవాపుష్పవి
న్యా నేనమాసాగణయంతీవా - హృదయనిహితః మనసిసంకల్పిత
ఆరంభః పక్రమోయస్యతం-యద్వా-హృదయనిహితా ఆరంభాః ము
బనాలింగనాదివ్యాపారాః సత్త్వతంసంభోగంరతిమాస్వాదయం
తీవాఅనుభవంతీవా ఆలోకనిపతతీతిపూర్వేణాన్వయః - సమకథన
యంనిశ్చయిత్యాశంక్యాతాంతరన్యా సేవపరిహారత - వ్రాయః
భూమ్నా అంగనానారమణవిరహేష్వప్రియవియోగేషుపతేష్టాగ్ధ్వి
క్రూపిమోదాఃకాలయాపమోపాయాః - అనేనసంకల్పా వస్థాన్ || గ్ధ్వి ||
సంకల్పా నాధవిషయమనారక్షణదాహృతః ||

౨౭ | సవ్యాపారామితి || హేసఖలపానిదివ సేసవ్యాపారాం
పూర్వోక్తబలివిప్రలెఖనాదివ్యాపారవతీంతేవసఖింస్వప్రియాం
వియోగోవిరహాః తదాతేనప్రకారేణ || సూ || ప్రకారవచనేభాలితిభా
ల్పగ్రత్యయః - సపీడయో - యథారాత్రాపితిశేషః - కింతురాత్రోన్వి
మోదానివ్యాపారాంతేసఖింగురుతరాశుగ్య స్యాస్తాంగురుతరశు
చంతిమభారముఃఖాం - శంకెశకయాని || ని || శంకావితకభయ
యోరితిశబ్దణవే - తతోనిశేధేఅథరాత్రేణిద్విద్రాముశ్చప్రప్ర
ద్రాం - అవనిరేవశయనంయస్యాస్తానియమాశంసంధిలశ్యానీం
సాగ్ధ్వింపతివతాం || ని || సతీసాగ్ధ్విపతివతేశ్యమరః - అతోనాన్యగా
శంకితవ్యమితిభావః - త్వేస్సఖిమత్సంజేతైమద్వాతాభిరలంప
ర్యాస్తంసఖియితమానందయితంసర్వవాతాయనస్థః సాధగవాక్ష
గతస్సకపశ్య || ని || సఖ్యోధాత్రీచపితరోమిత్రమాతశుకాదయః || గ్ధ్వి ||

౨౦. అభియోమాంబీరహాశయ సేసన్ని మంత్రై క వాశ్వాంప్రాచీమూః
 తేనమివకళామిత్ర శేషాంహిమాంశోఽనీ కారా త్రిక్షణభవమయా
 పార్థమిచ్ఛరభై యా తామేవోద్వృత్తిరహమహామిత్రభిర్యాపయ
 త్రి. ౨౧. పాదానిదోరమృతశీరాజాలమాగః ప్రవిష్టాన్మృ పప్రీ
 త్యాగతమభిముఖం సంవృత్తంతథైవ । ఛేదాచ్ఛతమఃస్సలిలగురుభిః

సంఖయంతస్త్రకథనమఃభో పాయైవోయోగినీతిరనాక రే. హతశ్చాయం
 మేఘకతిభావః - ఆ నేనదాగరావనాత్తా.....

౨౧ । పునస్తామేవహినప్తి - అభియోమామిత్యాదిభిశ్చతుభిః - అభియో
 మామితి - అభినామ సోవ్యా క్యా యోమాంకృశాం॥ని॥ప్రంస్యాధిత్వా
 నసేవ్యధేత్యమరం-వ్యా - యోయతేకతారి క్తః॥నూ॥యోయోమధతిని
 ప్థాతకారస్య మకారః - పిరహేణశ్యయనంతప్రస్థిరహిశయనే - పల్ల
 వాదిర్భవితశ్చయనభిత్వకః - సంనిషణ్ణః - ఏకపాశ్వణ్యస్యాస్తాం
 ప్రాచ్యాఃపూర్వస్యాఃదిశో మూలైడదయాదిప్రాంతభిత్వకః - ప్రా
 చీగహణ పీతావస్థాద్యో తనాథకంమూల గ్రహణందృశ్యత్వాథకం
 కళామాత్రంక లేవశేషాయస్థా స్తాం - సుధాంశో ససంమూతిఃమి
 వసితాః ప్రనఃకింబిధాంయారా త్రిమయా సాధకంభవ్య యాకృతా
 నిదతానితైః - వ్యా - శాకపాథిఃవాదిషుద్రప్తవ్యం తుణభవయాతా
 నీతాతాంతజ్ఞాలీయామేవగా త్రివిర హేణనుభాతీనుహ త్వైన ప్ర
 తీయమానాండ్రైఃఅశ్రుభిః యావయంతి - వ్యా - యాతేర్ణ్యంంతా
 చ్చత్వప్రత్యయః॥ నూ । అలిక హీత్యాదినాపుగాగమః - సపవకాల
 స్సఙ్గినానుల్పః ప్రతీయతే - దుఃఖినాంతువిపరీతభిభావః - ఎతేనకా
 శ్యావస్తాత్తా.....

౨౨ । పాదానితి ॥ జాలమాగఃప్రవిష్టాగవాతువివరాగతా
 అన్య తశీరాశ్చందోఃపాదావశ్శీః ప్రతిపూర్వ ప్రీత్యాపూర్వ
 నేషేషేనపూర్వ వదానందకరాధావంతీత్యా శయనైత్యకః - అభి
 ముఖంయథాతథాగతంసన్ని వృత్తంయథాగతంతథైవ ప్రతినివృత్తం
 తదాతేషామతిదుస్స మాత్వా దితిభావః - చతుఃదృష్టింభాదాద్యఃఖా
 త్ సలిలగురుభిఃఅశ్రుదుఃఖైః - చత్కృభిశ్చాదయంతిఅతపవనాభే
 ఖ్ని దురినేన ప్రబుద్ధాం మేఘావరణాదనిక సితాంధసప్తాంకహృ

శత్రుభిశ్చాపయంతింసాభ్యేహ్నివస్థలకమలిసీనప్రబుధ్ధాంసమస్తాం |
 ౩౦ | నిశ్వాసేనాథరకిసలయశ్లేశినావిక్షిపంతీశుద్ధస్నానాత్పగుషమలి
 కంసూనమాగండలంబం | మత్సంభోగకకముపనమెత్స్వన్నతోపితం
 ద్రామాకాంతుంతినయనసలిలోత్పిడగుద్ధావకాశాం
 ౩౧ | ఆద్యైబద్ధావిరహాదివసేయాశిఖాదానుహిత్యాశాపస్యాంతేవిగళిత
 శుచాతాంసయోద్వేష్టనీయాం | స్పృశక్లిస్తామయమినదేహాసక్త

ముకుళితాం- హ్య-ఉ భయత్రాపసభాక్షాన్యనశబ్దస్యస్ఫుల్లం పెతసమా
 సః- స్థలకమలిసీమవస్థితాంపతేనవిషయద్వేసాఖ్యాపద్ధావస్థానాదితా
 ౩౦ | నిశ్వాసేనేతి-శుద్ధస్నానాత్గండత్రైలాదిరహితస్నానాత్పరు
 ఘండగండలంబం || సూ || సుప్తం పెతసమాసః- అ లకంచూ ణ- కుత
 లా- జాతావేకవచనం-అ ధరకిసలయశ్లేశా తిశ్లేశయంతివాశిఖా
 కైనఉష్మేనేత్యర్థః || వ్యా || క్లిశ్యతేన్యకంతాత్క్లిశ్నతేన్యకంతాద్వాతా
 చ్చులికోటినిః-నిశ్వాసేనవిక్షిపంతీచాలయంతిం-పునఃకీదృశీంస్వన్నతో
 సిస్వస్నాపస్తాజమ్యోపిషాతౌత్సంభోగాసంభవేపీతిబావః-మత్సం
 భోగకకంకెన ప్రకారేణోపగమేదాగచ్ఛేదిత్యాశయేవేతశేషః- ఇతి
 నైవోక్తాక్షత్వాదప్రయోగః ప్రయోగేవాపానరుక్త్యమిత్యాలం
 కారికాః || వ్యా || ప్రాక్షానాయాంలిక్-నయనసలిలోత్పిడేనాశువృ
 ధ్ధాగుద్ధావకాశామాక్రాంతస్తానాందులకభామిత్యథకః-సిద్రామా
 కాంతుంతింస్వన్నోహతుత్వాదితిభావః-అ త్రాశ్రువిసజ్జనైసలజ్జా
 త్యాగోవ్యజ్యతే
 ౩౧ | ఆద్యై ఇతి-ఆద్యై విరహాదివసే-శిఖాదానుశిరోమాల్యంహిత్యాత్వ
 త్స్వయాశిఖాబద్ధాగృధితాశాపస్యాంతేవిగళితశుచావీతశోకేసమయా
 ఢద్వేష్టనీయాంమోచనీయాం-స్పృశక్లిస్తాంస్వ శేసతిశేకమూలే
 ముసవ్యధామిత్యథకః-కతినాచసావిషమాచనిమ్నాన్నతాతాంకరిన
 విషమాంఖంజకుబ్జాదివదదన్యతరస్యప్రాభాన్యపివక్ష్యాయాం || సూ ||
 విశేషణంవీశేష్యేణబహుళమితిసమాసః-ప కవేనీంప కభూతవేనీం
 స్సూ || ప్రాక్షాకాత్యాదినాతత్పురుషః-తథాభూతాంతాంశిఖాం-అ

తానయః త్రింగండాహో గానకవిషమా మకవేదోకరేణ"
 ౩౩. సా నన్మ స్తాభరణచుబలాపేకలుధారయంతీతయ్యాత్మనశ్చ
 హితమగ్నమృతఃఖరుఃఖోరగాద్రం । త్వమశ్చ స్రుగవజలమయంమో

యమిశాః లకటిః తోపాంతాః నభాయస్య తేనక రేణగం చాభోగాత్
 పోమిశాః తో అసక్త స్తమయ్యమయ్యసారయంతీమవసార యంతీ
 గాంచ స్తేషాః స్తేషాన్వయః-అసక్త శ్చారణాద్విత్తభ్రమదకానూ
 చ్య తథాశ్చ మయః
 ౩౩|| సేతి|| అబలావజలసంన్న స్తాభగణంకృత స్తాత్త్యక్తాభత
 తానసక్త దనేకతోదుఃఖదుఃఖేనదుః ప్రకారేణ|| సూ|| ప్రకారేణనవ
 స్వేచిద్విభావః-శ్చాత్మ్యం గెనిహితం పెలవం మృదుశం గాత్రం శరీరం
 దారయంతీ అనెనా త్యంతాశక్త్యా మూఢావస్థానూచ్యతే-నాత్వత్వ
 భక్త్యానుపినవజలనయం నవాంబురూపం అస్యం బాష్పమావశ్యం సర్వ
 కామోచయిష్యతి|| వ్యా|| స్వికర్తృసుచచాదీనాంచోపసంఖ్యా నమిలిము
 దైః పచాదిత్వాద్వికర్తృకత్వం-తథాహి ప్రాయేణా ద్రాకంతరాత్వా
 వ్యదుహృదయః-మేఘుః ప్రదవాంతశ్చ గీరః సర్వః కరుణానయీవృ
 త్తేరంతఃసరణవృత్తిః స్యస్య సుకరుణావృత్తిభవతి-హియస్తాత్ అ
 స్మిన్నవసరేనవధాత్వయాశీఘ్రం గంతవ్యం-అనంతర సకాపరిహా
 గాయోగే సందర్భాద్విప్రాయః-న సః కిమిదమాదిమాంచక్షుః పీతిముపే
 త్యుచనస్తాంతరాజ్యేవతత్ర భావాకపిరుదాహృతవా-ఉచ్యతే||
 సంభోగోవిప్రలంభశ్చద్విధాశ్చంగారధిష్యతే|| పూవానురాగమా
 నాశ్చ ప్రవాసకరుణాత్మనావిప్రలంభశ్చతుర్థాత్ర ప్రవాసస్త్రవ
 త్రిధా|| కార్యశస్సంభ్రమాచ్ఛాపాదస్మిన్ గావ్యేతుకౌపజః|| ప్రాగసం
 గతయోర్యుమోస్స తిపూవానుతంజనైః|| చక్షుఃప్రీత్యాదయోవస్థా
 దశస్య దశాంతాః పునః|| వృజ్జనస్సంగసంకల్పజాగరాః కృతతార
 తిః|| శ్రీశ్యాగోన్మాదమూఢాంతాశ్చ త్యనంగదశాదశ|| పూవాసంగత
 యోరేవ ప్రపవాసశ్చ తికారణాత్|| నత|| త్రాపూవావచ్చక్షుః పీతిరుత్స
 త్రినుహతి|| హృత్సంగస్య తుసిద్ధస్యావ్యుచితే|| త్రవణ్యతే|| అన్యా
 స్తేషామృతవద్వాచ్య ఇతి తావద్వ్యవస్థితః|| వైయధ్యాదాదిమాః

చయిష్యత్యవశ్యంప్రాయస్స వోభవతికరుణావృత్తిరాద్రాంతరా
త్సా॥౩౩॥జానైసఖ్యాస్తవమయిమనస్సంభృతస్నేహమన్తాదిస్థంభా
తాంప్రథమవిరహేతామహంతకయామి! వాచాలంమాంసఖలుసుభ
గంమన్యభావఃకరోతిప్రత్యక్షంతేనిఖిలమచిరాద్భ్యాతరుక్తంహయాతత్
౩౪॥రుద్ధాపాంగప్రసరమలకైరంజనస్నేహమూన్యంప్రత్యాదేశాదప

హిత్యావైరన్యాదంతిమాంతథా!హృస్సంగాదిరిహోవస్తవవికష్టావితి
స్థితః॥మత్సాదృశ్యంలిఖంతీతిపాదేన్దన్వృతిపాదితాచక్షుఃప్రీతిరితి
ప్రోక్తంనిరుత్తరకృతానతత్॥చక్షుఃప్రీతిభావేచ్ఛిత్రేష్వదృష్టచరద
శణాత్॥యథామాళవికారూపమగ్నిమిత్రస్యపశ్యతః॥ప్రోషితా
నాంతభత్యాణాంకృదృష్టాదృష్టప్రూపతా॥లభతత్రాపిసంజేహ
స్సృవకత్రాణివృత్తుకింభత్కప్రత్యభిజ్ఞాన్యాతి॥తైదేశికభా
వనాప్రవాసాదాగతైస్సస్త్రిన్నిత్యలంకలహైవృథా॥
౩౩॥నన్దీదృశీందశాంకథమాపన్నైతికథంత్యయానిశ్చితమిద్యత్రాహ
జానఇతి॥హేమేఘతవసఖ్యామనఃమయిసంచితస్నేహంసంభృతా
నురాగంజానె-లస్తాత్స్నేహజానకారణాత్అహంప్రథమవిరహే
పథమగ్రహణందుఃఖాతిశయిన్యోతనాథాం-తాంత్యస్సఘ్నిమిథ్యంభూ
తాం-పూర్వోక్తవస్థాపన్నాంతరగ-యామి-ననుసుభగంమానినాంకా
మినామేషస్వభావైయదాన్యనిప్రీతామనురాగప్రకటనంతత్రాహ-
వాచాలమితి-సుభగమాత్సానంమన్యతేఇతిసుభగంమన్యః॥సూ॥అత్త
మానైఖిశితిఖిశోప్రత్యయ-అరుద్విశవఇత్యాదినాముమాగమా-తస్య
భావఃసుభగంమన్యభావః-సుందరమానిత్వంహంవాచాలంబహుభా
షిణంకరోతిఖలు-సౌందర్యాభిమానాన్నప్రలపామీత్యథః॥ని॥స్వా
జ్జల్పకస్తువాచాలోవాచాటంబహుగహ్యకవాగిశ్యమరః॥సూ॥అల
జాటజౌబహుభాషిణీత్యాలచ్చ॥యఃకింతుహేభాతఃమయోక్తం
తదఖిలం-ఆధిత్రామామిత్యాద్యుక్తంతత్సర్వమచిరాచ్ఛిఘ్నమేవప్ర
త్యక్షంభవిష్యతితిశేషః
౩౪॥రుద్ధేలి॥అలకైరుద్ధఃఅపాంగయోఃప్రసరోయస్యతత్తథోక్తంఅ
భినేసస్నేహఃపైర్ధ్యంతేనమూన్యమంజనస్నేహమూన్యం-అపిచ

చనుమనోవిస్మయభూమిలాంస | త్వయ్యాసన్నేనయనమచరిస్తం
 దింకేచ్యగాత్యైవినామోభాచ్చలకువలయ శ్రీతులామేష్వరేతి||.....
 ౭౧: వామనాన్యైకరూపాపదైమమచ్యమా నోమదీయైముకాత్మా
 నాంపరపరివిసంకాశతోదైవగత్వా సంభోగాత్తేమమసముచితో

తేచనుమనోవిస్మయభూమిలాంస | త్వయ్యాసన్నేనయనమచరిస్తం
 కలానాదేవతత్వైర్కల-త్వయ్యా సన్నేనతి-స్వ కుశలవాతాశం
 సేనీల శేష-చివరూపదైవభాగేస్తందతిస్థు రతీత్యుపరిస్పంది-తథాని
 మితదానే||శ్లో|| స్పందనాన్మృదాళత్రలాభంఘాలేపటంకుభంభువి-శి
 ష్ట ప్రాప్తింద్వితోయాధ్వ కామవాంగేహానిమాదిలేపితి-నయనం వామ
 మితిశేషః||శ్లో||వామభాగశ్చనారీణాంశ్రేష్ఠఃపుసాంతుదక్షిణః-దానేదే
 వాదిపూజాయాంస్పందంకరణేపదేత-స్త్రిణాంవామభాగప్రాశ
 త్యాత్-మీనస్యయోభాత్ మీనచలనాత్చలస్య కువలయస్య శ్రీయా
 తోభయాతులాంసాన్మశ్యం-పిష్య తీతిశంకే తకయామి-తుల్యాకణ
 యోలేవతుల్యోపమాశ్లయోః||వా|| అతులోపమాభ్యా మితిప్రతి
 ష్ఠేధాదతనాద్యశ్యవాచిత్యాత్తద్యోగేపత్వలీయా
 ౭౨: వామశ్చేతిమదీయైకరూపాపదైర్న ఖపదైః||ని||పునభావః
 కరమనూనభోస్త్రినిఖిరోస్త్రియామిత్య మరః-ముచ్యమానఃపరి
 హ్రీయమానబాంకింహితభిశ్య కణః-ఊరోనఖపదాస్పదత్వంరతి
 రహస్యే||శ్లో||కంతవంశకుచవాన్వ కాభుజోరు శ్రోణసక్తిమనఖాస్పద
 మాపయితి-చిరపరివితంచిరాభ్య స్సంముక్తజాలంమాక్రక సరమయం
 కటిఘావణందైవగత్వా దైవవశేనత్యా జితఃసం ప్రతినఖపదోమ్నా
 భావేనశీతోపచారమాపస్య తస్యవైయథ్యా కాదితిభావః||వా||శృజ
 తేన్యకంతాత్కర్తృణీక్రః||వా||ద్వి కర్తృసుపచాదీనాంచోపసంఖ్యానమీ
 ష్యతఇతి-ద్వి కర్తృత్వం-సంభోగాత్తేమమహస్తసంపాహనానాం
 హస్తేనమదకానానాం||ని||సంవాహనంమదకాసంస్యాదిత్యమతః-సము
 చితఃపరివితఃసరసఇతియఃపరిపక్వో నశుష్కశ్చసవివక్షితఃతత్తై ౧వ
 శూండిమసంభవాత్-సచానాకదళీస్తంభశ్చసత్తవగౌరః-పాండురక

హస్తంసహజనానాంహస్త్యత్యురుస్సరసకసవలీస్తంభశారశ్చలత్వం
 ౩౬. తస్మిన్గాఢలెజలదయదిపాలబ్ధనిద్రాసుఖస్యాదన్వానైవసాంస్త
 నితవిముఖోయామమాత్రంసహస్త్వ | మాఘాగస్యాఃప్రణయినిమయ
 స్వప్నలభేకథంచిత్యద్యుకలమృతభుజలతా గ్రంథిగాఢోపగూఢం....
 ౩౭. తాముఢ్గాప్యస్వజలకణికాశీతలేనానిలెనప్రత్యాశ్చస్తాసమను

ని॥గౌరఃఃరీరేసిద్ధాభ్రశుక్లేపతేనుజేపజేత్పుత్పలమాలాయాఃఅస్యాఃప్రి
 యాయాఃవామఉయశ్చలశ్చంస్తందనంయాస్యతిప్రాప్నోతి॥శ్లో॥హ
 రోస్తందాద్రుతివింద్యాదూర్వఃప్రాప్తిసువాససితనిమిత్తనితానే.
 ౩౮.తస్మిన్నితి॥హేజలదతస్మికాలెత్వమపసర్పణకాలెనావత్ప్రి
 యాలబ్ధనిద్రాసుఖంయయాసాలబ్ధనిద్రాసుఖాస్యాద్యదిస్యాచేత్ప్రి
 నామన్వాస్యానుస్త్వత్వస్తనితవిముఖోగజితానాంపదామృతోనిశ్చ
 బ్ధస్సకలన్యథానిద్రాభంగస్యాదితిభావః-యామమాత్రంప్రహర
 మాత్రం॥ని॥కౌప్యాయప్రహరౌసమావిత్యమరః-సహస్త్వప్రతిక్షస్త్వ
 ప్రార్థనాయాంలాఙ్క-శక్తయారేకవారయితస్య-యామావధికత్వా
 తోస్వప్నేపితథాభవితవ్యమితిభావః-తథాచరతిసర్పస్నే॥శ్లో॥పకవా
 దావధిర్యామోరతస్యపరమోమతః-చండశక్తిసుతోన్యమోరుద్భుతి
 క్రమవతిమోరితి-యామసహనస్యప్రమోజనమాహ-మాఘాదితి-
 అస్యాఃప్రియాయాఃప్రణయినిప్రియసిమయికథంచిత్రప్రేక్షణస్త్వ
 ప్నలభేతి-గాఢోపగూఢంగఢాలింగనం॥వ్యా॥నపుంసకేభావైకః
 కంఠాత్మృతఃస్రస్తోభుజలతయోఃగ్రంథిజంఘోయస్యతత్రతోక్తం
 మాఘాత్-కథంచిల్లబ్ధస్యాలింగనస్యసద్యోవిఘాతోమాఘాదిత్యభావః
 నచాతనిద్రోక్తిస్తామున్నిద్రామితిప్రావోక్తనిద్రాచేదెనవిరుద్ధతే-
 పురస్సప్తమాద్యవస్థాసుపాక్షికనిద్రాసంభవాత్-తథాచరసాకరే॥
 శ్లో॥అశక్తిరోదనంనిద్రానిలజ్ఞానభాతాభ్రమః॥సప్తమాదిషుజ్ఞా
 యంతేదశాభేదనవాసుచేతి
 ౩౯.తామితి॥తాంప్రియాంస్వస్యజలకణికాభిజలబిందుభిఃశీతలేనా
 నిలెనడఢ్గాప్యప్రబోధ్యపతేనాస్యాఃప్రభుత్వాద్వ్యజనానిలసమాఖ

భినవైజాళలక్ష్మణాలతీనాం । విద్యుద్గభాఃస్తిమితనయనాంత్య త్స
నాథగవాక్షైవక్తుంధీరస్తనితవచనైమాణినీం ప్రక్రమేథాః ॥ ౩౮ ॥
భర్తృమిత్రంప్రియమవిధవేవిద్ధిహమంబువాహంతత్యందేశైహ్యుదా॥...

వ్యజ్యతేయథాహభోజరాజః॥శ్లో॥మృదుభిమదనైఃపాదశీతలై
వ్యజనైస్తనాః ॥ శ్రుతౌవామధురైగానైనిః ॥ ద్రాక్షోబోనయెత్స
జుమితి-అభినవై మాళతీనాంజాలక్ష్మణస్సమంజాతిముకుతైస్సహ॥ని॥సు
మనామాఅతిజాతిరిగ్యమరః॥ని॥సాకంసత్రాసమంసహ-త్రోరకోజాల
కంకీచేళికాకోరకఃపుమా-స్యాద్దుష్పకస్తూసృజకఃకుట్టలోముకు
ళోస్త్రీయామితిచామరఃప్రత్యాశ్చస్త్రాశీరావిలసంపరాత్పునరు
జ్జీవితాం॥వ్యాశ్చసైకర్తకక్షఃఉదితశ్చైతిచకారాదిట్వప్రేమః-ఏతే
వాస్యాఃకుసుమసౌకుమార్యంగమ్యతేత్సత్సనాథేత్సత్సహితే॥ని॥సనా
థంప్రభుమిత్యాహుః-సహితేచిత్రతాపీటీతత్వాణవే-గవాక్షైస్తిమి
తనయనాంకోనావితిచిస్త్రియనిశ్చలనేత్రాంమాణినీం-అనాచిత్యాస
హిష్టుమితిభావః-విద్యుద్గభాః-తస్థాయస్యసః-విద్యుద్గభాః-అంత
ర్జీవవిద్యుత్-గస్తస్నిత్యకః॥ని॥గభాః-పరవరకేన్నేగ్నాసుతేచ
వనసంకటే-కుక్షౌకుక్షిసజంతాచెతియాదవః-దృష్టిప్రతిఘాతేనవ
త్తమమూలాకప్రతిబంధకత్వాన్నవివోయితవ్యమితిభావః-ధీరోదృ
ష్టస్సౌలన్యధాప్తులర్వాదిత్వేనఅనాశ్వాసనప్రసంగాదితిభావః-స్తని
తాన్యేవవచనానిత్రైవక్తుంప్రక్రమేథాఃఉపక్రమస్వ-వ్యావిధ్య
కేలిజ్ఞా॥సూ॥ప్రోపాఖ్యాంసమథాఖ్యామిత్యాత్మనేపదం.....

౩౯ । సంప్రతితస్యశ్రోతృణామభిముఖకరణచాతురీముచదిశతి-
భతురితి ॥ విధవాగతభర్తృకానభవతీత్యవిదవేసభర్తృకేఅనెనభా
ర్తృజీవనసూచనాత్ అనిష్టాగనునశంకానిరస్యతే-మాంభతుః
స్వపత్యుఃప్రియంమిత్రంప్రియంసుహృదం-తత్రాపిహ్యదయనిహి
తైఃమనసిస్తాపిత్రైఃతస్యందేశైఃతస్యభతుఃస్యందేశైఃత్వత్సమీ
చమాగతంభర్తృసందేశకథనాకథమాగతమిశ్యేథః-అంబువా
హంమేఘంవిద్ధిజానీహ-నకేవలమహంవాతాహారఃకింతుఘటకాపీ

యనిహితై కాగతంత్వత్సమీచం । యోబృంచానిత్వ రయతిపథిశ్రామ్య
తాంప్రోషితానాం మంద్రస్మిన్ భగ్నానిభిరబలావేణోమోక్షోత్సుకాని...

౩౯ । ఇత్యాఖ్యాతే పవనతనయం మైథిలీవోన్ముఖీసాత్వాముత్కంఠో
చ్ఛ్చస్వసితహృదయావీక్ష్యసంభావ్యచైవ । శ్రోష్యత్వస్మాత్త్వరమవహి
తాసామ్య నీమంతినీనాంకాంతోదంతస్సుహృదుపనతస్సంగమాత్క్రిం
చిమానః । ౪౦ । తామాయుష్షన్తమచవచనాదాత్మనశోపృథకతుల్యబ్రూ

త్యాశయోనాహ - యోంబువాహః । బలానాం (స్త్రీ) కాంవేణయస్తా
సాంమోక్షేమోచనెడిత్సు కానిపథిశ్రామ్యతాం - భిద్యమానానాం
ప్రోషితానాం ప్రవాసినాం పాంథానామిత్య థః - బృంచానిజాలాని
మంద్రస్మిన్ భగ్నానిభిరత్రావై యః - ధ్వనిభిఃత్వ రయతి - పాంథమాత్రో

పకారిణోమేకిమువత్తవ్యం - సుహృత్సృపకారిత్వ మితిభావః.....

౩౯ । భర్తృసఖ్యవిజ్ఞాపనస్యఫలమాహ । ఇతీతి । ఇత్యేవమాఖ్యా
తే సతిపవనతనయం హనుమంతం మైథిలీసేతేవసామప్త్యయాడేన్ముఖీ
డిన్న మితముఖీడత్కంతయాదేత్సుకేన డేచ్ఛస్వసితహృదయావి
కసితచిహ్నాసతీత్వాంవీక్ష్యసంభావ్యసత్కృత్యచలస్తాత్ భర్తృమై
త్రీజ్ఞానాత్పరంసవం శ్రోతవ్యంలవహితాలప్రమత్తాసతీశ్రోష్యత్వ
వల త్రసీతాహనుమదుపమానాదస్యాఃపాతివ్రత్యంమేనుస్య (స్త్రీ) మా
తగుణసంపత్తిశ్చవ్యజ్యతే - తద్గుణాస్తురసాకరే ॥ శ్లో । బ్రహ్మచారిం
వీధిరోమాయావీమానవజ్జితః । ధీమానుచారోనిశ్చంకోవక్తాదూత (స్త్రీ)
యాంభవేడితి - ననువాతామా త్రశ్రవణాదస్యాఃకోలాభఇత్యాశం
క్యాథాంతరంవ్యస్యతి - హేసామ్యసాధోసీమంతినీనాంవధూనాం ॥ ని
నారీసీమంతినీవధూరిత్వ మరః-సుహృన్ముఖేనడపగతః ప్రాప్తః సుహృ
త్పదంవి ప్రలంభశంకానిరాసాథం - కాంతస్యోదంతోవాతాకాం
తోదంతః ॥ ని ॥ వాతాకప్రవృత్తివృత్తాంతడంతస్సాన్యదిగ్య మరః
సంగమాత్కంతసంపకాతోకించిమానః ఈషమానఃతద్వదేవా
నందకతత్త్వభః ॥

౪౦ । సంప్రతిసంవిగతి-తామితి-హేతి యుష్మన్ ॥ వ్యా । ప్రశంసాయాం

అహవీచంతవసహచరోరామగిర్యా శ్రమస్థః | అవ్యాపన్నఃకుశలచ
బలేష్టః | తిత్వాంబియుక్తఃపూవాభావ్యం సులభవివదాం ప్రాణీ
హమేతదేవ ||

౪౦ అంగైశాంకంతనుచతునాగాధతప్రేవశస్త్ర సాప్రేతాస్సద్రుతమ

మమవ - చ - చకార - ఘృజీవనేత్య థకః - మమవచనం ప్రాథకనావడ
నం - స్వాచ్ఛాత్మనఃస్వస్య - చకర్తుంపరోపకారేణస్వాత్మానంస్వత్కార
యితుంచేత్యథాః || వ్యా || ఉపకారక్రియాం ప్రతికర్తృత్వే పితస్యానుకరో
తిత్వావివత్సంబంధమా శ్రవివత్సాయామాత్మన ఇతిపక్షీచనవిరుధ్యలే
యభావాభారవిః || శ్లో || నాలక్ష్మీరుపకురుతేయయాపరేనామితి - తథా
శ్రీహవశ్చ || శ్లో || సాగూనాముపకర్తుంలక్ష్మీం ద్రష్టుంవిహీయసాగ
తుంకుతూహలికస్య మనశ్చ కితంమహాత్మనాం శ్రోతుమితి - తథాఽ
విద్వితీయాదశనాత్సర్వ త్రతథేతినాథవచనమనాథవచనమేవ - తాం
స్రియామేవంబ్రూయాంః - హాలబలేతవససహచరోభర్తారామగిరేచ్ఛిత్ర
హూస్యాశ్రమేఘత్రివతీరామగిర్యా శ్రమస్థస్థః - అవ్యాపన్నః అ
వృతఃవియుక్తఃవియోగదుఃఖి - ఎవంశూతస్సక - త్వాంకుశలంవృచ్ఛ
తి || వ్యా || మహ్యశిత్వాదినావృచ్ఛలేద్వికర్తృకత్వం - తథాహి - సులభవి
వదాంఅయత్నసిద్ధవిపక్షీనాం ప్రాణీనామేతత్కుశలమేవవూర్వాభా
వ్యంఏతదేవ స్రుథమమవశ్యంవక్తవ్యం - కృత్యాశ్చేత్యావశ్యకేయః ...
౪౦ || అంగనేతి || కించమాగవత్కేదూరస్థఃనచాగంతుంశక్య ఇత్యాహః
వైరిణావీరోధినాచైవేనరుద్ధమాగః - ప్రతిబద్ధవత్త్వానతేసహచరః
తనునాకృతేనగాధతప్రేనావ్యంతతప్రేనసాప్రేణసాశ్రుణాడత - తా
వేదనాస్య సంజాలాడత - తేనోత - లితేనా - తదస్య సం
జేతమితిభగవత్ప్రత్యయః - త - తిత్తేర్వాకత - ర్క్తః - సమభికతరండ
చ్ఛస్వపీతీతసమభికతరోచ్ఛాస్వసినా - దీఘ - నిశ్వాసేనేత్య థకః || వ్యా ||
తాచ్ఛిలికోణినిః - అంగేనస్వ శరీరేణతనుకృతంతప్తంఅశ్రుద్రుతమశ్రు
త్సం || ని || అశ్రుఅశ్రుశ్చపుంలింగోదనేత్యశ్రమశ్రుచేత్యమరశేషః - అ
వీరతోత - తమవిచ్ఛన్నవేదనండేష్టోచ్ఛాస్వసంతీవ్రనిశ్వాసం || ని || తి

భీరతోత్తరముత్యంబితేన! ఉష్ణోచ్ఛ్వాసంసమధికతరోచ్ఛ్వాసేనా
 దూరవత్సినంకలైవస్తైశ్చశతవిధినావైరిణా రుద్రమాగళః॥
 ర౨ | శబ్దాభ్యయంయనపికిలతేయస్సుజీనాంపురస్తాత్కర్ణేలోలకభ
 యతుమభూచానసస్పర్శ లోభాత్ | నోతిక్రాంత శ్రవణవిషయలోచ
 నాభ్యామర్శస్వస్తాస్యైత్యంబాపిరవిశేషదంతుస్తభే నేదమాహ॥.....
 ర౩ | శ్యామాస్వంగంచకితహాసీ ప్రేక్షజేర్షష్టచాతలవక్త్రచ్ఛా

గ్మంతిస్థింభిరంతివ్రంచదముష్టుంకటుస్త్రిపురమితిహాహూయః - ౨౦౧౦
 త్వదీయమితి శేషః - తైస్సు స్వసంభేదైస్సుస్థింకలైర్నర్మసూరభైర్నమో
 వ్యాపారైర్విశతపక్షిభవతిత్య భః - అత్ర సమానురాగిత్వజ్ఞాపనాన్నా
 యికాయాఃస్వ సమానావస్థత్వమున్నీయోత్తం
 ర౨ | సంప్రతిస్వావస్థానివేదనాయ ప్రవ్రాతి-శబ్దాభ్యేయమిలి-యస్తే
 ప్రియస్సుజీనాంపురస్తారగ్రేతననస్స శేణశ్చ న్దుఖసంపదేలోభాద్ద
 దనానాత్ శబ్దాభ్యయంశబ్దేరవేణాభ్యయంఉచ్చైర్నాచ్యనుపీయత
 ద్ద్యచనమప్తీశేషః-కణేశ్రోత్రేకభయతుంబోలోలాలసోభూత్రిల॥ని
 లోలుపోలోలుభోలోలోలంపటోలాలసోపిచేతియాదవః - శ్రవణవిష
 యశణాపకనతిక్రాంతః-తథాలోచనాభ్యామర్శస్థింకూరస్తత్వాద్ర
 స్థింశ్రోతుంవానశకృత్కృతః-సతేప్రియఃత్వాముశ్శంతయావిరతి
 తానిపదానిసుప్తిజుతవాక్యానియస్స తత్తతోత్త॥౨॥పదంశబ్దేవవా
 క్యేచేతివిశ్వి-భిదంపత్య మాణంశ్యామాస్వంగమిత్యాదికమున్నుభ
 నాహ-మద్వ్యవధానేనస పవబ్రూతభిత్తభః
 ర౩ | సాదృశ్యప్రతికృతిస్సన్న దశేనతదంగస్స ప్తస్స శేణాభ్యా
 శ్చత్వారోవిరహిణాంవిమోదాః-తథాగుణపతాకాయాం॥శ్లో॥వియో
 గేచాయోగేప్రియజనసదృతౌనుభవనంతతశ్చిత్రంకర్తృస్స పనసమ
 యోగశేనమపితదంగస్స ప్తస్తానాముపగతవతాంస్స శేణమపి | ప్రతి
 కారః కామవ్యభితమనసాంకోపగదితభి-త త్రసదృశవస్తుదశేనమా
 హ-శ్యామాస్వతిశ్యామాసుప్రియంగులతాను॥ని॥శ్యా మాతుమహిళా
 శ్చౌపయాలతాగోవందినీగుండ్రాప్రియంగుఃఫలినీఫలీత్యమరః-౨౧౧౦శే

యాంశశినిఽభినాంబహాభారేషుకళాః | ఉత్పశ్యామిప్రతనుషునతి
వీచిషుఘా విలాసాహంత్రైకస్థైకస్వ చిదపినలేచండిసాదృశ్యమస్తి
తర! ధారాసిక్తస్థలసురభిణ స్పన్దుఖస్యస్య బాలెయూరీభూతంప్ర
తనుమపిమాంచంచ బాణఃక్షిణోతి | ఘమాంతే వైవద బతకథంచాస

ధముత్పశ్యామి-సౌకుమర్యాదిసామ్యా దంగమితరక్రయామీత్యథః
చకితహరిణీ ప్రేక్షణేదృష్టేపాతంశశినిచం ద్రేవక్రచ్చాయాంముఖ
కాంతింతథాశేఖినాంబహాకాంతింబహాభారేషుబహాసమూహేషు
కేలాప్రతనుషుస్వల్పాసునదీవీచిషుఅద్రవీచినాంవిశేషణోపాదానేపి
నాయుక్తగుణగ్రహదోషః-భూసామ్య నిర్వాహాయమహత్వదోష
వివారణాథత్వాత్తస్యతదుక్తంరసాకరైశ్లో॥ధ్వన్యత్వాదెరసో
త్కర్షై భావోక్తాదోషవారణఃవిశేషణాద్విశేష్యస్యనాస్త్యయుక్తగు
ణగ్రహః-గుణోవిశేషణం-భూ విలాసాభూ) పతాకా ఇతిపాతే-
భ్రవఃపతాకాభవేత్పుషమితసమాసః-ఉత్పశ్యామీతిసర్వద్రసంబధ్య
తే-తతాపి-మేమనూనివృతిర్నాస్తీత్యాశయేనాహ-హంతేతివిషా
దే॥ని॥ హంతహాషేనుకంపాయాంచాక్యా రంభవిహనయోరిశ్యమ
రః-చండికోపనె॥ని॥ చండ స్పృత్యంతకోపన ఇత్యమతః॥వ్యా॥ గౌరా
దిత్వాత్జీమ ఉపమానకథనమా త్రేణనకోపితవ్యమితిభావః-కృచిక
పైకస్తిన్వస్తునిలేసాదృశ్యంగాస్తి అతోననివృణోమీత్యథః పతే
నాస్యాఃసౌందర్య మనుషమానమితివ్యభ్యతే!
శశ!ధారేతి॥ హేబాలే-ధారాభిః - ఉదకధారాభిః-సిక్తంయత్స్థలం
భ్రవఃతదివసురభితస్యపరిమళితస్య - త్వన్దుఖస్యత్వదాననస్యనూరీ
భూతందూరస్థం - అతపవప్రతనంఅతికృశం-తథాభూతమపిమాం-
చంచ బాణఃపంచబాణాశ్చ రాఅరవిందాదయోయస్య సఃసున్నథః -
క్షిణోతిబాధతే॥వ్యా॥ క్షిణోతిర్లట్-ఘమాంతేవైగ్రీష్మాంతేషు-వ
మోకాలేత్విత్యథఃదియుసమ్యాక్సంతాఃసంసంతాః అప్రవిరళాఃమేషు
రాశ్చయేషునాఃమేఘాఃత్రైః-అవ్యక్తఃఅస్పష్టఃసూర్యస్యఅతపః-యో
శ్శతానివాసరాణినినానికథంకేనప్రకారేణ-ప్రశేయఃగచ్ఛేయః-భ

రాణి ప్రజ్ఞాయుఃదిక్సంసక్తా ప్రవిరళఘనావ్యక్తనూర్యాకషాని.....
 ౪౫ | త్వామాలిఖ్యప్రణయకుపితాం ధాతురాగైశ్శిలాయామాత్మా
 నంతేచరణపతితంయావదిచ్ఛామికతుః | అసైస్తావన్తు హురుచరి
 తైదృష్టిరాలుప్యతేమే కూరస్తస్మిన్నపిససహతే సంగమంనాకృతాః
 తః | ౪౬ | మామాకాశప్రణిహితభుజనిదయాశ్లేషహేతోలభ్యా
 యాస్తేకథమపిమయాస్వ త్మ సందశణేషుపశ్యంతీనాంనఖలుః

తకప్తంతప్తంవదజూహా... ..
 ౪౫ | సంప్రతి ప్రతికృతదర్శనమాహ-త్వామితి-హే ప్రయో ప్రణయోనప్రే
 మాతితయోనకుపితావస్థాయుక్తాంతర్వత్ప్రతికృతిమిత్యథః-ధాతవో
 గైరికాదయః||ని||ధాతుమ్భవాదిశబ్దాదైరికాదిత్వ గాదిష్టితియాద
 వః-తవరాగాఃరంజకద్రవ్యాణి||ని||చిత్రాదిరంజకద్రవ్యేలాత్మాదాప్ర
 ణయోచ్చయోః-సౌరంగాదౌచరాగఃస్యాదారుణ్యేరంజనేపుమానితి
 శబ్దాణః-వః-తైర్ధాతురాగైశ్శిలాయాంశిలాపట్టైఃలిఖ్యనిర్మాయా
 త్మానంమాంసుస్వప్రతికృతిమిత్యథః-తేనవచిత్రగతాయాశ్చర్యథః
 చరణపతితంకర్తృయథాలిఖితంయావదిచ్ఛా సమకాలమేవముహు
 రుపచితైఃప్రవృద్ధైరస్త్రైరశ్రుభిః||ని|| అసమశ్రుణి శోణితభతివిశ్వః
 మేదృష్టిరాలుప్యతేఽవృతాభవతిత్యర్థఃదృష్టిప్రతిబంధేనలేఖనంప్రతిబ
 ధ్యతభతిభావః-కింబహునా-కూరోఘాతుకః||ని||న్యశంసోఘాతుకః-కూ
 రభ్యశ్యమరఃకృతాంతోదైవం||ని||కృతాంతోయమసిద్ధాంతదైవాకుశల
 కర్తస్విత్యమరః-తస్మిన్నపిచిత్రేపినాటవయోః||సూ||యుష్మదస్త్రదోష్ట
 ష్టీచతుర్థః-ద్వితీయాస్థయోర్వామ్నావావతినావాదేశః-సంగమంస
 హవాసంససహతే సంగతిలేఖనమపిచ వయోరసహమానందైవం
 సౌత్వాత్సంగతినసహతభికిమువక్తవ్యమిత్యపిశబ్దాథః
 ౪౬ | అథస్వత్మదశణనమాహమామితి||ను||ప్రస్యపిజ్ఞానంస్వత్మః
 ని||స్వత్మస్సుప్రస్యపిజ్ఞానమితివిశ్వః-దశణంసంసవిత్రా||ని||దశణంస
 మయేకాప్రేదృష్టౌస్వప్రేక్షిసంవిదితశబ్దాణః-వే-స్వప్నాభిసంద
 త్మనానివిజ్ఞానానిస్వత్మసందర్శనాని-చారవృత్తువత్సామాన్యవిశేషభా

హుశోనస్థలీదేవతానాంముక్తాస్థూరార్థురుకిసలయోష్వప్రచేదాఃశతః
 త్రి ౪౭ | విత్వాసద్యఃకిసలయపుటాః దేవదారుద్రుమాణామేత్త్రి
 సుతసురభయోదక్షిణేన్నవవృత్తాః | ఆలింగ్యంతేగుణవతిస్సుయాతేతు

వెనసహప్రయోగః-తేమమయోకథమపిమహతాయత్నేనలభ్యాయాః
 గృహీతాయాఃసృష్టాయాఇతియావత్తేతవనిదయాశ్లేఖాగృహాలిం
 గనంసవివహేతుఃతస్యనిదయాశ్లేషార్థకమిత్యథః||సూ||పక్షిహే
 తుప్రయోగఇతిపక్షి-ఆకాశేనిర్విషయ-ప్రణిహితభుజంప్రసారితబా
 హుంమాంశశ్యంతినాంసాక్షాత్కుర్వంతీనాంస్థలీదేవతానాంవనస్థలీ
 దేవతానాంముక్తాఃమాక్తికానీవస్థూలాః ||ప్ర||తేనాపాష్పబిదవః
 తరుకిసలయోషు-అనెనచేరాంబలేనఅశ్రుధారణసమాధివ్యభజ్యతే-జ
 హుశోనపతంతినఖలు-కింతుపతంత్యైవత్యథః-నిశ్చయోనభోద్వయ
 ప్రయోగః-తథాచాలంకారసూత్రం-స్తృప్తినీశ్చయసిద్ధాభేకసుభో
 త్వయప్రయోగఇతి||శ్లో||మహాత్మగురుదేవానామశ్రుపాతఃక్షితాయది
 డేశభృంగోమహద్దుఖంమరణంచభవేద్ధృవమితిక్షితోదేవతాశ్రుపా
 తనిషేనదశకనాద్యక్షుస్యమరణాభావసూచనార్థకంతరుకిసలయో
 షుపతంత్యైక్తం

౪౭ | ఇదాసీంతదంగస్పృష్టవస్తుస్పృశమాహ || భిత్త్యేతి || దేవదారు
 ద్రుమాణాంకిసలయపుటాఃపల్లవసంపుటాఃసద్యోభిత్వా ఏకత్రిగసు
 తీసురభయఃపతేమాందేవదారుణాంక్షీర సుతిభిఃక్షీరనివ్యంజైఃసురభ
 యస్సుగంధయఃఇదంతమారాద్రివాతత్వేలింగంయేవాతాఃదక్షిణేన
 దక్షిణమాగేణ-వాప్య-స్థలీయావిదానేప్రకృత్యాదిభ్యఉచసంఖ్యా
 నాస్తృప్తీయాసమేనధావతీతివత్తత్రాపిపథఃకరణస్యప్రతీయమా
 నత్వాతగ్రత్పకరణయోరిత్యేవస్థితీయేతిభాష్యకారః-ప్రవృత్తాశ్చ
 వితాఃహేగుణవతిసాశీల్యపాకుమార్గ్యాదిగుణసంపన్నేతేతుమారా
 ద్రివాతాఃపూవణంప్రాగేభివాతైస్తైశవాంగంస్పృష్టంభవేద్యది
 కిలేదీసంభావితమేషదిగుత్వేశ్యథః || ని || వారాసంభావ్యయోః
 కిలేత్యమరః-మయాఽలింగ్యంతేత్తివ్యంతే-అత్రవాయూనాంస్పృశ
 వత్వేష్యమూతత్వేనాలింగనాయోగాదాలింగ్యంతఇతిఅభిధానమ

మౌరాద్రివాతాః పూర్వం స్పృష్టం యది కిల భవేదంగమేభిస్తుజేత్ ॥ ౧౮ ॥
 సంక్షిప్తే తక్షణాదవమయాదీసుకాయామాత్రియామాసర్వావస్థాస్వ
 హరపేకధంతుండ మందాతపంస్యాత్ ॥ ఇన్ధంచేతశ్చటులనయ నెమర్
 భప్రాభానంమే ॥ గాఢోష్ణాభిఃకృతమ శరణంతస్వద్వియోగవృథాభిః
 ౧౯ ॥ నత్వా త్వానంబహువిగణయన్నాత్మనైవావలః బేతత్రాఢ్యో
 నిత్వమపినితరాంమాగమఃకాతరత్వం ॥ కస్యాత్వంతంసుఖముషనతం

స్వస్థత్వ ప్రలాభదోవృత్తి తినదన్నిగుత్తరకారణపేక్షణీయః.....

౧౮ ॥ సంక్షిప్తేతి ॥ దీక్షాఃయామాఃప్రహరాయస్యాస్పాదీ
 ఘ్నయామావిరహవేదనయాతదా ప్రతీయమానేత్యర్థః - త్రియా
 మౌరా త్రిరాద్యంతయోరధాయామయోవిశనత్వేనవ్యవహారాత్ త్రి
 యామెతిక్షీరస్పామీ - తక్షణాదవకథంతేనప్రకారేణ - సంక్షిప్తేతలఘూ
 క్రియేత - అహరపసంవాదస్థాసుసంవాకాలేష్వపీత్యర్థః - మందంతుం
 దంతుండప్రకారం ॥ సూ॥ ప్రకారేగుణవచనస్యేతిష్విరుక్తి - శమూథా
 రయనమత్తరేష్వి తికమధారయవద్భావాత్సుసోలుక్ - మందమం
 దాతపమత్వల్ప సంశాపంకథంస్యాత్ - హేచటులనయనేచంచలా
 క్షిత్తమనెన ప్రకారేణమర్లభప్రార్థనచులభ్యమనూరథంమేచేతోగా
 ఢోష్ణాభిగాఢకతప్తాభి స్పృద్వియోగవృథాభిరశరణమనాధరికృతం

౧౯ ॥ నచమదీయమదఃశాత్రవణేనభేత్తవ్యమిత్యాహ - నత్వేతి
 నత్విత్యేకంవాక్యంతుశబ్దోభేదకః - కింతునభేత్తవ్యమిత్యర్థః - అథ
 చానన్వి తిచారః - నన్విత్వామంత్రణే ॥ నిప్రశ్నావధారణానుజ్ఞానున
 దయామంత్రణేనన్విత్వనురః - ననుప్రియేఅహంబహువిగణయశాపాం
 తేసత్వే వమేవంకరిష్యామీతిమనస్సా వతాయక్ ఆజ్ఞానంయూం
 ఆత్మనైవ - వ్యా - ప్రకృత్యాదిభ్య ఉపసంఖ్యా నమితిత్వ త్రియా
 అవలంబేధారయామియథాకథంచిజ్ఞేవామీత్యర్థః - తత్తస్మాత్కార
 ణాత్ హేకథ్యాణిసుభాగ - త్వత్సౌభాగ్యాదహంజీవామీత్యర్థః ॥ సూ
 బహ్యదిభ్యశ్చేతిజీమ - త్వ మపినితరామత్వంతంకాతరత్వంభీరుత్వం
 మాగమః - నగచ్ఛ - వ్యా - గమెగ్లుజ్మాజ్యోగాదడాగమప్రతిషేధః
 తాదృక్కుఖిమౌరావయోరిదృశదుఃఖకథంనబిభేమీత్యా శంక్యాహ
 కస్య జనస్యాత్వంతంనియతంసుఖముషగతంప్రాప్తంప్రకాంతతానియ

భూయశ్చౌహత్వ మపిశయ నేకతలగ్నా పురామేనిద్రాంగశ్వాకిమ
పిగుదతీసస్వరంవి ప్రబుధా! సాంతహః-సంకథితమసకృద్వృత్తత
శ్చత్వయా మేదృష్టఃస్వపైకితవరగుయన్మా-మత్యంమయేతి. ౨౨
ఏతస్మాన్మాంకుశలిసమభిజ్ఞానదానాద్విదిత్వానూ కాలీనావసితసయ నే
మయ విశ్వాసిస్థిభూః! స్నేహానామృతిసంపిగహేద్వంసినస్తేహ్య

చకిత్వశంకానిరానాయాతికూఢనుభిజ్ఞానము పదితి || భూయశ్చౌహత్వ
హేల బలేభూయఃపునరవ్యా హత్వత్ప్తి 9 యఃమన్యుభే నేతి శేషః-మే
ఘవచనమేతత్కిమితి-పురాశబ్దచ్చి రాతితి || ని || స్వాత్ప్తి బంధేచిగాతేతే
నికటాగామిశేపురేత్య మరఃపురాపూర్వశంశయ నేమేకతలగ్నాపి
త్వంగ శేబద్ధస్యకథమన్య త్రగమనంసంభవేదితి బాహఃని ద్రాంగత్వా
కిమపి కేనవానిమిత్రే నేత్య త్తా-సస్వ రంసశబ్దముచ్చైరిత్య త్తా-ను
దతీవీ ప్రబుధాల నీతి శేషః-అసకృద్వ ముశః-పుచ్చతః మే హేకితవ
భూర్తత్వంకామపిరమయన్మయాస్వప్నదృష్టభిత్వ యానాంతగ్నాసం
సమందహా సంయథాతథాకథితంచ శి తితేభర్తాభూయశ్చ హేతివా
యోజనా || ౨౩ || ఏతస్మాదితి-తస్మాత్త్వ వశోకోక్తాత్ అభిజ్ఞాయితే
అనే నేత్య భిజ్ఞానంలక్షణంతస్య దానాత్త్వ 9 పశ్యాన్మాంకుశలిసంయ
మవంతంవిదిత్వాజ్ఞాత్వా- అసితసయ నే-కులేభవాత్కాలీనాన్లూక వా
దాత్ || ని || స్వాత్కాలీనంలూక వాదేయదేవస్వ హిమక్షిప్తస్య మరః
మయి విషయే అవిశ్వా సిస్థిమరణశంకినీమాభూఃనభవ || ప్యా || భవతే
లుణ్జనమాజ్యోగ ఇత్యదాగమప్రతిషేదః-నచదీర్ఘకాలవిప్రకమా
త్పుర్వస్నేహనివృత్తిశంకేత్యాహ-స్నేహానితి-కిమపికింవానిమిత్రం
నవిద్యత్య శేషః-స్నేహాన్ ప్రీతిఃపిర హేసత్య మ్యోన్య విప్రకషేస
తివిద్వంసినఃవినశ్యరానామృతత్తథానభవతిత్యభిప్రాయఃకింతుతేస్నే
హఃఅభోగాద్విరహేభోగాభావాద్దేహో || వా || ప్రసజ్యప్రతిషేధేపి
నభోసమాసశ్యతే ఇష్టేవస్తునిషయేఉపచితః-రసఃఆస్వాదోయే
షుతే-ఉపచితరసాస్సంతఃప్రవృద్ధశృష్టాశ్చ త్తా || ని || రసోగంధరసే
స్వాదేతిక్రాజావిషరాగయోరితివిశ్వః ప్రేమరాశీభవతివియోగాస
హిష్టుర్ద్వదశామాపద్యంతిత్త త్తా-స్నేహ ప్రేమోరవస్థాభేదాశ్చ

భో గాదిప్రేవ స్తున్యచచితరనాః ప్రేమగాశీభవంతి | ౫౩ | ఆశ్వామ్యై
 వంప్రథమవిరహానాద గ్రహాంసఖితైశ్చైలాదాశు త్రినయనవృషో
 భాతకూటాన్నివృత్తః | నాభిజ్ఞానంప్రహితకుశలై స్తద్వచోభిముఖా
 పిప్రాతఃకుంద ప్రసవశిథిలంజీవితంధారయేథాః | ౫౪ | కచ్చితోన్యమ్య
 వ్యవసితమివంబంధుకృత్యంత్య యామేప్రత్యాదేశాన్నఖిలుభవతోద్ధే

దఃతదుక్తం||శ్లో||ఆలాకి నాభిలాషారాగస్నేహాతతః ప్రేమరతిశృంగా
 రాయోగవియోగతాచిప్రలంభశ్చేతి-ఏతదేవస్ఫుటీకృతంరసాకరే||శ్లో||
 ప్రేమాదిశృయారమ్యేమతచ్చింతాత్వ భిలాషకః||రాగస్త్యంగబుద్ధి
 నాస్యత్యేషహస్తత్వ) వణక్రియా-తద్వియోగాసహం ప్రేమరతిస్త
 త్సభావళకంశృంగారస్తత్సమక్రీడాస్సంభోగస్సచభాక్రమగతి
 ౫౩ || ఇన్ద్రంస్వకుశలంసందిశ్యగ్ధాసీంతతుశలసందేశానియనంయా
 చతే||ఆశ్వామ్యైతి||ప్రథమవిరహానాద గ్రహాంసఖితై ప్రదుఃఖాంతేసఖి
 మేవంపూర్వోక్తరీత్యాఆశ్వామ్యైశచజీవ్య త్రినయనస్య త్ర్యబంకస్య
 వృష-భణిఉష్టా-తాఃఅవదాంతాఃకూటాఃశిఖరాణియస్యతస్మాత్||ని||
 కూటా(స్త్రీ)శిఖరంశృంగమిత్యమరః-శైలాత్కైలాసాత్ ఆశునివృత్త
 స్సకసాభిజ్ఞానంసలక్షణంయథాతథాప్రహితం ప్రేషితంకుశలంయే
 మంయోషుతైస్తస్యాఃత్వత్సఖ్యాఃవచోభిఃతద్వచోభిఃప్రాతఃకుందప్రస
 వశిప్రాతకుందపసుమమివశిథిలందుగ్ధలంమమజీవితమపిధారయేథాః
 స్థాపయ ప్రాథకనా యాంలిప్

౫౪ | సంప్రతిమేఘస్యస్వ ప్రాథకనాంగీకారంప్రశ్నపూర్వం
 కల్పయతి - తచ్చిదితి-హేసామ్యసాధో-త్వయా ఇదంమేబంధుకృత్యం
 బంధుకార్యం - దేవదత్తస్యగురుకులమితవత్ప్రయోగః - వ్యవసితంక
 చ్చిత్కరిష్యామీతినిచ్చితంకి||ని||కచ్చితా-మాప్రవేదనమిత్యమరః - అ
 భిప్రాయజ్ఞానంకామప్రవేదనం - నచతేత్యాష్టీంభావాదంగీకారః
 శంకె-యతేస్తైసపవోచితఇత్యాహ - ప్రత్యాదేశాత్కరిష్యామీతిప్ర
 తిపచనాత్ || ని||ఉక్తిరాభావణంవాక్యనూదేశోవచనంవచగతిశబ్దా
 ణికవిః-భవతోధీరతాంగంభేర్యంగకల్పయామినసమథాయే-తహికా
 క్తశమంగీకారజ్ఞానమిత్యా హ - యాచితస్సకానిశ్శబ్దోపనిగణజాతోపి

రేతాంకల్ప యామి! నిశ్శబ్దోపప్రదిశ సిజలంయాచితశ్చ తేభ్యఃప్ర
త్యుక్తంహిప్రణయిషుసతామీఫి సతాథాక్రీయేవ ॥ ౫౫ ॥ ఏతత్సృ
త్వాప్రియమనుచితంప్రాథనాదాన్య నోమేసాహాదాద్వా విధురభి
వామయ్యనుక్రోశబుద్ధ్యాభిప్రాయాదేశావిచరజలదప్రావృషాసంభృ
తశ్చిత్తాభూదేవంతుణమపిచతేవిద్యతావి ప్రయోగః ॥ ౫౬ ॥ తత్సం
దేశంజలధరవరోదివ్య వాచాచచక్షు ప్రాణాం సైన్యాఃజనహితరవో

ప్రతిజానా మోపిత్యన్య త-చాతకేభ్యోజలం ప్రదిశ సిదదాసి - యుక్త
దై తదిత్యాహ- సతాంసత్పురుషాణాంప్రణయిషుయాచకేషువిషయే
తాపు తాథాక్రీయేవల పేక్షితాథాసంపాదనమేవ ప్రత్యుక్తంప్రతి
దచనంశ్చ ॥ శ్రీయాకేవలముత్తరమిత్యథః॥ శ్లో ॥ సీహోవదతినకురుతే
నవదలిచుజనకరోత్యేవ ॥ ౫౫ ॥ సంప్రతిస్వాపరాధసమాధానపూ
ర్వాకంస్వకార్య స్యావశ్యకరణం ప్రాథమ్యమా నోమేషుంవిస్మజ
తి-ఏతదితి- హేజలదమయిసోహాదాత్సహృద్భావాద్వావిధురవియు
క్తఇతిహేతోః॥నివిధురస్తు ప్రవిశ్లేషభిత్తమరః-మయిషయేలనుక్రోశ
బుద్ధ్యాకరుణాబుద్ధ్యావా - అస్మిన సైవానుచితమననురూపమపిమేత్రి
యమేతత్సందేశహరణంప్రాథనాన్తత్పాథానాత్ - కృత్వా ప్రా
వృషావమాభిః॥ని ॥ స్త్రీయాంప్రావృట్ స్త్రీయాంభూమ్నివమాత్రి
త్యమరః- సంభృత శ్రీరుషచితశోభస్సకాభిప్రాయాదేశాన్విచ
రదేశేషుచరేత్యథః - వ్యా - దేశఃకాలాభావోగంతవ్యోద్వాచక
మాసంజ్ఞాత్మ్యపసంఖ్యానాతగ్రమాత్సం - ఏవంమద్వత్తుణమపి
స్వల్పకాలమపితేతవవిద్యతాకళత్రేణేతిశేషఃవిప్రయోగోవిరాహా
మాభూత్మామస్తు-వ్యా - మాజీలుజ్జిత్యాశీషిలుజ్శ్లో ॥ అంతేకావ్య
వ్యస్య నిత్యత్వేకుర్యాదాశిషము త్తమాం - సవత్ర ప్రాప్తయేవిద్వా
న్నా యకేచానుగూపిణీతి - సారస్వతాలంకారదశనాత్కావ్యాంతే
నాయకేచానురూపోయనూశీవాదఃప్రయుక్తభిత్తనుసంధేయం॥౫౬
తదితి॥జలధరవరోపుష్పలాదతాకానాంవంశజాతత్వా త్జలధరాణాం
వరః శ్రేష్ఠోమేఘః - తస్యాఃయత్వద్భ్యాఃప్రాణాఅసూరక్షితుంజ
నస్య హితఃఇష్టః శ్రోత్రయోమధురభిత్త యాచతోరవఃధ్వనియస్య
తథాభూతస్సక-తస్య యత్సయ సందేశంవాచికంపూర్వోక్తం॥ని॥
సందేశవాగ్వాచికంస్వాదిత్యమరః - దివ్య వాచాదివిభవాదివ్యాఃదే

దక్షితుంయక్షవధ్వాః | ప్రాప్యోదంతం ప్రమదితమనాస్సా పితస్థాన్వ
భగ్నుః కేహంసస్యాదభిమతఫలాప్రాథనాహ్యుత్తమేషు | ౫౭ || శ్రు
త్వావాతాఙంజలదకథితాంతాంధనేకోపిసద్యః శాపస్యాంతంపద
యహ్న దయస్సంనిధాయాస్కోపః | సంయోజ్యై తావిగళితశుచౌ
దంశతిహ్నావృజిత్రాబోగానిష్టానభిమతసుఖాప్రాపయామాసభూయః ||

వాః తెహం వాకతీయా - ఆచచక్షేడుక్తవాః || వ్యా|| దక్షిణోలిట్ - కా
మరూచంమఘానభితిప్రావణంయక్షేజ్జేవోక్తత్వా తతదాసీంమేఘః
దేవాకారీభూత్వా తాదృగ్వాచాయత్సంజేశంయక్షవధ్వాః ఉవా
చేత్యథః - సాయత్సవధూరపిస్వభతురుదంతంకుశలస్య అగమ
నస్యచవాతాఙంప్రాప్యశ్రుత్వేత్యథః - ప్రమదితమనాఃసంహృష్ట
చిత్తాసభితస్థాబిష్టత్ - తథాహి - ఉత్తమేషుకేహంప్రాథనాఅభి
మతఫలాభిష్టఫలాసస్యాత్ ఉత్తమేషుపురుషేషుసర్వేహంప్రాథనా
అభిమతఫలాస్యాదేవేత్యథఃసామాన్యే నవిశేషసమథానకూపో
థాఙంతరన్యాసః... ..

౫౭ | శ్రుత్వేతి || ధనేశకుబెరోపి-జలదకథితాంజలం ఉదకంసంతాప
సంతప్తాయలోకాయదదాతీతిజలదఃఅనేనాస్య పరోపకారిత్వంస్పష్ట
కృతం-జలదేనకథితాంఉక్తాంతాంతాద్యసీంసదైన్యామితియావత్వా
తాఙంయక్షస్యవాతాఙంశ్రుత్వాసద్యఃయక్షవార్తాశ్రవణకాలవ
సదయహ్న దయఃదయాసహితభిత్తిః-అతపవ అస్తకోపఃప్రణప్తయ
క్షవిజయకరోపస్సృజాపస్యలంతం అవసానంసన్నిధాయసన్నిహి
తంకృత్వాకతివిద్ధినాన్యవశేష్టాన్యపి అవిగణయ్యైత్యథః-విగళితశుచౌ
వివృత్తవ్యసనౌ అతపవహృష్టచిత్తాసంతుష్టమానసౌ పతాపూర్వోక్తా
దంశతి-జాయాచపతిశ్చ దంశతి || వ్యా|| జాయాశబ్దస్య దంభావోజం
భావశ్చవిపాత్యతే-సంయోజ్య అభిమతసుఖాఅభిమతంసుఖయేషు
తాఙఅతపవభిష్టాభిష్టాచ్చ విషయీభూతాభోగాభూయఃపునర
పిపూర్వవత్ ప్రాపయామాసగమయామాస

ఉత్తీక్రీమహూపాధ్యాయకౌలచెలమల్లినాదసూరివిరచితాయాం.

మేఘసందేశ వ్యాఖ్యానం సంజీవనీసమాఖ్యాన

ఉత్తరమేఘస్సమాప్తః :

